

זכרון

עליו

רשומות לתולדות אישים וקהלות, אגרות ומסמכים
בהוצאת מכון 'זכרון' להנצחת יהדות הונגריה
בית 'חוג חתם סופר' שיכון ה'

רח' בית יוסף 11 בני ברק - דוא"ל: 3446@okmail.co.il

עלה 27

בס"ד. י"ב חשוון תשע"ז

בגליון:

ב ידיעות חדשות ב'שבע קהלות'

ה'פנים מאירות', חתנו רבי וואלף העליון, בנו רבי בנימין א"ש, נכדו האור
חדש', משפחת גאלדנער בצעהלים, משפחת רעק"א, משפחת סג"ל שפיץ,
רבי יקותיאל זלמן שפיץ, רבי בנימין וואלף פאלאק, משפחת שאטטען -
מהרב יצחק נחמן שטראה

כא הגאון רבי משה פריעד רב"ד מונקאטש

לתולדותיו בית אבותיו וצאצאיו, רבי יעקב מאשוואר ומשפחתו - מהרב
שמואל יוסף כ"ץ / רבי נתן קארפל וויינשטאק בית אבותיו וצאצאיו -
מהרב יואל וויינשטאק / עוד על צאצאי רבי יעקב מאשוואר

לט משפחת ר' אשר בוכינגער מסאמבאטהעלי

חתן חורגו של בעל 'ליקוטי חבר בן חיים', משפחות ווייסמאן, זיידל,
קליין הכהן, עהרנשטיין הכהן, האפמאן הלוי, רצ"ה מביטשקא - מהרב
מנחם מאיר יאקאבאוויטש

נו הדיין מווייטצען

הגה"צ רבי יששכר דוב שטערן ובנו הג"ר יצחק אייזיק שטערן
וצאצאיהם, רבי שלמה ווייס - מהרב סענדר מיללער

סה מעמק הבכא

אגרות ממיהאלאוויץ בשנות החורבן, משפחת פריעדמאן במיהאלאוויץ -
מהרב חנני' יו"ט ליפא פריעדמאן

עב לפני תשעים שנה (3)

לקט ידיעות מהעתונות בשנת תרפ"ה - מהרב שלמה יהודה הכהן שפיצר

פא עוללות

ר' ליפמאן הערצפעלד, ר' הלל הלוי הורוויץ - הרב ב.צ. גרינפעלד /
משפחת פיין-ברילל - הרב שמואל ברילל / ר' פייש פישמאן, ר' דוד
אלימלך וילנר - הרב י.ב. הכהן פישער / ר' יחזקאל יואל זינגער - הרב
מ.מ. יאקאבאוויטש / ערים מוסוות בחת"ס - הרב י.א. גרינבוים

הרב יצחק נחמן שטראה - ברוקלין

ידיעות חדשות ב'שבע קהלות'

לאחרונה אינה ה' לידי מקור חדש לתולדות ה'שבע קהלות' המפורסמות, והוא מפקד ערוך ומפורט שנעשה בידי הרשות בשנת תק"ד-תק"ה לפ"ק, בו נרשמו כל בני 'שבע קהלות', כל קהלה וקהלה אנשים נשים וטף, המפקד מכיל פרטים חשובים ואפשר לדלות ממנו ידיעות חדשות ונחוצות לתולדות גדולי ומאורי ישראל ולמשפחות החשובות הקשורים לקהילות אלו.

בראש ובראשונה הנני להעתיק כמה דברים חדשים הנוגעים לתולדות הגאון בעל ה'פנים מאירות' ובני משפחתו.

ה'פנים מאירות'

הגאון רבינו מאיר בן רבינו יצחק זצ"ל אב"ד א"ש בעל הפנים מאירות נפטר ביום כ"ז סיון תק"ד ומנו"כ בק"ק א"ש. המפקד הנ"ל נעשה זמן קצר אחר פטירתו, לכל הפחות שנים מיוצאי חלציו דרו בעת ההיא בה'שבע קהילות', האחת היא בתו של הפנים מאירות מרת חוה אם הגאון ר' אלעזר קאליר זצ"ל בעל האור חדש, והשניה בנו של הפנים מאירות הגאון ר' בנימין אייזנשטאדט אב"ד לאקענבאך זצ"ל.

במפקד הנ"ל נרשמו שניהם עם בני משפחתם, ועל פי המפקד יש לברר כמה ספיקות שנתחבטו בזה כותבי דברי ימי משפחות אלו, ואתחיל ברשימת בית הרב בק"ק א"ש הבית שבו דר הגאון בעל הפנים מאירות בא"ש, ואעתיקו כלשונו:

בית מס' 32 דער גמיינדע הויז ... וואלף העלען אלט 25 יאהר, אוקס[אר] עווא אלט 28 יאר דער מאן פ' גראס גלוגוי ז' ווייב פ' היער געבורטיג, זיין אלהעי 3 יאהר פעהרייטעט, האבען 4 קינדער ס' 1: פינקל אלט 8 יאהר, ס' 2, לאזארוס אלט 6, ס' 3 בריינדל אלט 2 יאהר, ס' 4, מאיר אלט 14 טאג, בעזיצן 3 צימער 1 קוכעל באדעם, געבען שוץ געלט 6 פ' מאנט געלט 40, אונד קיין צינז סדוטענט אונד האנדעלט מיט ... וואר.

נאטענדאם: אהער בעפינד זיך די ..וויטוויפס ראבינערין מיט נאמען פעסל אלס איין שוויגער מוטער דאס וואלף העלען איזט אלט 50 יאהר געבורטיגט אויס פוילען אונד 13 יאהר אלהער וואונטהאפט העט קיין קינדער

ובתרגום ללה"ק:

בית מס' 32 בית הקהל, וואלף העלען בגיל 25, זוגתו עווא [חוה] בגיל 28, הבעל הוא מגראס גלויגא, זוגתו נולדה פה, הם התחתנו כלפני שלשה שנים, יש להם ד' ילדים, הראשון פינקל בגיל 8, השני אלעזר בגיל 6, השלישי בריינדל בגיל 2,

והרביעי בן 14 יום. יש להם ג' חדרים, מטבח ועליה. ... הוא תלמיד וגם עוסק עם סחורה.

הערה: נמצאת גם הרבנית בשמה פעסל חמותו [היינו אשת חמיו ולא חמותו ממש] של וואלף העלין בגיל 50, נולדה בפוילן וגרה כאן 13 שנה, אין לה ילדים.

כידוע שאשת הגאון בעל הפנים מאירות היתה מרת פינקל בת מוהר"ר משה סאכטשוור זצ"ל פרנס ומנהיג המדינה דגליל פוזנא, היא נפטרה באייזנשטאדט בשנת ת"ץ, ובעלה הספידה בעת העמדת מצבתה, וז"ל בספרו כתנות אור (דף י"ח ע"א): "ודבר זה דרשתי בעת עמידת מצבה על קבר אשתי אשת נעורים מרת פינקל שהלכה לעולמה ב"ב ניסן שנת תק"ץ והמפורסמות אין צריכים ראי' ממעשיה הטובים ומגמילת חסד אשר עשתה עם החיים ועם המתים עם עניים ועם עשירים ממש היתה אם כל חי ובוודאי לזכרון שמה אינה צריכה למצבה כי מעשיה הטובים הם זכרונה אלא לזכות לכל ישראל ולבני' יוצאי חלציו' שידעו מקומה ולהשתטח על קברה להתפלל עליהם על כל צרה שלא תבא וזכותה יגן עלינו כ"א הייתי בא לספר בשבחה הייתי גורע כי קצר המצע מהשתרע ולכבוד נשמתה נזכיר מה שחדשנו ..."

זווג שני של ה'פנים מאירות'

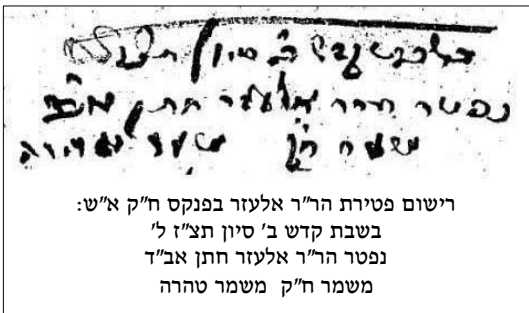
על פי מפקד הנ"ל נמצאנו למדים כי זמן קצר אחר פטירת זוגתו מרת פינקל נשא בזווג שני, בערך בשנת תצ"א אשה מארץ פוילן בשמה מרת פעסל.

נכדי הגאון ר' משה מקלעצק והיחוס מצד אמו

בתו של הגאון בעל הפנים מאירות מרת חוה נישאת פעמיים, בזווג ראשון הי' בעלה מוהר"ר אלעזר בן מוהר"ר זלמן ממאטערסדארף זצ"ל, שנפטר בצעירותו בא"ש ביום ב' סיון שנת תצ"ז ושם מנו"כ. והוא אבי הגאון ר' אלעזר קאליר זצ"ל בעל המחבר ספר אור חדש שנקרא על שמו. לאחר פטירתו נישאת מרת חוה להגאון ר' וואלף העלין זצ"ל. [לפרטי תולדות הגאון ר' אלעזר קאליר, יחוס אביו מוהר"ר אלעזר ממט"ד, ויחוס אביו חורגו הגאון ר' וואלף העלין, עי' בספרו של הר' יקותיאל יהודה גרינוואלד 'לפני שתי מאות שנים' נ"י. תשי"ב. ועי' בקונטרס תולדות משפחת ברייער שלי

(ברוקלין תשס"ז) שהארכתי ביחוס של מוהר"ר אלעזר ממט"ד, והעליתי שהוא מצאצאי משפחת ברייער ממט"ד].

מלבד בנה הגאון ר' אלעזר קאליר היתה למרת חוה הנ"ל בת בשם פינקל [נקראת על שם אם אמה, זווגו הראשון של הגאון בעל הפנים

מאירות] אשר לימים היתה אשת ש"ב הגאון ר' משה בן הגאון ר' מיכאל בן הגאון בעל הפנים מאירות שהיה אב"ד קלעצק בליטא.

אמנם בזה נסתפקו כותבי דברי הימים מאיזה זוג של מרת חוה נולדה בתה פינקל הנ"ל, וכך כותב הר' יקותיאל יודא גרינוואלד בספרו "לפני שתי מאות שנים" תולדות הגאון ר' אלעזר קאליר זצ"ל:

"ר' אלעזר [אבי הגאון בעל האור חדש] השאיר אחריו בן [הגאון ר' אלעזר קאליר] שנשא את שמו, ושתי בנות - לפי דברי איזה חכמים - אבל גם אפשר ששתי אחיות של רבי אלעזר קאליר שאחרים יחסו לר' אלעזר אבי הגאון ר' אלעזר קאליר היו שתי אחיות אבל רק מאמו, ואביהן היה ר' זאב וואלף, בעלה השני של אמה חוה...". [ע"ש הערה 13 אשר כנראה שמקור הדברים שהיה לו ב' אחיות הוא מזה שמזכיר הגאון ר' אלעזר קאליר שני גיסיו, אבל כאשר כותב הר' גר"ו אפשר שהגיס השני לא היה בעל אחותו אלא בעל אחות אשתו, כי רק בנוגע לגיסו הגאון ר' משה מקלעצק כותב הגאון ר' אלעזר קאליר שהוא היה בעל אחותו].

ממפקד קהלת אייזנשטאדט הנ"ל, ברור הדבר כי הגאון ר' אלעזר קאליר ואחותו מרת פינקל היו בני מרת חוה בת הפנים מאירות זצ"ל ונולדו מאב אחד ה"ה הר' אלעזר ממאטערסדארף זצ"ל. כי לדברי המפקד נולדה מרת פינקל בשנת תצ"ו כשני שנים קודם לידת אחי' הגאון ר' אלעזר קאליר זצ"ל שנולד בשנת תצ"ח כמה חדשים אחר פטירת אביו, שנפטר כאמור ביום א' ג' סיון תצ"ז.

כאמור נישאת מרת פינקל נכדת הגאון בעל הפנים מאירות לבן דודה הגאון מוהר"ר משה בן הגאון מוהר"ר מיכאל בן הפנים מאירות זצ"ל, בעלה וחתנה היו רבנים בק"ק קלעצק דליטא, ומחלציהם יצאו גדולי הדורות עד לימינו אלו, וכידוע שהגאון רבי איסר זלמן מעלצר זצ"ל היה נין בן אחר בן להגאון מוהר"ר משה אב"ד קלעצק זצ"ל, וכמה מגדולי ראשי הישיבות הן בארה"ק והן בארה"ב מתייחסים למשפחה זו. [אשת הגרא"מ שך זצ"ל התייחסה למשפחה זו וגם הראשי ישיבות דשיבת ביהמ"ד גבוה דלייקוואד נכדי הגאון ר' אהרן קוטלר זצ"ל חתן הגאון ר' איסר זלמן מעלצר מתייחסים למשפחה זו].

ובזה הרווחנו פרט חשוב ביחוסם של משפחת הגאונים מקלעצק זצ"ל, כי כידוע שהן בעלה הראשון של מרת חוה בת הפנים מאירות, מוהר"ר אלעזר ממאטערסדארף, והן בעלה השני מוהר"ר בנימין וואלף העלין היו מיוחסים, בעלה הראשון היה נכד הגאון ר' אלעזר אב"ד מט"ד, וממשפחת הגאון בעל עבודת הגרשוני. ובעלה השני מוהר"ר בנימין וואלף היה ממשפחת העלין מנכדי הגאון המהרש"ל זצ"ל, ועד עתה לא נתברר לנו לאיזה בעל התייחסו נכדי הגאון ר' משה מקלעצק.

אבל לפי הנ"ל עולה כי הגאונים נכדי הגאון ר' משה אב"ד קלעצק זצ"ל המה מצד אמם נכדי הגאון ר' אלעזר אב"ד מט"ד, וממשפחת דודו זקנו של אבי הגאון ר' אלעזר קאליר זצ"ל הלא הוא הגאון בעל העבודת הגרשוני. [עי' בהסכמת הגאון ר' אלעזר קאליר לספר בית אהרן (זולצבאך תקמ"ו), שמכנה את המחבר מו"ה אהרן אב"ד רעכניץ כחתן ש"ב ... ממשפחת דודי זקני הגאון הגדול בעל עבודת הגרשוני זצ"ל. ועי' בספרי "לתולדות משפחת ברייער ממאטערסדארף" שבירתי שהקשר למשפחת העבודת הגרשוני הוא מצד מו"ה אלעזר אבי הגאון ר' אלעזר קאליר].

מתי התחתן הגאון ר' וואלף העלין עם בת הפנים מאירות

על פי המפקד הנ"ל יש לתקן פרט נוסף בתולדות הגאון בעל האור חדש זצ"ל, ששגג בזה הרב גרינוואלד וזה לשונו בספרו הנ"ל:

רבי אלעזר קאליר נולד בשנת תצ"ח באייזנשטאדט, בבית אביו זקנו הרב ז"ל [לפי מפקד הנ"ל הדברים כפשוטם שדר בבית זקנו הרב דהיינו בית הקהל] אחרי פטירת אביו, ולפי דבריו בהקדמתו לאור חדש א': 'ומעט הימים על ברכי הורי ומורי זקני נתגדלתי ... וכמעט לעונת הפעוטות לא הגעתי (כשמת עליו זקנו) ואז כתורן בראש ההר נותרתי, ממדינה למדינה, הגליתי, ואל אבי יתומים פרשתי שיחתי, אולי יתקיים בי ירוחם יתום אליו פי קראתי'

ואחר שמעתיק הרב גרינוואלד דברי הגאון בעל האור חדש זצ"ל ממשיך וכותב:

וה' שמע לתפלתו. אמו החשובה מצאה איש יקר ונכבד אשר לקחה לו לאשה, והוא ראה והכיר כי הילד הזה, יהי' אדם גדול בענקים, דאג לשלומו ולתורתו...

משמעות הדברים הוא שרק אחר פטירת זקנו בעל הפנים מאירות ואחר תפילת הילד היתום נשא אמו את הגאון ר' וואלף העלין ז"ל. אמנם לפי המפקד - שנכתב בשנת תק"ד וכתוב בו שמרת חוה כבר נשואה לבעלה זה שלש שנים - ברור שמרת חוה נישאה להגאון ר' וואלף העלין עוד בחיי הגאון בעל הפנים מאירות.

הגאון ר' בנימין אב"ד לאקענבאך וזוגתו מרת בלומא

בהמפקד הנ"ל בקהילת לאקענבאך נמצא הרישום הזה:

בנימין מרקוס [בנימין בן מאיר] ראבינער אלט 40 יאהר דאס אייזענשטאדטער לאנד ראבינערד זאהן איז פאר 3 יאהרען אלהער קאמם, ... אוקסור [זוגתו] בלימא אלט 38 יאהר פון אונג. בראד געבורטיג האבען 4 קינדער, אלס 1טר סאלאמאן צו שליינונג וואהנהאפט, די 2ער גיטל אלט 12 יאהר דאס 3ער & 4ער צוויי צוילינג קיילא אונד שרל אלט 1 יאהר בעפינדען זיך ביי דען אלטערן.

האבען איין דינסט באטטען שיינדל אלט 40 יאהר איין וויטווע אויס מעהרן פון פראסטניץ געבורטיג האט זיין וואונג האוז אן דער סיניגוג אן.

ובתרגום ללה"ק:

בנימין בן מאיר, הרב, בן ארבעים שנה, בנו של רב המדינה דאייזנשטאדט, בא לכאן לפני ג' שנים, זוגתו בלומא בת שמונה ושלשים שנה ילידת אונגאריש בראד, יש להם ארבעה בנים, הראשון שלמה שדר בשליינינג, השני גיטל בת שתים עשר שנה, השלישי והרביעי הם תאומים קילא ושרל בני שנה נמצאים אצל הוריהם.

יש להם משרתת אחת בשמה שיינדל בת ארבעים אלמנה ילידת פרוסטיץ במעהרן, דירתו בבנין בית הכנסת.

פרטים חשובים שנעלמו מכותבי תולדות הגאון ר' בנימין יש ללמוד מקטע הזה, ראשית שנולד בערך בשנת תס"ד כאשר אביו שימש כאב"ד בפרוסטיץ, ולפי"ז נמצא שמן הסתם היה הוא מבניו הצעירים של רבינו בעל הפנים מאירות, ובעת שנתמנה אביו לאב"ד א"ש בשנת תע"ח היה הרב בנימין בן ארבעה עשר, ומסתבר שבא עם אביו לאייזנשטאדט ועל ידי השתדלות אביו נתקבל לאב"ד בק"ק לאקענבאך.

ועוד יש ללמוד מרישום הנ"ל עת בואו של הגאון ר' בנימין לשימש כאב"ד בק"ק לק"ב והוא שנת תק"ב בערך כאשר כתוב מפורש שהוא בא לכאן לפני ג' שנים. [וואכשטיין בספרו אבני א"ש עמ' 80 כותב שבין השנים 728-747 (תפ"ח-תק"ז) מצינו אותו בין פרנסי הקהלה באונגאריש בראד, וכבר העיר ידידי הר' בעריש וועבער שיחי' (בספרי קרית סופרים, ברוקלין, תשע"ד, עמ' עד"ר הערה ג') כי שם לא נמצא רק שר' בנימין נזכר בפנקס הקהלה שנמצא בו רישומים משנת תפ"ח-תק"ז].

גם נודע לנו על שתי בנות הגאון ר' בנימין שלא היו לנו שום ידיעה אודותם, הילדה גיטל והילדה שרל. את בנו הר' שלמה הנזכר בהמפקד הוא הג"ר שלמה א"ש משליינינג ז"ל שהיה חותן הנגיד ר' ליב געשטעטנער ז"ל, [ועי' Magyar zsidok okleveltar ט"ז עמ' 318, נזכר 'שלמה בנימין' בקהלת סאלאנאק (בגרמנית: שלינינג) עם זוגתו, ב' בנים, וד' בנות והוא בהמפקד משנת תקכ"ח], והבת הנזכרת בהמפקד היא מרת קילא שנפטרה בצעהלים, ונרשמה בפנקס ח"ק דק"ק צעהלים שורה י"ב מצבה י"ז: מרת קילא בת הרב ר' בנימין אב"ד ק"ק ל"ב, ועי' מה שכתבתי אודותה להלן.

הרבנית בלומא זוגתו של הגאון ר' בנימין אב"ד לק"ב

ידידי הרב ר' בעריש וועבער שיחי' גילה מצבת הרבנית מרת בלומא ע"ה בביה"ח בלאקענבאך, והאריך לסתור את דברי האומרים שהגאון ר' בנימין זצ"ל היה חתן הגאון רבינו יעקב עמדין זצ"ל [עי' במכתבו הנדפס בסוף ספרי קרית סופרים עמ' רע"ג], ושם הוכיח בראויות ברורות שר' שלמה א"ש בנו של הגאון ר' בנימין נולד קודם שנת תקכ"ד, ואכן במפקד זה מצינו כן מפורש שר' שלמה היה כבר נשוי ודירתו בשליינינג בשנת תק"ה, בעת אשר מרת בלומא היתה עדיין בין החיים, כאשר

מבואר במפקד זה. וכן עולה גם מנוסח מצבתה שנפטרה בשנת תקכ"ג, ועל פי שנים עדים יקום דבר שר' שלמה היה בנו של הרבנית מרת בלומא ושלא כדעת המפקקים ואומרים שהוא נולד מזווג שני של רבי בנימין שנשא אותה אחר פטירת זוגתו הראשון.

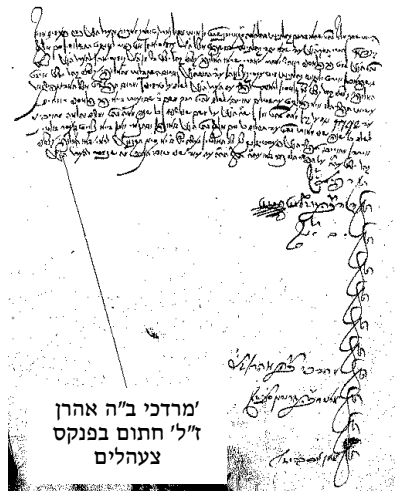
ולשלימות הענין אעתיק נוסח מצבת הרבנית מרת בלומא (צילום המצבה קבלתי מידידי הר"ר בעריש וועבער): י"נ יום א' ק"ח מרחשון תקכ"ג ל' / במר יגוני ועצב י"ל אחבירה / לבכי ולחגור שק אקרא להספידה / ועפעפי יזלו מים דמע להגירה / מ... על האי שופרא הלא / האשה הרבנית מ' בלומה בת / כ"ה יהודא ליב סג"ל ז"ל מברודא.

משפחת גאלדנער מצעהלים

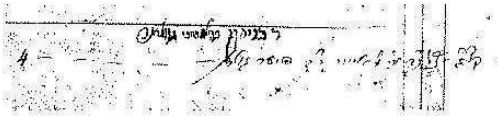
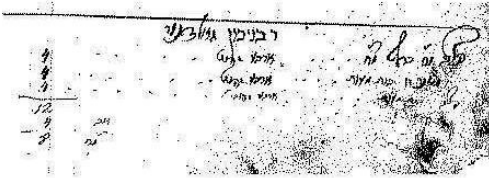
האם הם נכדי הגאון ר' בנימין א"ש מלק"ב

בהמפקד דקהלת צעהלים משנת תק"מ בערך, שגם הוא בא לידי לאחרונה נרשם אשה בשם קילא בגיל 36 [וזה מתאים כי הילדה קילא בת הגאון ר' בנימין היתה בת שנה כאשר נזכרה בהמפקד דשנת תק"ד וא"כ היא היתה בת ל"ח בשנת תקמ"ב, אמנם כרגיל הרבה פעמים אין הגילים הנזכרים בהמפקדים מדויקים], ושם בעלה מארקוס אהרן, [היינו מרדכי או מאיר בן ר' אהרן] בגיל 40, עם בן אחד בשם יעקב בגיל 10, ובן אחד בשם בנימין בגיל 8, בת אחת בשמה שרה בגיל 14, ובת אחת בשמה מלכה בגיל 6.

והיות שלא מצאתי עוד אשה בשם קילא במפקד הנ"ל, וגם מזה שיש לה בן בשם בנימין שנולד סמוך לאחר פטירת הגאון ר' בנימין אב"ד לאקענבאך, שנפטר ט"ז ניסן תק"ל, הנני משער שמדובר בבת הגאון ר' בנימין זצ"ל.

מ'רדכי ב"ה אהרן
ד"ל חתום בפנקס
צעהלים

רבינו בנימין ביה מרדכי
 ק"ק צעהלים
 ר' בנימין ב"ה מרדכי גאלדנער' בפנקסי צעהלים

בפנקס ק"ק צעהלים נמצא איש אחד החותם בשנת תקנ"ו בשם מרדכי ב"ה אהרן ז"ל, ולפי הנ"ל אולי הוא היה חתן הגאון ר' בנימין אב"ד לק"ב.

כן בפנקסי קהילת צעהלים נזכר איש אחד בשם בנימין בן ר' מרדכי, אשר שמו המלא הוא ר' בנימין בן ר' מרדכי גאלדנער, והנני משער שהוא נכד הגאון ר' בנימין א"ש בנו של בעל הפנים מאירות אשר על שמו נקרא.

וברור הדבר אשר על ידי בדיקה נוספת בפנקסי קהילת צעהלים וברשימת המעטריקל וכדומה אפשר לברר וללבן פרטים נוספים אשר על ידיהם יתברר אם השערה זו נכונה היא.

משפחת הגאון רבינו עקיבא איגר זצ"ל

כידוע היה הגאון רבינו עקיבא יליד אייזנשטאדט. [לאחרונה נתפרסם קטע מפנקס הנימולים של הקצין ר' וואלף טעהבן ז"ל מפרעשבורג, ששם נרשם מילת הגאון רבינו עקיבא איגר זצ"ל, ויצאו כמה כותבי תולדות הרבנים להכחיש את הידוע מכבר שהגאון רעק"א היה יליד אייזנשטאדט, אבל האמת הוא כי הגאון רעק"א היה יליד אייזנשטאדט כאשר מקובל, ועל הבית שנולד בו (שהיה אח"כ בבעלות משפחת זקן זקני הר' דוד שטראה מא"ש והיה נקרא "דער שטראה הויז") היה שלט שהיה כתוב בו "היער איז געבארען געווארען ראבינער איגר". - והגאון רבינו עקיבא איגר בעצמו - בהסכמתו מיום ב' ל"ט למב"י (היינו כ"ד אייר) תק"ע לספרי הרמב"ם שנדפסו בדיהרנפורט בשנת תקע"א, כותב: מידי עברי פה ק"ק ברעסלויא בלכתי לעיר מולדתי ק"ק א"ש להתראות פנים עם כבוד אא"מ הצדיקת תחי כאשר פקדה עלי... - ובודאי אין לפקפק בדבר, ואשר לפנקס הנימולים, מסתבר שהמוהל דק"ק פ"ב מל בקהילת א"ש שלא היה רחוקה כל כך (ולא כל המוהלים ציינו כשملו מחוץ לעירם, וכמדומני שבפנקס הנימולים הנ"ל לא ציין כשהברית נעשה במקום אחר אף במקרה שידוע לנו שהברית היה במקום אחר על פי פנקס של המוהל השני שעשה הפריעה או המילה), או שאמו נסעה עם הילד לפ"ב לרגל הברית מילה (דבר שאינו מסתבר כלל)]. גם אביו הגאון מו"ה משה וזקנו מו"ה שמואל היו מתושבי אייזנשטאדט.

ואכן במפקדים הנ"ל מצינו רישומי בני משפחתם ולחביבותא דמילתא הנני להעתיק מה שנרשם בערכם במפקד דשנת תק"ה:

שמואל שלעזינגער [ה"ה הקצין הר"ר שמואל בהר"ר אשר אנשיל מרגליות יפה ז"ל זקנו של הגאון רבי עקיבא איגר] בן 36, זוגתו שרה [זקנתו של רעק"א, מרת שרל בת הר"ר משה אב"ד באמבערג, ואח"כ בוירמייזא בן הגאון ר' אברהם ברודא אב"ד פראנקפורט זצ"ל. לפי מה שנרשם כאן נולדה בק"ק פרעשבורג בערך בשנת תע"ב-תע"ג. אביה הגאון ר' משה ברודא זצ"ל נתקבל לאב"ד בק"ק באמבערג אחר שנת תע"ח (כן הוא בוואכשטיין מצבת וויען ב' עמ' 166), ב'מאורן של ישראל' תולדות הגאון רבינו עקיבא איגר, כתוב שהיה גם אב"ד הענא, והעולה מכאן שבשנות תע"ב-תע"ג היה מושבו בפ"ב והדבר עדיין צריך ברור] בת 32, הוא נולד פה היא נולדה בפרעשבורג, הם גרים פה 13 שנים. יש להם ה' ילדים: ישראל בן 8 [בפשטות היה שמו אשר אנשיל על שם אבי אביו אשר גם הוא נקרא בשם חול בשם ישראל], ריקל בת 6 [אשת ר' משה קאבלענץ נפטרה בצעירותה כבת עשרים כ"ב שבט תקי"ח לפ"ק, אשת חיל הגבירה מרת רייקל צבי תפארת בת הר"ר שמואל מרגליות יפה ז"ל אשת הר"ר משה סג"ל קאבלענץ. ... בת עשרים בשנים, נקיה מעונים... (מנוסח המצבה)], אסתרל בת 4 [נפטרה בילדותה ומנ"כ בק"ק א"ש, נוסח מצבתה: פה טמונה הילדה מרת אסתר בת האלוף ה' שמואל גינז יפה מרגליוש. י"נ ט' שבט תק"ה. ת.נ.צ.ב.ה], חנה בת 2, משה בן שנה [הוא התו' והרבני המופלג מו"ה משה גינז ז"ל אבי הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל אשר מנ"כ בק"ק א"ש].

ובהמפקד דשנת תקמ"ב [בצילום הדפים שראיתי לא נזכר שנת המפקד אבל כך מסר הפקיד של הארכיוו שממנו נתקבל המפקד, וזה מתאים עם הגילים כשמשווים המפקדים משנים שונות, אף שלפעמים אינם שווים בדיוק] נרשם:

משה [בן] שמואל בן 35 [היינו משה בן שמואל גינס שלעזינגער] אבי הגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל, זוגתו גיטל בת 31 [ה"ה מרת גיטל אמו של הגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל], בנם בונם בן 10 [ה"ה הגאון ר' בונם איגר אב"ד מט"ד זצ"ל אחי הגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל], בתם ריקל בת 15 [מרת ריקל אחות הגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל שנפטרה בצעירותה ביום ב' ג' חשון תקמ"ט בק"ק א"ש ושם מנ"כ (אבני א"ש מס' 419)], ובתם שרה בת 4 [אשת הר' משה אהרן וויילער גיסו של הגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל], ועוד נמצא בביתם משרתת בשם רבקה בת 15.

הגאון רבינו עקיבא איגר לא נרשם בהמפקד עם יתר בני משפחתו, כי בעת ההיא כבר נשא את זווגו מרת גליקכי והתיישב בקהילת ליסא אצל חותנו כמפורש בספרי תולדותיו.

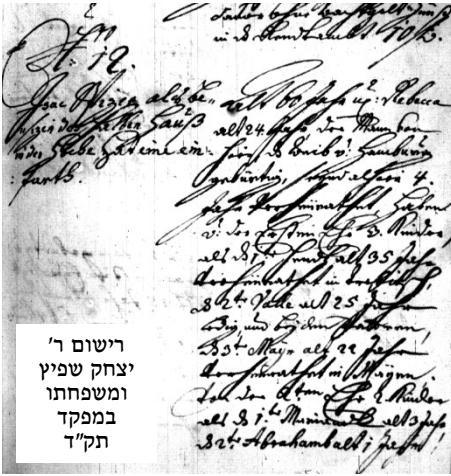
רישום משפחת מו"ה משה אבי הגאון רבינו עקיבא איגר זצ"ל

משפחת סג"ל שפיץ

ישנו כתב יחוס עתיק למשפחת הרבנים לבית ליכטנשטיין זצ"ל שנתפרסם בכמה מקומות [נדפס בסוף ספרו של דובער וואכשטיין, אורקונדין צור געשיכטע דער יודען אין אייזנשטאדט (וויען 1926) עמ' 715; בספרו של ד"ר מונקאטשי בשנת ת"ש "מגלות היוחסין של משפחות יהודיות הונגרית כרך ראשון, שלשלת היוחסין של משפחת מונק ומשפחת פעלזבורג; ושוב נדפס בצפוננות גליון י"ד עמ' צ"ה עם הערות הרב יו"ט ליפמאן ראקאו שליט"א]. כותב סדר היחוס הוא ר' זלמן ליכטנשטיין שאמו מרת מרים היתה בת ר' איצק שפיץ מאייזנשטאדט, בין יתר הדברים נכתב שם:

אבי זקיני הנ"ל מו"ה איצק שפיץ הי' דר בק"ק אייזנשטאדט והניח אחריו שתי בנות ... ודודתי הינדל בעלה בשמו הרב המפורסם מו"ה שמעון זלצבאך אב"ד דק"ק נ"ש ומת בלא בנים.

החוקר דובער וואכשטיין שהעתיק כתב היחוס כותב בהערותיו שם, כי לא עלה בידו לברר מי היא זו דודתו מרת הינדל, ולדבריו הוא חידה סתומה, כי אין לנו שום ידיעה על בת של ר' איצק שפיץ בשם הינדל, והאריך וואכשטיין שם, והוא משער שמו"ה שמעון זלצבאך שנזכר בכתב היחוס הוא האלוף התורני הר"ר שמעון במהור"ר אהרן זלצבאך [אחיו של המדפיס ר' זלמן מזלצבאך בני מוהר"ר אהרן בן משולם פרענקל] אשר נתן יד ימינו לסייע להגאון בעל הפנים מאירות להוציא את ספרו על מסכת ב"ק [כפי שכותב הפנים מאירות בשער הספר: וברכתי תעלה להאלוף המרומם המושלם במעלות ומדות הר"ר ליב בן הישיש ה"ה כהר"ר אנשיל מרגליות יפה, וחד דעמי' המרומם החכם וסופר הר"ר שמעון במהור"ר אהרן זצ"ל מזלצבאך אשר התעסקו ומסייע לדבר מצוה להוציא מכח אל הפועל, ישלם ה' שכרם ופעלם ויתן להם אריכות ימים ושנים ויזכרם בבנים בעלי תורה ויפתח להם שערי צדק ושערי אורה], וגם השו"ת פנים מאירות חלק שני [בסיום הספר כותב הגאון בעל הפנים מאירות: והמצוה נקראת על מי שגמרה ה"ה התורני המושלם חכם וסופר הר"ר שמעון במהור"ר אהרן זלצבאך שהכניס ראשו ורובו וטרח ויגע עד שהביא ספרי לתכלית השלימות ישלם ה' פעלו וירבה גבולו וישר כחו וחילו ויהיה (רדיו) [ידיו] רב לו בתורה ובמצות הוא זורעו בקרב ישראל אמנ], וחלק שלישי [בשער הספר כתוב: ואפריון נמטי לר' שמעון ה"ה האברך המושלם במעלות ומדות האלוף המרומם התורני הר"ר שמעון במהור"ר אהרן זלצבאך, אשר נתן ידו יד ימינו לסייע לדבר מצוה ידיו תביאנו בהבאה והלכה לבית הדפוס ישלם ה' שכרו וירבה כבודו וכבוד ביתו ולא יכבה נרו לעולם, ויזכה לבנין היכל ואולם]. אודות הר"ר שמעון זלצבאך הנ"ל ידוע שאחרי חתונתו קבע דירתו בק"ק א"ש, ובשנת תק"ב קבע דירתו בק"ק טרעביטש [אורקונדין של וואכשטיין עמ' 60] כאשר הדברים כתובים עלי גליון בפנקס הקהל דק"ק א"ש:

אחרי שבא האלוף והקצין הר"ר שמעון זולצבאך ובקש מאלופי הקהל יצ"ו באשר שמיום חתונתו שהי' קובע דירתו כאן הי' נושא בעול כאחד משאר יושבי קהלתנו וכעת רצה לקבוע דירתו בק"ק טרעביטש ... נעשה היום יום ד' חמשה עשר לחודש מנחם תק"ב לפ"ק ממני שמעון זולצבאך.

ועכשיו שיש לנו מפקד הנ"ל מתברר שהשערות נכונה ואמת הוא כי מרת הינדל היתה אשת הר"ר שמעון זולצבאך,

והיא היתה בת ר' איצק שפיץ מא"ש ועברה עם בעלה לק"ק טרעביטש, וכך רשום בהמפקד:

בית מס' 12, יצחק שפיצער בן 60, זוגתו רבקה בת 24, הבעל נולד פה וזוגתו ילידת המבורג הם התחתנו כלפני 3 שנים, יש לו מזווג ראשון ג' ילדים, הינדל בת 35 נשאת בטרעביטש, רפאל [אבני א"ש מס' 438] 25 דר אצל אביו, מאיר בן 22 התחתן במעהרן, מזווגו השני, מרים בת 3 [אשת הר"ר יצחק ליכטנשטיין ואם הר"ר שלמה ליכטנשטיין זצ"ל], אברהם בן שנה [הוא הר' אברהם שפיץ סג"ל חתן התורני מו"ה ר' יוסף שמואל איריץ זצ"ל חד מדייני קרתא דק"ק א"ש].

מהור"ר יקותיאל זלמן שפיץ זצ"ל

הנני רוצה להבהיר שמה שהנני רוצה לחדש בשורות דלהלן היא השערה בעלמא, ואף שנראה אצלי כהשערה נכונה וצודקת אבל אינו יוצא מגדר השערה.

וכאן המקום לעורר על שגגת כמה כותבי כתבי יוחסין - ואולי אף על זדונן - שכאשר רואים באיזהו מקומן בירור בעינינו יוחסין אשר מחברם כותב מפורש שהנהו השערה בעלמא, באים אלו וכותבים הדברים כאילו הם דברים ברורים שאין לערער או להרהר אחריהם. [שורות אלו כתבתי על פי עצת ידידי חוקר היוחסין הדגול הר"ר בעריש וועבער שליט"א שמעורר תמיד לנהוג בזהירות יתירה ובביקוש האמת בכל הנוגע למלאכת הקודש של בירור מקורות ושרשי משפחות מיוחסות בישראל].

בק"ק א"ש שימש כדיין מהור"ר יקותיאל זלמן שפיץ זצ"ל, שמו מופיע בפנקסי הקהלה משנת תפ"א עד שנת תק"ד כאחד מחברי בית דינו של הגאון בעל הפנים מאירות זצ"ל [וואכשטיין, אבני א"ש עמ' 413, ועי' באורקונדין של וואכשטיין שמצא אותו עד שנת 743, ועל פי מפקד זה נראה שהיה עדיין בא"ש בשנת 744].

והנה בספר חזון למועד להגאון ר' ישראל דוד מרגליות יפה זצ"ל שנדפס בפ"ב בשנת תר"ג כתב סדר יחוסו, ובתוך דבריו מזכיר מו"ה יקותיאל זלמן דידן וז"ל הנוגע לענינינו: ...בנו הה"ג ר' יאיר חיים בכרך בעהמ"ח שו"ת חות יאיר ... בנו ר' שמשון ... בתו מלכה ושם בעלה הה"ג ר' זלמן שפיץ ראבדק"ק א"ש... [העתקתי מתולדות אבות שבסוף ספר מילי דאבות (בארדיוב תרפ"ד)]

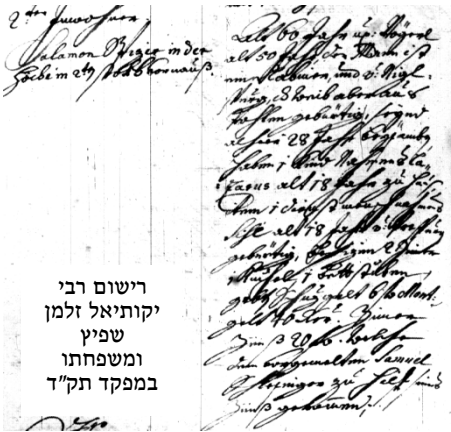
ואכן בביה"ח בק"ק אייזנשטאדט נמצא מצבת האשה מרת מלכה בת הר"ר שמשון ברין נכדת החות יאיר וזה נוסח מצבתה [אבני א"ש מס' 91]: פ"ט האש' חשובה והצנועה מ' מלכה ב' התורני מוהר"ר שמשון ברין ז"ל נכד [במובן נכדת, וקאי על מרת מלכה ולא על אביה] הגאון בעל המחבר חוות יאיר זצ"ל ונפטרה בש"ק י"ג אלול תפ"ז ל', ת.נ.צ.ב.ה.

החכם וואכשטיין בספרו אבני א"ש האריך להוכיח שמשון ברין הוא שמשון בכרך בנו של הגאון בעל החות יאיר [בעת שכתב ערך הנ"ל של מרת מלכה לא היה לפניו הכתב יחוס הנ"ל בספר חזון למועד, ובא לידו אחר שסיים ספרו והביאו בהוספות שם עמ' 413], שנפטר בניקלשפורג ב' אב תפ"א. ר' שמשון היה חתן ר' יצחק ברין וגר למשך זמן בברין [כנראה בשנת תע"ב, עי' באבני א"ש שם]. ובספרו של דוד קויפמאן על הגאון בעל החות יאיר זצ"ל מביא נוסח ההקדשה שנמצא על מעיל ס"ת עתיק: ז"נ האלוף מהר"ר שמשון בן הגאון המפורסם מוהר"ר יאיר חיים זצ"ל (בכד"ו) [בכרך] וזוגתו הצנועה מרת חיילה בת האלוף הר"ר יצחק ברין זצ"ל תס"ו לפ"ק.

משך זמן היה דירתו בק"ק וויען ואח"כ היה דירתו בק"ק נ"ש כאשר כותב הגאון ר' פנחס קצנעלנבוין זצ"ל בספרו יש מנחילין, וז"ל: "...שהיה מדובר לי איזה שידוך מק' נ"ש, היא היתה בתו של המנוח מרדכי שמשון בכרך ז"ל שהיה בנו של המנוח בעל מחבר ספר שו"ת חות יאיר...".

ושם בנ"ש מנוחתו כבוד, וזה נוסח מצבתו [הובא במאמרו של דוד קויפמאן, די קינדער ר' יאיר חיים בכרך]: וירד שמשון טמן אותו ירידה זו עליה, עלה למעלה, נשמתו יציאתה, בטהרה ליל ש"ק ונקבר ביום א' ג' מנחם, תפ"א לפ"ק יציאת הצדיק עושה רושם, בנו של קדושים קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים, המופלא מהור"ר שמשון ב' הגאון מהור"ר חיים ב"מ, חות יאיר אשכנזי היה מוקיר ורחים רבנן, בצל שדי-יתלונן אמן.

ונחזור למו"ה יקותיאל זלמן שפיץ חתן מוהר"ר שמשון בכרך זצ"ל, במפקד דק"ק א"ש הנ"ל משנת תק"ד נרשם שמו [ר' יקותיאל] זלמן שפיצער בן שישים שנה עם הפרטים דלהלן, מוצאו מניקלשפורג, משמש כ'ראבינער' היינו כאחד מדייני הקהלה, זוגתו מרת פיגא ילידת ... פוילן בת 50, כמובן שמדובר בזוג שני שלו. פה 28 שנים, יש לו בן אחד בשם לאזאראס [אלעזר או אליעזר] בגיל 18, אשר לפי החשבון עולה

רישום רבי יקותיאל זלמן שפיץ ומשפחתו במפקד תק"ד

שבן זה נולד בשנת תפ"ו, והוא בנו של מו"ה יקותיאל זלמן מזווגו הראשון מרת מלכה נכדת הגאון בעל החות יאיר זצ"ל.

משפחה נוספת שיחוסם עולה עד מוה"ר יקותיאל זלמן שפיץ זצ"ל ולמעלה בקודש עד הגאון בעל החות יאיר זצ"ל, היא משפחת הגאון ר' משה הלוי שפיץ אב"ד טשענגער. את סדר היחוס שנעתק "מכתב יד אשר כ' ... הגאון הצדיק מהו"ר שמשון צבי הירש אבדק"ק ב' אופאלא יע"א זצ"ל ... [נכד

הגאון ר' משה שפיץ הלוי אב"ד טשענגער] הובא בראש חלק ב' של ספר אמרי אש עה"ת, אמנם שונה הוא בכמה פרטים מכתב היחוס שנמצא בספר חזון למועד. וז"ל הנוגע לענינינו:

זקיני הגאון הקדוש זצ"ל מהר"ם שפיטץ בן הרב הג' הצדיק מהו"ר ליזר שפיץ הלוי ... זקיני הרב הג' הצדיק מהו"ר ליזר שפיץ הלוי בן הרב הג' החרוף המהולל בפי כל מהו"ר שמשון שפיטץ ז"ל הלוי הי' תלמיד מובהק להגאון בעל פני יהושע [אינו ברור מי היה תלמיד הפני יהושע, רבי אליעזר או אביו רבי שמשון] ... זקיני הרב הג' ... מוה"ר שמשון ז"ל היה בן הרב הגאון הגדול בדורו המפורסם מהו"ר יקותיאל זלמן שפיטץ הלוי אשר היה אבדק"ק אייזענשטאדט ... הרב ... מהו"ר יקותיאל זלמן ז"ל הי' בן הרב הגאון ... מהו"ר גבריאל שפיטץ ז"ל אבדק"ק ניקאלסבורג דורשיו בתשו' מעיין גנים ושם תמצאהו ונשא אשה צנועה וצדקת מ' חי' ע"ה ... בת הגאון מאור הגולה רבינו הקדוש בעל חות יאיר וחוט השני:

זקיני ... מהו"ר גבריאל הוא חתן הגאון רשכבה"ג מהו"ר יאיר חיים בכרך...

לפי דברי בעל המגילת יוחסין הזה היה מוה"ר יקותיאל זלמן עצמו נכד הגאון בעל החות יאיר, כי לפי דבריו היתה אמו מרת חיה, אשת הגאון ר' גבריאל שפיץ אב"ד ניקלשפורג, בת הגאון בעל החות יאיר. והיחוס דרך אשתו מרת מלכה לא נזכרה כלל.

ואף כי לא ראינו ולא מצינו אינו ראי', אבל כמדומני שיש בזה לעורר ספיקות, ובפרט בנידון דידן שסדר היחס של הגאון בעל החזון למועד מתאשר על פי נוסח מצבת מרת מלכה בת מוה"ר שמשון ברין זצ"ל, ואין שום הוכחות אחרות לאשר סדר היחוס שרשם הגאון הצדיק מהו"ר שמשון צבי הירש אבדק"ק ב' אופאלא יע"א – כמובן שאיני מערער על היחוס להגאון החות יאיר זצ"ל, רק על פרטי סדר היחס.

ולא חתנו. אשר על כן יש לפקפק אם כל הדברים בכתב יוחסין הנ"ל מדויקים, אף שכמובן כל סדרי היחס נכונים הם, אבל כנראה שהמעתיק הוסיף או בלבב את הדברים בהעתקתם]. ועל כן, ראשית דבר לא ראינו ולא מצינו אצל מי מכותבי תולדות הגאון בעל החות יאיר שיזכירו את חתנו 'הגאון רבי גבריאל שפיץ אב"ד ניקלשפורג', ושנית לא מצינו אב"ד בקהילת ניקלשפורג בשם רבי גבריאל שפיץ זצ"ל [ואף שקשה לערער על כתב יחוס עתיק וכו', אבל כנראה מהמשך המגילות יוחסין שם ישנו עירובי דברים בסדר היחס כמ"ש למעלה]. ולע"ע לא מצאתי זכרו של איש בשם מוהר"ר גבריאל סג"ל שפיץ בנ"ש [ואף לא במקום אחר]. [במכון לתצלומי כ"י CS-326 ישנו רשימה של הנקברים בביה"ח בניקלשפורג, ונמצא רשימה ארוכה של בני משפחת שפיץ, ואין אף אחד מביניהם בשם גבריאל, וגם בווען ואייזנשטאדט לא נמצא אף אחד למשפחת שפיץ בשם גבריאל. - ועי' בספר עולמי (בני ברק תשנ"ח) עמ' 160 ובהערה 1 שגם הוא מפקפק על היחס המובא בענף עץ אבות שבסוף ספר אמרי אש עה"ת, אמנם במה שהעיר שם שלא מצינו בשום מקור אחר שמוהר"ר זלמן היה לוי, אבל מאידך גיסא כיון שמוהר"ר זלמן היה מניקלשפורג ושם מצינו כמה מבני משפחת שפיץ שהיו לויים וגם באייזנשטאדט מקום מגורו של מוהר"ר זלמן גרו כמה מבני משפחת שפיץ הלויים יש מקום לומר שגם הוא שייך למשפחה זו על אף שלא חתם אף פעם כלוי. ובפרט שלפי המסורה הרי נינו בן אחר בן הוא ר' משה הלוי שפיץ אב"ד טשענגער].

והנה בסוף ספר גבורת יצחק להגאון ר' יצחק רוזנברג זצ"ל ה"ד אב"ד האדהאז (ירושלים תשנ"א) נדפס קונטרס בשם גני שושנים, ושם עמ' ב' ישנו כתב יחוס של הגאון הנ"ל, אשר אינו ברור אם הוא רק ליקוט שנעשה לאחרונה או הוא מתוך כתב יחוס עתיק, שגם הוא מתייחס להגאון ר' משה הלוי שפיץ אב"ד טשענגער זצ"ל. והוא מביא שם את סדר היחס כזה: מו"ה משה שפיץ הלוי בן ר' שמשון שפיץ הלוי רב בקהלת אייזנשטאדט בן רבי גבריאל הלוי שפיץ מניקלשפורג וזוגתו הרבנית מלכה ע"ה בת רבי שמשון בכרך... [מסגנון הלשון כפי שנדפס שם משמע שמרת מלכה היתה אשת ר' גבריאל זצ"ל, אמנם כנראה ברור שהכוונה שהיא היתה אשת ר' יקותיאל זלמן שפיץ זצ"ל (כאשר באמת כן הוא, היינו על פי הכתב היוחסין הנמצא בספר חזון למועד, ועל פי מה שנמצא חתימת מו"ה יקותיאל זלמן שפיץ בפנקסי ק"ק א"ש, ומזה שנמצא מצבת מרת מלכה בת מו"ה שמשון ברין בכרך בהביה"ח שם)].

עכ"פ העולה מב' כתבי יחוס אלו הוא כי מוהר"ר יקותיאל זלמן שפיץ זצ"ל מאייזנשטאדט היה ממשפחת הלויים שפיץ מק"ק ניקלשפורג, וא"כ קרוב לודאי שהוא שייך לצאצאי מוהר"ר משה סג"ל שפיץ רעב"ץ ז"ל שיצא עם הגולים בשנת ת"ל לעיר ניקלשפורג עם כמה מבניו ובני משפחתם, ובנו הקצין המפורסם מוהר"ר אברהם הלוי שפיץ היה ממיסדי הקהלה החדשה באייזנשטאדט.

הידיעה שמוצאו של מו"ה יקותיאל הוא ק"ק ניקלשפורג, מתאשר מהמפקד שכתוב מפורש שמקום מוצאו הוא ק"ק ניקלשפורג. לפי דברי המפקד עולה שמו"ה יקותיאל נולד בשנת תמ"ד בערך, כנראה בניקלשפורג, ושם בק"ק נ"ש נשא את זוגתו בתו של הר"ר שמשון ברין בנו של הגאון בעל חות יאיר. כי רבינו שמשון אף שדר למשך זמן בברין אבל אח"כ קבע מקום מושבו בק"ק נ"ש. ועל פי המפקד שמו"ה יקותיאל זלמן מתגורר באייזנשטאדט עשרים ושמונה שנים, עולה שבשנת תע"ו לערך היגר מק"ק נ"ש לקהילת א"ש.

והשתא דאתינן להכא, אולי אפשר לומר כי מו"ה יקותיאל זלמן שפיץ זצ"ל לא היה בנו של ר' גבריאל שפיץ אב"ד ניקלשפורג - כי כנ"ל לא מצאתי אצל כותבי התולדות אב"ד או דיין בנ"ש בשם זה וגם לא מצאתי איש אחד ממשפחת הלויים שפיץ בשם גבריאל - אלא הוא בנו של אחד מדייני ניקלשפורג וגאוניה למשפחת שפיץ, הלא הוא הגאון מוהר"ר אברהם נפתלי הירש הלוי שפיץ זצ"ל אב"ד דק"ק ווירמיזא בעל המחבר ספר מלא רצון על הש"ס שנדפס בפ"פ דמיינן בשנת ת"ע.

וטעמי ונימוקי הוא כי כפי שראינו לעיל עד שנת תע"ו היה מו"ה יקותיאל זלמן שפיץ תושב בק"ק ניקלשפורג וא"כ בשנת ת"ע היה עדיין מתושבי ק"ק ניקלשפורג אחד מיקירי קריתא ממופלגי בני תורה שבעיר. ובסוף ספר מלא רצון (באומר השכחה דף ט') כותב הגאון המחבר מו"ה אברהם נפתלי הירש שפיץ זצ"ל בזה הלשון:

זאת אשר בא אלי קודם כלות ספר מלא רצון שלי בהדפסה מן בני ידידי התורני המופלא המופלג ה"ה מורינו הרב ר' יקותיאל המכונה זלמן הלוי אשר מקום דירתו בק"ק ניקלשפורג, ונתחדש לו בלימודו בזה הזמן קיץ תי"ו עי"ן הוא יבורך לפ"ק בלימוד הלכה ותוס' שעוסק במס' פסחים והם דברים ראויין למי שאמרן דבש ונופץ צופים ושייך לאומר שכוח שלי.

וא"כ מצינו איש אחד בשם יקותיאל זלמן הלוי שפיץ מופלג בתורה שנתעטר בתואר מורנו אשר כנראה היה ג"כ אברך באותו גיל של מו"ה יקותיאל שפיץ הלוי ששימש אח"כ כדיין בא"ש, כי הגאון ר' אברהם נפתלי הירש נולד בשנת ת"י בערך [בהקדמה לספרו מלא רצון כותב שנתקבל לרב כאשר היה בן כ"ג שנים ואז התחיל להגיד פלפולים וכו', ואחר כמעט שלשים שנה התחיל לכתוב ספרו, וזה היה בשנת תס"ג כפי שכותב שם, וא"כ בשנת תל"ג היה בן כ"ג שנים ועל פי חשבון זה עולה שנולד בשנת ת"י בערך. (ואין לומר שמה שכותב כמעט שלשים שנה היינו משעת הדפסת הספר, דא"כ נמצא לפי חשבון שנולד בשנת תי"ז בערך, וזה ודאי אינו, כי אחיו הקצין ר' אברהם שפיץ נולד ביום כ"ה אדר תט"ו (כך הוא על מצבתו במצבת וויען של וואכשטיין), ובעל המלא רצון היה מבוגר הימנו, כמו שכותב בהקדמת ספרו שאחיו הקצין ר' אברהם רצה לקיים בו מצות ואת אחיך לרבות אחיך הגדול), וא"כ מסתבר שבנו מו"ה יקותיאל המכונה זלמן נולד

בין השנים ת"ל-ת"נ, ומר"ה יקותיאל זלמן שפיץ זצ"ל הדיין באייזנשטאדט נולד בשנת תקמ"ד וע"כ לדעתי אינו רחוק לומר שמדובר באיש אחד.

סמך נוסף להשערה שלנו הוא, כי קרוב לודאי שהגאון מוהר"ר אברהם נפתלי הירש שפיץ זצ"ל קרא את בנו בשם יקותיאל על שם אבי חמיו, כי חמיו היה כמוהר"ר אליעזר בן מוהר"ר יקותיאל זלמן כ"ץ אשכנזי [עי' בהקדמת בן המחבר לספר חידושי הלכות בית יהודה, דעסוי תנ"ח]. ואם הדברים נכונים שמר"ה יקותיאל זלמן שפיץ מא"ש הוא מר"ה יקותיאל זלמן שפיץ מנ"ש בנו של בעל המלא רצון, מובן מה שקרא את בנו בשם אליעזר על שם זקנו כמוהר"ר אליעזר בן מוהר"ר יקותיאל זלמן כ"ץ אשכנזי. [ומסתבר שהיה לו עוד בן שנקרא על שם אביו אברהם נפתלי הירש, כי אביו הגאון נפטר בשנת תע"ב. ובאמת היה לו לכה"פ עוד ילד אחד כפי שהוא במפקד דשנת תצ"ה הנ"ל, וא"כ מסתבר שזה היה בן שנקרא על שם אביו שהיה מבוגר מבנו אליעזר וכבר התחתן בעת ההיא, (או שכבר נפטר מן העולם), ואולי היה לו עוד בנים מבוגרים שלא נרשמו בהמפקד דשנת תצ"ה].

לאחר שכתבתי הנ"ל מצאתי עוד אחד מנכדי הגאון בעל החות יאיר אשר יחוסו אליו עולה דרך איש נכבד בשם הקצין מו' זלמן שפיץ מנ"ש, אמנם אין לנו ידיעה אם הוא זהה עם מוהר"ר יקותיאל זלמן שפיץ מאייזנשטאדט, והוא מר"ה משה קוניץ זצ"ל שסידר את יחוס אמו בראש ספרו בן יוחאי וז"ל:

ולכבוד נשמת אמי היקרה המשכלת מ' מלכה תצב"ה, בת נדיב הרב מו' משה שפיץ, בן החסיד וקצין מו' זלמן שפיץ מנ"ש בעל המפורסמת מ' חוה, שהיתה נכד הגאון הגדול האדיר מו' חיים בכרך, המחבר שו"ת חות יאיר וס' חוט השני...

ואם נאמר שמדובר באותו מוהר"ר זלמן שפיץ אפשר שצריכים לקרות את סדר היחס כזה: אמי ... מ' מלכה, בת ... מו' משה שפיץ בן החסיד ... מו' זלמן שפיץ מנ"ש, בעל המפורסמת מ' חוה [היינו שחווה היתה אשת ר' משה בן מר"ה זלמן], שהיתה [וכאן הכוונה על אמו מרת מלכה (אשר אם כנים דברינו אולי היתה נקראת על שם זקנתה מרת מלכה אשת מר"ה יקותיאל זלמן שפיץ שנפטרה בשנת תפ"א)] נכד' בעל החות יאיר.

ולכבוד נשמת אמי היקרה המשכלת מ' מלכה תצב"ה

בה נדיב הרב מו' משה שפיץ, בן החסיד וקצין עם מו' זלמן שפיץ מנ"ש בעל המפורסמת מ' חוה, שהיתה נכד הגאון הגדול האדיר מו' חיים בכרך, המחבר שו"ת חות יאיר וס' חוט השני, ואח גדולתי ונבחרתי ופלאה בקיאתי ושקדתי נראה לעין הלובר בספריו בכלל, ובפרט בספרו חות יאיר (ס' ע"ד יס' ק"ל"ב) וס' חוט השני (ס' כ"א) ויהי בקי בחכמת התוכנה כנראה (ח"י ס' ר"ט), ומקובל גדול כמובאר בשם ס' ר"ז, יהי בקי בלוגיקה והשבורת כמו שנראה (שם ס' ק"ל"ב). ופי"מ נאה כנמצא בסוף ספרו ח"י, וגם נראה בהרבה מקומות שה' מרקדס גדול, גם ח"י עניו ומודה על האמת, שהחזיק טובה להגאון בעל מנחה יעקב על דבר שהקשה על דברו לפיג אדיריה. במ"ש בהשמות ס' שכות יעקב (ח"א ר"ב ב.). ובס' חוט השני העניק דברים יקרים מאדו הגאון הגדול מו' שמשון בסך ז"ל וזכרתי הקדמת ספרו חות יאיר כתב שקרא שם ספרו ככה ע"פ שם אמו וקנתו הלמודה וזכרתי המפורסמת מ' חוה, והיא גם היא היתה נכד הגאון הגדול מפרגאן. אשר שמו ידוע בשערים והרב הקדוש הרבתי ונשאתי שהנצי"ט הגדול האדיר מו' נפתלי חתנו בחשיבתו הנענתה כש"ח

מוהר"ר בנימין וואלף פאלאק זצ"ל בעהמ"ח ספר אסיפת בנימין כת"י

במפקד הנ"ל משנת תק"ד-תק"ה באייזנשטאדט:

בית מס' 5, יעקב פאלאק [נוסח מצבתו באבני א"ש מס' 210] בן 59, זוגתו ריזל [נוסח מצבתה באבני א"ש מס' 292] בת 50 הבעל מאייזנשטאדט זוגתו ילידת פרעסבורג, שלשה ילדים: שרה בת 28 דרה בהבית, וואלף 14 לעדיג, חיים בן 8, - משרתת בשם אסתר בת 14.

בחודש שבט תשס"ח עמד למכירה (ע"י חברת אסופה – פריט 513) כת"י של ספר 'אסיפת בנימין' מאת רבי בנימין וואלף ב"ר יעקב פאלאק מאייזנשטאדט, ברישום שם לא ידעו לזהות את מחבר הכתב יד. והנני להעתיק מה שנאמר שם על אודות הכתב יד:

ספר אסיפת בנימין כת"י - ביאור גדול על ספר מצוות קטן ... מאת רבי בנימין וואלף ב"ר יעקב פאלאק מאייזנשטאדט. כת"י ענק ... מחזיק 302 דפים ... כנראה אוטוגראף ... לפני כמאה שנה פרסם ר"י זלצר שהיה בעליו של כתב היד כמה קטעים בקובץ "נטעי בחורים" שיצא לאור בוואיטצען שבהונגריה וכן נדפסו שני קטעים בקובץ מוריה שנה ב' ה' – ו. בקובץ נטעי בחורים יחס את הכת"י לרבי בנימין וואלף פולאק יאקרלס אב"ד פרעשבורג בשנות ת"ע-ת"צ בערך, אך זה אינו מפני שהכותב כאן מביא פעמיים את רבי וואלף הנ"ל בתואר זקנו, וא"כ תעלומת מחבר כתב היד בעינה עומדת. ... [הוא מעתיק מדברי זקנו הנ"ל ובסוף דברי זקנו כתוב] וכן הורה ... מ"ו הגאון גיסי המפורסם מוהר"ר אברהם ברודא ר"מ מפראג זצ"ל"ה ...

אמנם נראה ברור שמחבר ספר אסיפת בנימין הוא מוהר"ר בנימין וואלף הנזכר במפקד הנ"ל שנולד בשנת ת"צ בערך, ונקרא על שם זקנו הגאון ר' בנימין וואלף יאקרלס, וכפי הנראה בהמפקד אמו היתה ילידת פרעשבורג.

רבי בנימין וואלף נפטר באייזנשטאדט ביום ה' ונקבר יום ו' עש"ק כ"ה מנחם תקס"ו, מצבתו נמצא בביה"ח הישן באייזנשטאדט וזהו נוסחה [אבני א"ש מס' 521]:
 "נ בטהרה יום ה' ונקבר יום ו' עש"ק כ"ה מנחם תקס"ו לפ"ק / פ"נ התורני והרבני שלשלת היוחסין, מוכתר בנימוסין, ה"ה המופלג בתורה, עמי שרי נהורא, כבוד מוהר"ר בנימין וואלף פאלאק זצ"ל ... בן כהר"ר יעקב ז"ל / ציון / בקול נהי יהמו מר נערים וזקנים, נקונן יחד לגברא, רבא עטוף סדינים, ימיו עסק בתורה היקרה מפז ומפנינים, מרביץ תורה כל ימיו ובקי בש"ס ודינים, נעמו דבריו וצרפים ליודעים ומבינים, ווי להאי שופרא דבלע חמת תנינים, ווי וקובלנא דאזל ולא אתא בכמה שנים, אבד צדיק מן הארץ ופסו אמונים, לא הניח דבר מן הראשונים ואחרונים, פי צדיק ינוב חכמה דברי' נכונים, פעולת צדיק לחיי עד בגן עדונים, איזן

וחיקר ותיקן ספרים רבים הגונים, לא יצאו עדיין לאור עול' לגאונים, אגר לחמו בקיץ לפזר לאביונים, קדמת עדן שוכן ובשמי מעונים. ת.נ.צ.ב.ה.

קרוב הדבר לומר שבצעירותו היה תלמיד האב"ד הגאון רבי מאיר בעל הפנים מאירות, מצד אביו היה מוהר"ר בנימין וואלף ממשפחה עתיקת יומין בקהלת אייזנשטאדט ששימשו כראשי וטובי הקהלה, וגם מוהר"ר בנימין וואלף עצמו נתמנה כבר בשנת תקי"ז כאחד מאלופי וקציני הקהלה, ובמשך הזמן אף שימש כראש הקהל כמה שנים, משנת תקמ"ז עד שנת תקנ"ז היתה דירתו בוויען ועיסוקו במסחר עורות. נמצא שמו מוהר"ר וואלף ריזלס כאחד הפרענומערראנטן על ספר הבחור של ר' אלי' בן אשר הלוי שנדפס בפראג בשנת תקמ"ח [אבני א"ש חלק הלועזי עמ' 173].

משפחת שאטטען במט"ד

במאטערסדארף שימש כאב"ד הגאון מוהר"ר יהודא ליב ואחריו בנו הגאון ר' נתן נטע שאטטען זצ"ל, בנו של הגאון ר' נתן נטע, מוהר"ר שמואל היה מתושבי הקהלה במט"ד והוא אבי משפחת שאטטען המיוחסת במט"ד. [עי' בפנקס המוהל 'חתם סופר' שנערך ונסדר ע"י הרה"ג ר' משה אלכסנדר זושא קינסטליכער שיחי', בני ברק, תשע"ה, עמ' ל"ג].

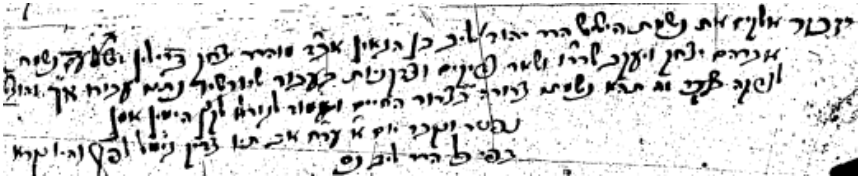
והנה להגאון מו"ה נתן נטע שאטטען זצ"ל היה ב' זווגים, זוגתו הראשונה היתה מרת ריזל בת הר"ר וואלף ברילין מנס שנפטרה ביום ב' י' אייר תקט"ו, וזוגתו השני' מרת זעלדא למשפחת לד"ד, ולא היה בידי לברר האם בנו מוהר"ר שמואל הנ"ל היה מזווגו הראשון לבית ברילין או מזווגו השני לבית לד"ד [עי' בספרי קרית סופרים עמ' קס"ט-קע"א].

ובהמפקד דשנת תק"מ כתוב ששמואל נתן [כלומר שמואל בן נתן] הוא בן 28, דהיינו שנולד בשנת תקי"ב בערך, וא"כ ברור הדבר שהוא בנו של הרבנית מרת ריזל לבית ברילין.

תולדות משפחת ברילין כבר נכתבה על ידי ה' ד"ר משה נחום צובל [בירחון סיני כרך י"א עמ' רכ"ב (סיון תש"ב - טבת תש"ג)], אבל ענף אחת של המשפחה – אשר לענף זה שייכת הרבנית ממאטערסדארף מרת ריזל – נעלמה ממנו ומכותבי תולדות המשפחה, על כן ברצוני להשלים את החסר עפ"י מה שנרשם אצלי מכבר.

ד"ר צובל במאמרו הנ"ל מפרט תולדות ד' בני הגאון מוהר"ר יצחק איצק ברילין אב"ד האמעלבערג ומנהיים זצ"ל ותולדות שתי בנותיו, אבל כנ"ל היה להגאון הנ"ל בן חמישי שנעלם ממנו.

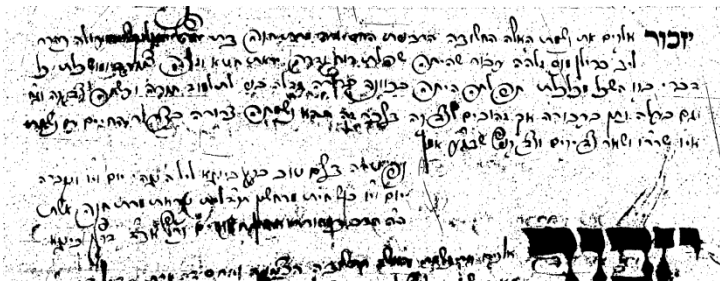
והוא בנו הישיש הר"ר ליב נס ברילין שנפטר בפ"פ דמיין ער"ח אב תצ"ג ובפנקס הקברנים נרשם: "ליב נס נקבר אצל הפרנס ליב אופנהיים". ובאחד הפנקסים כתוב:

"דער אלטער ליב בן אב"ד יצחק ברילין הנקרא ליב נ"ס" [ב' קטעים הנ"ל מתוך אלה תולדות של עטלינגר בערכו]. ובפנקס הזכרת נשמות דקהלת פ"פ דמיין כתוב:

יזכור אלקים את נשמת הישיש הר"ר יהוד' ליב בן הגאון אב"ד מוהר"ר יצחק ברילין זצ"ל עם נשמת אברהם יצחק ויעקב שרר"ו ושאר צדיקים וצדקניות בעבור שיורשיו נתנו עבורו א"ך זהובים לצדקה בשכר זה תהא נשמתו צרורה בצרור החיים ויעמוד לגורלו לקץ הימין אמן נפטר ונקבר יום א' ער"ח אב תיו צדיק גימ"ל לפ"ק והי' נקרא בפי כל הר"ר ליב נס.

הר"ר ליב נס היה חתן הר"ר אברל שי"ף כ"ץ מפ"פ דמיין, ממשפחת הגאון המהר"ם שי"ף זצ"ל, מנכדי אחיו הר' משה שי"ף.

בתו של ר' ליב נס ברילין מרת חנה היתה אשת האב"ד ר' אהרן תאומים מבינגא בנו של ר' ליב תאומים שנאפיר שנפטר י"ג טבת

תקכ"ה [עי' במבוא לספר בגדי אהרן עמ' 30]. וכך כתוב בפנקס הזכ"נ דקהלת פ"פ דמיין: יזכור אלקים את נשמת האשה החשובה הרבנית החסודה מרת חנה בת [ה"ה] האלוף הנעלה כהר"ר ליב ברילין מנס זלה"ה עבור שהיתה שפלת רוח [ואשה] יראת חטא [ואשה] צנוע ומושכלת כל דברי' בקו השכל מכלכלת תפלתה היתה בכוונה ברורה גדלה בני' לתלמוד תורה ועשתה צדקה וג"ח וגם בעלה נתן בעבורה אך זהובים לצדקה בשביל זה תהא נשמתה צרורה בצרור החיים עם נשמת אי"ו שרר"ו ושאר צדיקים שבג"ע אמן נפטר בשם טוב בק"ק בינגא ליל ה' נגהי יום וי"ו ונקברה יום וי"ו כ"ף חי"ת מרחשון תק"ד ל[פ"ק] נקראת מרת חנה אשת ה"ה הרב כמהר"ר אהרן תאומים נר"ו אב"ד דק"ק בינגא.

הר"ר וואלף נס בנו של הר"ר ליב נס – אבי הרבנית מרת ריזל אשת הגאון ר' נתן נטע שאטטען זצ"ל, נפטר בוויען ביום עש"ק ט' ניסן שנת תקל"ג לפ"ק [עי' נוסח מצבתו בוואכשטיין מצבות וויען חלק ב' עמ' 370, ושם מציין ליתר בניו וקצת תולדותיהם].

הרב שמואל יוסף כ"ץ - ירושלים

הגאון רבי משה פריעד זצ"ל

אב"ד מעזע-קאסאני ואח"כ ראב"ד מונקאטש

אני מתעסק כעת בס"ד בעריכת כתביו ותולדותיו של זקני הג"ר יעקב צבי כ"ץ זי"ע אב"ד סאבאסלוי בעל ה'לקט הקמח החדש' ואבותיו למעלה בקודש. אחד מזקניו הוא הג"ר משה פריעד זי"ע ראב"ד מונקאטש, שכן היה חמיו של הג"ר משה כ"ץ אב"ד טור-טערעבעש אביו של הג"ר שלמה כ"ץ אב"ד סאבאסלוי אביו של הג"ר יעקב צבי כ"ץ. אך בבואי לחפש פרטים על הג"ר משה פריעד ומשפחתו לא מצאתי הרבה ידיעות עליו, על אף שהיה בסוף ימיו ראב"ד בעיר גדולה ומפורסמת. לכן אכתוב כאן את מקצת הידיעות שיש בידי עליו, ואבקש לכל מי שיש עוד ידיעות עליו או על צאצאיו, נא להוסיף ולהעשיר את היריעה.

תשו"ח לר' יואל וויינשטאק מקרית יואל שהעמיד לרשותינו - באמצעות המערכת - מידע רב שהעשיר את יריעות המאמר והעמיד דברים על דיוקם. וזאת מלבד שורותיו שבשולי המאמר.

בית אבותיו

שם אביו הי' רבי יוסף (כפי שחרוט על מצבתו), ואמו כנראה מרת רחל, שכן היא היתה אִם אחיו רבי (אברהם) יעקב פריעד. רבי יעקב גר בטיסא-ליק, נפטר י' טבת תרמ"ג ושם מנו"כ. על מצבתו נחרט: [פ"ג] / י'ק[ר] רוח אי[ש] תבונה / ע'וב[ד] ה' נושא ונותן[] באמונה / ק'רוב [לאביונים ב]חסד וצדקה / ב'יתו [פ]תוח ל[י]א[] לרווחה / [התורני] המופלג המפרסי' / מה"ו (אברהם) יעקב בן מה"ו / יוסף פריעד ז"ל / נו"נ בשם טוב י' טבת / תרמ"ג לפ"ק / תנצבה. חלק מהנוסח לא ניתן לפענח כהיום מהמצבה, והועתק מרישום רבי מרדכי פריעדמאן (נפטר בירושלים בשנת תש"ד, חתן בנו ר' מנחם מענדל פריעד) שכתב לפני עלותו לארה"ק בשנת תרס"ח. משום מה העתיק מנוסח המצבה 'אברהם' יעקב, ואילו

במצבה נרשם רק יעקב. [כן גם בהעתקת המצבה של בנו רבי מענדל רשום שאביו הוא 'אברהם יעקב', מהמצבה עצמה לא ניתן כהיום לפענח אם אכן נכתב כן]. בשולי הנוסח הוסיף שישם אמו רחל' וכן ש'אחיו הי' ר' משה אשר הי' רב דקאסאן ורב"ד בק"ק מונקאטש יע"א'.

זוגתו של רבי יעקב, מרת זיסל, נפטרה בשנת תרל"ה, נוסח מצבתה כפי שהעתיק ר' מרדכי הנ"ל: פ"נ / ז'את האשה אשת חיל / י'דיה שלחה לתמוך עניים / ס'ופה נפטרת בשם טוב / ל'חודש טבת זיין ימים / מרת זיסל בת מה"ו יוסף פאליצער / שנת תרל"ה. ומוסיף: 'שם אמה בילה ז"ל. ר' יוסף הנ"ל נקרא ר' יוסף טארדאשער. טיסא-טארדאש היא עיירה סמוכה לטיסא-ליק. [הכת"י מר' מרדכי וצילום המצבות נמסרו ע"י הרב יעקב יהושע בויס מקרית בעלזא ירושת"ו שזכה למצוא ולשקם הרבה מצבות מבני משפחתו ע"פ הכתבים הנ"ל, תשוח"ל].

בנם ר' מנחם מענדל פריעד נפטר י"ד שבט תרנ"א ומנו"כ בטיסא ליק. שם טמונה גם זוגתו מרת רבקה לאה שנפטרה י"ב תמוז תרס"ו. היא היתה בתו של רבי חיים צארטלט (מייסד ביהמ"ד נוסח ספרד בהעדילא מאד ובונה המקוה במקום. נפטר שם י"ז תשרי תר"ט) ומרת ירוחמה בת רבי מרדכי יפה שלזינגר מגזע הלבוש (נפטרה שם ט"ו חשון תר"ז). הורי רבי מרדכי פריעד הי"ד מאיבראני (אבי רבי אברהם צבי פריעד מאיבראני-אנטוורפן).

על האב רבי יוסף פריעד מצאנו את זכרו ברשימת משלמי המסים משנת תקפ"ח בעיירה טארדאש. ומתברר שגם בניו הנ"ל נולדו שם, וכפי שעולה ממפקד התושבים בשנת תר"ח.

במפקד הנ"ל גר רבי משה בשנת תר"ח בעיירה באגדאני מחוז סאבאלטש: מוזעס פריד יליד טארדאש (Tisatardos) בן 50, זוגתו פאני לבית הארטשטיין ילידת Boja בת 45, בתו רוזליה ילידת Boja בת 13, בנו איזאק יליד ווערעש (Verres) [כנראה ווערטעש (Vertes) שם גר רבי משה בתקופה זו, ראה להלן] בן 13. [בנוגע לילדיו כנראה אינו מדויק הגיל או מקום הלידה, שכן רשום גיל זהה ומקומות הלידה שונים]

ואילו אחיו גר בשנת תר"ח בטיסא-ליק (Tisalak) מחוז סאבאלטש: יעקב פריעד יליד טארדאש בן 42, זוגתו סוזאנה לבית (פוליק) [פולין] ילידת טיסא ליק בת 36, עם ילדיו ילידי טיסא-ליק, הבן עמנואל [מנחם מענדל הנ"ל] בן 16, הבן פערענץ בן 10, הבת פאני בת 8 והבת רעבעקה בת 5.

אודות משפחת פריעד יש להוסיף, שהג"ר אהרן ב"ר אלימלך פריעד אב"ד ביסערמען מביא בספרו אומר לציון (אות מ"ד): "כבוד הרב השואל שהוא ידידי שארי ובשרי הרב המאוה"ג הח"ו מו"ה משה פריד נ"י שהיה אב"ד קאסאן וכעת יושב בראש

דייני דק"ק מונקאטש וכו". מסתבר שהיה קרוב מצד משפחת בית אביו, משפחת פריעד.

בית חותנו?

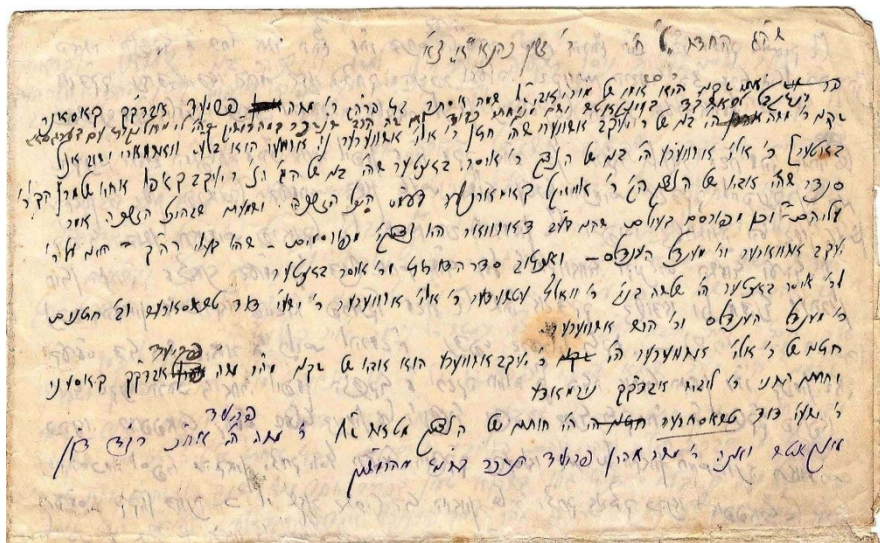
זוגתו של ר' משה היתה הרבנית בריינדל, וכפי שכותב רבי שלמה כ"ץ בספר אהל אברהם במדור 'ותכתוב אסתר' הכולל הספד אביו רבי משה כ"ץ על זוגתו מרת אסתר (בת רבי משה פריעד), שהיא היתה בת בריינדל. מי הי' אביה לא נודע לנו.

זקיני בהקדמת ספרו לקט הקמח החדש כתב "אבא מארי... מה"ר שלמה כ"ץ... אביו הרה"ג מהר"ר משה... בן הגאון הנקרא ר' שלמה חריף... ומצד אמו ממשפחת הגאון ר' דוד אופנהיים ז"ל [לא ידוע לנו הקשר לרבה של פראג. ואולי הכוונה לרבי דוד אופנהיים רבה של טעמעשוואר שהיה גיסו של רבי שלמה חריף, ולפי המסורת הי' מצאצאי רבה של פראג] ונכד הצדיק המפורסם ר' יעקב אשוער דודו של הגה"ק מהרי"א מקומרנא".

והנה בספר היובל המאור (עמ' שעב) כתב שר' שלמה חריף היה ממשפחת רבי דוד אופנהיים אב"ד פראג ונכדו של ר' יעקב אשוער. כנראה מקורו מהקדמה הנ"ל, אבל המעיין היטב בהקדמה יראה שהמשך ההקדמה מדברת הלאה על אביו של המחבר, כך שמה שכתב "מצד אמו" כוונתו אמו של אביו, דהיינו אשת רבי משה כ"ץ ובתו של רבי משה פריעד.

וכן גם נמצא בכת"י שרשם זקיני את סדר היחוס שלו:

"אמי זקנת[י] היא אמו של מורי אבי ז"ל שמה אסתר בת הרה"ג ר' משה פריעד אבדק"ק קאסאני ונתקבל לראש ב"ד במונקאטש ושם מנוחתו כבוד. ואין זה הרב שנזכר

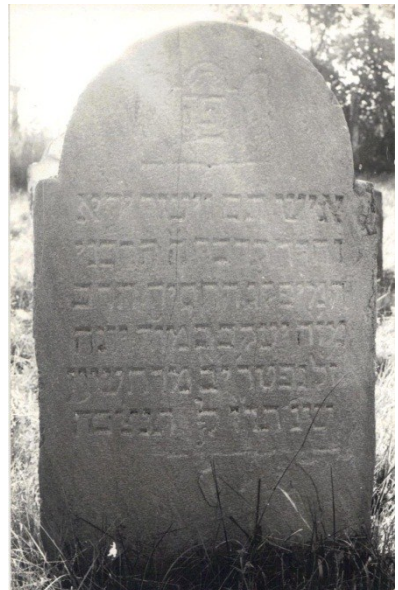
במהרמשי"ק שהיה לו מחלוקות עם בערגסאז. זקני ר' משה הי' בנו של ר' יעקב אשווערי שהי' חתן ר' אלי' אשווערער (אשווער הוא בלע"ז וואשווארי ישוב אצל באטער). ר' אלי' אשווערע [נפטר א' דר"ח אייר תקצ"ג ומנו"כ באשווארן] הי' בנו של הצדיק ר' איסר באכטער, שהי' בנו של הג' הצ' ר' יעקב קאפל אחיו של מרן הק' ר' סנדר שהי' אביו של הצדיק הק' ר' אייזיקל קאמארנער בעמ"ס היכל הברכה. ושמעתי שבהיכל הברכה [ס"פ מטות] אמר עליהם... [צדיקים... ובפיהם היה שגור כל כתבי האר"י על פה ממש], וכן מפורסם בעולם שהני בע"ב דאשוואר היו צדיקים מפורסמים, שהיו בעלי רה"ק, היינו על ר' יעקב אשווארער ור' מענדל הענדלס. ואכתוב סדר הדורות לר' איסר באכטער.

"לר' איסר באכטער הי' שלשה בני', ר' וואלף עטשעדער, ר' אלי' אשווארער, ר' ישעי' דוד טשאסארער. וב' חתנים, ר' מענדל הענדלס ור' הרש אשווארער. "חתנו של ר' אלי' אשווערער הי' ר' יעקב אשווערע הוא אביו של זקני מה"ר משה פריעד אבדק"ק קאסעני, וחתנו השני ר' לייביש אבדק"ק נירמאדע, ר' ישעי' דוד טשאסארער הי' חותנו של הצדיק מטאש ז"ל."

רבי יעקב אשווער מנו"כ באשוואר ועל מצבתו נחרט: "איש תם וישר ירא וחרד לדבר ד' הרבני המופלג החסיד הרב מו"ה יעקב במו"ה יונה ז"ל נפטר י"ב מרחשון שנת תר"ז לפ"ק".

אמנם מה שכתב זקני שרבי משה פריעד היה בנו של ר' יעקב אשווער, אינו מדויק, שהרי בידינו נוסח המצבות של רבי משה פריעד ואחיו רבי יעקב, ומהם אנו מתוודעים ששם אביהם הי' ר' יוסף. וצריך לומר שהיתה מסורת במשפחה שהם נכדי ר' יעקב אשווער, והוא לא ידע בדיוק איך הם נכדים.

מה שאפשר לומר שרבי משה פריעד היה חתנו (ולא בנו) של רבי יעקב אשווער, או שרבי יעקב אשווער היה אביו של רבי יוסף אבי רבי משה. אפשרות האחרונה כנראה נשללת, שכן

רבי'יעקב' פריעד נולד בשנת תקס"ו לערך כפי שהובא למעלה ממפקד תר"ח, בעת שרבי 'יעקב' אשווער היה עדיין בין החיים, כך שאינו אבי אביו.

לכן אם היתה מסורת במשפחה שהם נכדי רבי יעקב אשווער, מסתברת האפשרות הראשונה שמרת בריינדל אשת רבי משה פריעד היתה בתו של רבי יעקב אשווער.

על הצדיקים באשוואר ראה מאמר מפורט מרמא"ז קינסטליכער ב'צפונות' גליון ז עמ' צ-קא. ומה שכתב שם שרבי יעקב אשווער היה גיסו של רבי אלי' ב"ר ישראל איסר באכטער, אינו מדויק, אלא שהיה גיסו של רבי ברוך מרדכי פרענקל מקליינוורדיין בנו של רבי אלי', כך עולה מהקדמת 'אלף זעירא', שעליו מסתמך במאמר הנ"ל. ולפי"ז מדויק מש"כ זקיני שרבי יעקב אשווער היה חתנו של רבי אלי'.

אבל מה שכתב זקיני בהקדמה הנ"ל שר"י אשווער היה דודו של מהרי"א מקומרנא אינו מדוקדק וצ"ל בן דודו של המהרי"א מקומרנא. דמה שכתב בסדר היחוס שר' איסר באכטער היה בנו של רבי יעקב קאפיל, אינו מדויק, דלכאורה כוונתו לצדיק המפורסם ר' יעקב קאפיל ב"ר קלונימוס מליקווא זקנים של החוזה מלובלין ור"ש מירוסלאב, ובצפונות הנ"ל מובא שר' איסר היה נכדו של רבי קאפיל מליקווא ולא בנו של רבי קאפיל.

וכן מה שכתב שמהרי"א מקומרנא היה אחיינו של ר' קאפיל אינו נכון, אלא הוא היה נינו של רבי קאפיל, וכמו שכתב בספרו היכל הברכה (במדבר יא, כח) "משם אבי זקני הגאון הקדוש מוהר"ר יעקב קאפיל מליקווא... כך אמר רבינו מוהרי"י מלובלין משם זקיני שהוא אבי אם אמ"י". דהיינו שרבי סנדר אבי מהרי"א היה חתן של חתנו של רבי קאפיל, א"כ יוצא שרבי יעקב אשווער היה בן דודו של מהרי"א מקומרנא.

[בהשוואה למאמר הנ"ל בצפונות ישנם חידושים בסדר היחוס שכתב זקיני בנוגע לילדי רבי איסר באכטער: "לר' איסר באכטער הי' שלשה בני', ר' וואלף עטשעדער, ר' אלי' אשווארער, ר' ישעי' דוד טשאסארער. וב' חתנים, ר' מענדל הענדלס ור' הרש אשווארער". ר' וואלף לא נזכר במאמר הנ"ל, אולם כותב המאמר העיריני שאכן היה בנו של רבי איסר ונשמט שמו שם, ה"ה רבי זאב וואלף פרענקל בעטשעד שבן בתו הי' רבי אברהם איסר אבי רבי אלי' ארי' ליב אדלער מח"ס תורת אליהו וש"א"ס. רבי ישעי' דוד נזכר שם כאחד "מצאצאי רבי ישראל איסר באכטא" מבלי שנזכר במקורות שהיה בנו, וכן רבי מענדל הענדלס לא נזכר כחתנו, אלא ש"יש הסבורים דגם הוא נמנה על משפחת פרענקל, בנו הנקרא רבי קלונימוס... אולי יאשר הנחה זו". רבי הרש כלל לא נזכר במאמר הנ"ל. כן מה שכתב זקיני שרבי לייביש אבדק"ק נירמאדע, היה חתנו של אלי' ב"ר איסר, במאמר שם כתב שהיה בנו של רבי אלי', ראה במקורות שציינ].

אמנם כבר הבאנו למעלה מהמפקד משנת תר"ח שזוגתו של רבי משה בשנת תר"ח, בשמה הלועזי 'פאני' לבית הארטשיין. ולא מקובל שהשם 'בריינדל' שזה הי' שמה של זוגתו (אמה של מרת אסתר אשת רבי משה כ"ץ) יכונה בלועזית 'פאני', וגם

מקום לידתה אינו באשוואר. אולי זו זיווגו השני, ומסתבר שכן הוא שאם מדויק המפקד הרי נולדה בשנת תקס"ג, ואיך תשיא צאצא בשנת תקצ"ו, ראה להלן. כמו"כ רבי משה כ"ץ ומרת אסתר כנראה בשנת תר"א כבר היו לאחר נישואיהם, וכפי שמכנהו אז אביו רבי שלמה כ"ץ בתשובה כ'הרבני האברך' [שו"ת אהל אברהם סי' צ בתוה"ד: "כאשר הוצעתי הדבר לפני בני הרבני האברך המופלא מ"ה משה הכהן נ"י". וראה להלן שאפשר כבר השתדכו בשנת תקצ"ו]. הרי מרת אסתר נולדה בסביבות תק"פ, ובמפקד הנ"ל נזכרים ילדים צעירים יותר בהבדל של כ-15 שנה. כך שיש להניח ש'פאני' היא זיווגו השני, ועדיין אפשרי שזוגתו (הראשונה?) היתה בת רבי יעקב אשווער. והדברים עדיין צריכים בירור.

עם החת"ס

את זכרו מצאנו לראשונה בספרות התורנית בשנת תקצ"ו כשהוא דר בווערטעש (Vertes, כהיום לאחר איחודה עם נאדי-לעטא נקראת Letavertes), והוא באגרת מהחת"ס (איגרות סופרים כתבי החת"ס סי' כט) מיום י"א אב תקצ"ו, בה הוא דן אודות שיווי השמות בשידוכים, ובתוך הדברים:

"...וחשבתי להאריך בענין הלז, אמנם מאת ה' היתה כי היום אתי לידי שאלה בזה ממש שנשאלתי מרבני נגיד אחד שמו מו"ה משה פריעד מווערטעש, וכך חותם עצמו, לא ידעתי מי הוא, והוא מתחתן עם תלמידי הרבני הנגיד מו"ה גדלי' פאפא דר בקאלוב, והנה השבתיו כיד ה' הטובה עלי, והעתק התשובה לוטה פה..."

ובהערה שם, אמר הסופר [רבי שלמה סופר אב"ד בערעגסאז בן הכת"ס]: הוא הה"ג שהי' אח"כ אבד"ק מעזא-קאססאני ואחריו רב דק"ק מונקאטש. על שורות אלו של החת"ס מאריך רבי אברהם סג"ל שישא במאמרו "להבנת שיטתו של מרן החת"ס סופר זצ"ל בשיווי השמות של משתדכים" (מוריה קובץ פד), ובתוה"ד כתב:

"עד כמה שיש בידי לוודא התשובה הנזכרת [אל רבי משה פריעד] לא נשתמרה, בכל זאת המלים הספורות שהבאנום לעיל מצביעות אל הכיון לאפשרות של בירור האם היו תוצאות לתשובות של מרן – האם פעל מקבל התשובה [רבי משה פריעד] בהתאם להיתר זיווג של חותן וחתן. במכתב מוזכרים שני אנשים, הראשון מו"ה משה מווערטעש שמרן לא הכירו אישית, הרב מבערעגסאז מזהה אותו עם... מי שהיה לאחר זמן האבדק"ק קאסאני ובאיחור יותר הראב"ד דק"ק מונקאטש. המוזכר השני ר' גדלי פאפא היה תלמיד חביב של מרן נודע גם כר' גדלי ביקינער, ובעיקר בשם המשפחתי שלו גליק. השאלה שהוצעה היתה זו של שיווי שמות חתן וחותן או כלה וחותנה... לפי קריאה שטחית של המכתב היה אפשר לחשוב שהשאלה נתעוררה בהתחנות של ר' משה פריעד ור' גדלי פאפא 'המתחתן' עמו. אבל, דומני ששיחזור זה אינו מתקבל על הדעת. אילו היה הדבר נוגע לחיתון שר'

גדלי' פאפא היה אחד הצדדים אין ספק שהוא היה פונה לרבו האהוב ולא מחותנו שמרן לא הכירו. יותר סביר שהשאלה נתהווה בהקשר של שידוך של אחד מיוצאי חלציו של ר' משה עם מי שהוא אחר, ובשאלתו שהציע למרן המתייחס במה שהוא, ר' משה מווערטעש, עומד להתחתן עם תלמיד מרן ר' גדלי' פאפא. אם הנחה זו נכונה נמצא את הפתרון בהישג יד. הרה"ג ר' משה פריעד... ידוע שלקח לו בחור מצויין ממשפחה מיוחסת, את ר' משה כ"ץ. ואני מהין להציע, שעל חיתון זה סובבת תשובתו של מרן במכתב הנ"ל ושלא נשתמרה...".

[אלא דיל"ע בזה, משום שאם נכונה רישום גילו של רבי משה כ"ץ בפנקס סאבאסלוי שנפטר בן ע"ה שנה, הרי נולד בשנת תק"פ לערך, כך שרק בדוחק ניתן לומר שבשנת תקצ"ו כבר בא בקשרי שידוכים].

אם השערה זו נכונה, הרי בעת שבתו בווערטעש השיא רבי משה לפחות שנים מילדיו. בינתיים לא מצאנו ידיעה ממקור אחר על שידוך בין רבי משה פריעד לרבי גדלי' גליק. גם רושמי תולדותיו של רבי גדלי' אינם מציינים מי מילדיו הי' חתן או כלת רבי משה פריעד.

בשנת תר"ח היה גר רבי משה בבאגדאני עם זוגתו ושני ילדים כפי שהובא למעלה.

על כס הרבנות

בתקופה מאוחרת יותר התמנה כאב"ד בקהל מעזא-קאסאני, שם כיהן עדיין בשנת תרכ"א. כך עולה מתשובת בעל שו"ת מהר"ם שיק אליו ונדפסה בספרו חאהע"ז סימן קמג. בנדפס הושמט שם השואל וכן המשפט הראשון בתחלת התשובה, והושלם לפנינו (בסוגריים מרובעות) עפ"י מה שהעתיק העורך שליט"א מכתב היד:

שיל"ת חוסט יום ב' ר"ח מנחם אב תרכ"א לפ"ק

בימי המצרים, יברכהו וישמרהו המאיר לארץ ולדרים, את הרב המופלג המאור הגדול כש"ת מו"ה (פלוני) [מו"ה משה פריד נ"י אב"ד בק"ק קאסאני].

[אם אמנם לא ידעתי, מ"מ כיון שבא ותלמודו בידו בדבר הלכה וראיתי שת"ח הוא, ובפרט כיון שהוא הלכה למעשה צריך אני לחוות דעתי בענין] אשר בדק לן בשאלתו ובתשובתו בהלכה למעשה באיש אחד מאורחי ופרחי שנשא אשה סמוך לקהלתו והוליד ממנה בן, ואח"כ גירש אשתו ונשא שוב אשה חדשה בקהלתו, ואח"כ נטבע במים שאל"ס...

ואחתום בברכה המשולשת ידידו דו"ש ה' משה שיק מברעזאווע

בענין זה פנה גם אל רבי אהרן פריעד אב"ד ביסערמען, ותשובתו נדפסה בספרו שו"ת מהרא"פ סי' כז: "לכבוד הרב הגדול החרוץ ושנון מו"ה משה פריעד אבדק"ק קאסאן". [יש לציין שכאן אינו מזכירו כ"שאריו ובשרי", כפי שהזכיר כאמור למעלה בספרו אומר לציון, ששם העתיק ג"כ את תשובתו הנ"ל].

מתקופה כהונתו בקאסאני גם תשובות אליו בשו"ת יד יצחק ח"א סי' כ"ה [שלום וכ"ט לכבוד ידנ"פ המאה"ג החכם השלם וכו' מוה' משה פריד נ"י אב"ד קאסאן יע"א]. ס"ב [שלום וכל טוב לכבוד ידיד נפשי וכו' מוה' משה פריד נ"י אבדק"ק קאסאן יע"א].

מכאן נתמנה בסוף ימיו כראש בית הדין בעיר ואם בישראל מונקאטש. עם התמנותו כותב אליו רבי אברהם יצחק גליק אב"ד טאלטשווא בתשובות יד יצחק (ח"א סי' נ"ג):

כבוד ינ"פ חמדת לבבי ליש ולביא ה"ה הרב המאה"ג חריף ובקי החכם השלם, ספיר ויהלום כקש"ת מו"ה משה פריעד נ"י ראש בית אב ב"ד רבא דק"ק מונקאטש יע"א.

פתח דברי לאמור ברכת מז"ט אחרי שמעי יום הזה יום בשורה הוא כי הרים ה' קרנו כי נתקבל לראש ב"ד בק"ק הנ"ל יע"א, רוב שמחתי בשמועה טובה הזאת אין אומר ואין דברים לספרם במוצא שפתי, יתן ד' כי יעלה מעלה מעלה ועד זקנה ושיבה לא יעזבהו רק יחדש כנשר נעוריו לשבת בבית ד' לאורך ימים אמן...

בעל ה'יד יצחק' עמד עמו הרבה בכתובים, ראה עוד בשו"ת יד יצחק ח"א סי' כ"ו [רב שלום עד בלי ירח לכבוד אהובי ידנ"פ המאה"ג המפורסים גן הדסים זקן שקנה חכמה ובינה תהלתו בחוץ תרונה כקש"ת מוה' משה פריעד]. ל' [שפע שלום לכבוד ידנ"פ החכם השלם, אוצר בלום, חריף ובקי צח ונקי כקש"ת מוה' משה פריד נ"י ויופיע. תמול לעת ערב הגיעני מכתבו היקר אשר שלח לידידינו הרב החריף [מנחם מענדל ב"ר גדלי' גליק] אבדק"ק קעמעטשע נ"י. - ובסימן שלאחריו תשובתו להרב מקעמעטשע: אגרותיו הנעימים בצירוף מכתב ידידינו החריף מוה"רם פריעד קיבלתי]. נ"ג. נ"ח [שפע שלום וחיים ארוכים לכבוד ידיד נחמד ונעים, אביר הרועים, ה"ה הרב המאה"ג החכם השלם אוצר בלום, תמים דעים, נטע שעשועים כק"ש מוה' משה פריעד נ"י לנ"נ]. ס"ד [שלום רב לאוהב תורת ה' הוא כבוד ידנ"פ החכם השלם חריף ובקי כקש"ת מוה' משה פריד נ"י]. ס"ט [ש"ר לאהובי ידנ"פ החכם השלם חריף וכו' מוה' משה פריד נ"י ... מה מתקו עתו שעשועים בתורה ותדע! המה יגרשו כל יגון מהסתפח בנו]. ע"ב [לכבוד ידנ"פ הרב וכו' מוה' משה נ"י]. פ"ח [לכבוד ידנ"פ וחביבי, נצמד בלבבי, ה"ה החכם השלם ספיר ויהלום, חריף ובקי, זך ונקי כקש"ת מוה' משה פריד נ"י]. צ"א [לכבוד ידנ"פ וחביבי ה"ה החכם השלם חריף ובקי כקש"ת מהו' משה פריעד נ"י ויופיע]. צ"ח [לכבוד ידנ"פ וחביבי החריף ובקי כקש"ת מהו' משה פריעד נ"י]. צ"ט [מכתבו הטהור אשר אליו קייתה נפשי זה כמה ירחים הגיעני אתמול לעת ערב, ומה רבה שמחתי עת ראיתי שורותיו דצהירו מתורתו התמימה ומשיבת נפש].

ה'יד יצחק' נולד בווערטעש בשנת תקפ"ו, ובשנות ילדותו היה גר שם כאמור רבי משה פריעד. רושמי תולדות היד יצחק מציינים שרבי משה קירב אותו מאד בימי עלומיו, ואהבת עולם היתה ביניהם כל הימים, ולא חדלו להחליף אגרות בפלפול התורה עד לפטירתו.

רבי משה נתמנה לרב"ד מונקאטש, בעת שלא היה רב במקום. בשנת תרכ"א (י"ח כסלו) נפטר האב"ד רבי אפרים פישל הורוויץ ושם מנח"כ. ואילו ממלא מקומו נבחר בסוף שנת תרכ"ז (כנראה לאחר פטירת רבי משה פריעד), ה"ה רבי חיים סופר בעל ה'מחנה חיים' (ועדיין היה בפרשת חיי שרה תרכ"ח במקום רבנותו הקודמת סענט-פעטער "ומצודתו פרוסה לק"ק מונקאטש"). ואכן על תקנות מיהאלאוויטץ מיום ג' לפרשת וישלח תרכ"ו חתום רבי משה כראש הבי"ד דמונקאטש (מבלי שחותם אב"ד) יחד עם הדיינים חברי בית דינו, רבי שמואל צבי ווייס מתלמידי ה'בני יששכר', רבי משולם דוב קאליש ורבי אברהם הערשקאוויטש בעל 'ברכת אברהם' על התורה.

משנה הנ"ל הוא נזכר גם בשו"ת שואל ומשיב (מהדורה רביעאה ח"ג סוס"י קכג): "והנה בשנת תרכ"ו הגיעני מכתב מהרב המפורסם מוה' משה פריד ראבד"ק מונקאטש, דהוא מיוסר ביסורים וחולאים ר"ל, ויש שם שני דיינים שהתחתנו ביחד, ובנו של זה נשא בתו של זה, וכעת נתעורר חכם אחד... דבגט צריך ב"ד שלשה.. [רבי משה ווייס בנו של הדיין רבי שמואל צבי ווייס הנ"ל היה חתנו של הדיין רבי אברהם הערשקאוויטש הנ"ל]. תשובה נוספת אליו שם (מהדורה תליתאה ח"א סימן קל"ט) [שלום וכ"ט להרב וכו' מוה' משה פריד ראבד"ק מונקאטש].

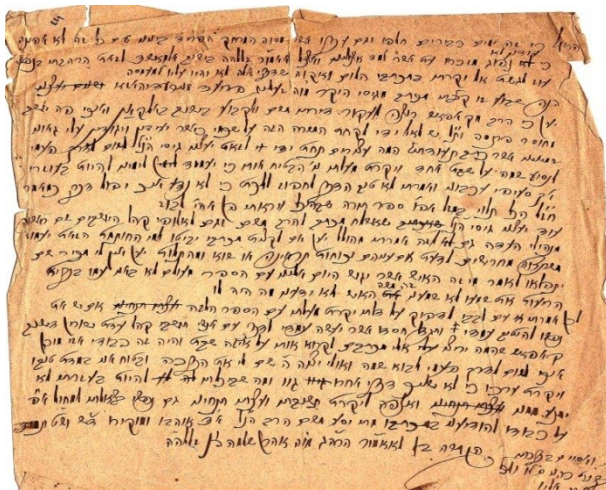
עוד תשובות אליו מעת תקופת כהונתו במונקאטש, בשו"ת דברי חיים חלק ב' חו"מ סימן מ"א [להרב החריף ובקי וכו' המ"ץ מו"ה משה פריד נ"י בק' מונקאטש יע"א]. ובשו"ת מחנה חיים ח"ב אהע"ז סי' י"ג [שפעת ברכות ורב הצלחות לראש המאור הגדול המפולפל ידיו רב לו היושב על מדין כבוד מו"ה ר' משה פריעד נ"י רב"ד מונקאטש יע"א].

פטירתו וצאצאיו:

נפטר כ"ט אייר תרכ"ז ומנח"כ במונקאטש. מקצת משבחינו נחרטו על מצבתו (עפ"י העתק מכת"י אבן המאיר לר"מ שטיין שנמסר ע"י העורך שליט"א):

יום ב' ער"ח סיון תזכר לפ"ק נפטר הישיש / מ'ורה צדק לעדת ישורון / ש'לום עשה בין התגרין / ה'זראה יצאה מאתו בביורין / פ'ענח ר'מזים י'סודות ד'מטמרין / משלחנו אכלו עניים מרודין / ה"ה הרב המופלג בקי בחדרי התורה / מו"ה משה בן מו"ה יוסף ז"ל.

[שנת פטירה זו כתב ר"מ שטיין גם בספרו 'מאדיאר ראביק' ח"ד עמ' 107, אלא שכותב כ"ט ניסן. (הוא רושם בטעות את שמו 'משה אהרן פריעד', שכן זיהה אותו כרבי משה אהרן [פרענקל] שהיה ג"כ רב בקאסאני שאליו התשובה במהר"ם שיק חאו"ח סי' ש"ג בשנת תרל"ח. וראה שם עמ' 169 שהעיר ע"ז נכדו-זקיני רבי שלמה כ"ץ אב"ד סאבאסלוי, שתשובת המהר"ם שיק הוא משנת תרל"ח, ואילו זקיני רבי משה פריעד נפטר כבר בשנות תרכ"ז). בפארי חכמי מדינתנו (עמ' כח) כתב משום מה שנפטר כ"ח ניסן תרל"ז, ואחריו נמשכו בשם הגדולים מארץ הגר, מליצי אש ושא"ס].

מצאצאיו ידועים לנו:

בנו ר' זעליג פריעד. נזכר באגרת גיסו משה כ"ץ אל תלמיד אחד (שלמד גם אצל אביו רבי שלמה כ"ץ באלמאשד): "הנה שבוע זו קבלתי מכתב מגיסי היקר מו"ה זעליג פריעד מנירעדהאזא, יען כי הרב מקאפאש [רבי אברהם יעקב רייניץ] רוצה לעקור דירתו משם ולקבוע בישוב באלקאן..." [רבי אברהם

מכתב מרבי משה כ"ץ בו מזכיר את גיסו ר' זעליג פריעד

יעקב הגיע לבאלקאן בשנת תרל"א-ב].

בתו מרת אסתר נפטרה י"ב אד"א תרמ"ט, אשת הג"ר משה כ"ץ אב"ד טור-טערעבעש, נפטר ד' אדר תרנ"ה ומנו"כ בסאבאסלוי. בנו הג"ר שלמה כ"ץ אב"ד סאבאסלוי, אבי הג"ר יעקב צבי כ"ץ אב"ד סאבאסלוי, בעל 'לקט הקמח החדש'.

על צאצא נוסף אנו מתוודעים מתוך ספר 'תולדות אנשי שם' (עמ' 43): "הרב ר' חיים יהודא ווייס שליט"א... נשא לאשה את בת הגביר החכם ר' נתן קארפל וויינשטאק, ממשפחה מפורסמת, (מצד האם נכד הרה"ג ר' משה פריעד אב"ד מונקאטש). שימש ברבנות בעיר טשעפע... ריטשע... אחרי בואו לארה"ב נתקבל לרבה של קהלת 'אהבת שלום' בקליוולאנד...". על רבי ח"י ווייס ראה בחת"ס ותלמידיו ברשימת תלמידי השב"ס. חמיו נמנה בין תלמידי ה'כתב סופר', ראה עליו שם בערכו: רבי נתן קרפל וויינשטוק משאראש-פאטאק בן רבי ישראל וויינשטוק מנכדי רבי משה פריעד רב"ד מונקאטש שהיה ת"ח גדול וחריף עצום, נפטר ה' אדר תרס"ו(ו)[ז]. צריך בירור איך הם מתייחסים לרבי משה פריעד.

רבי יעקב צבי כ"ץ בעל 'לקט הקמח החדש'

מלבד זה יש עוד צאצא (בן או בת) 'שהתחתן' עם רבי גדליה גליק מבוקין כבר בשנת תקצ"ו, כפי שעולה ממכתבו של החת"ס שהובא למעלה. וכן בן ועוד היו בבית רבי משה פריעד בשנת תר"ח שהובא ג"כ למעלה.

רבי חיים יהודה ווייס

בשולי המאמר

אודות מה שהובא למעלה מ'תולדות אנשי שם' בערך הרב ר' חיים יודא ווייס שזוגתו היתה "בת הגביר החכם ר' נתן קארפל וויינשטאק, ממשפחה מפורסמת, (מצד האם נכד הרה"ג ר' משה פריעד אב"ד מונקאטש)". סגנון הדברים מטעה שר' נתן קארפל היה נכד רבי משה פריעד מצד אמו, דהיינו שאביו היה חתנו של רבי משה פריעד, וזה אינו נכון.

הנה חותנו ר' נתן קארפל וויינשטאק משאראש-פאטאק תלמיד הכתב סופר, הי' בן ר' ישראל ב"ר זאב וואלף וויינשטאק מטרין גדול הסמוך לאוהעל מנכדי הפני יושע זצ"ל, ר'

ישראל נולד בערך בשנת תק"ע ונשא את האשה מרת ח' שלפי המאטריקל גם היא לבית וויינשטאק, והי' לו ג' בנים מזיווג זה הידועים בשמותם ר' אברהם מישוב סעגי הסמוך לקערעסטיר שנולד בשנת תקצ"א לערך תלמיד ה'כתב סופר', ר' ראובן ור' נתן קארפל משאראשפאטאק.

כך שלפי חשבון השנים (ובפרט אם מדויק הרישום הנ"ל במאטריקל שאשת ר' ישראל היתה לבית וויינשטאק) אין כמובן מקום לומר שהוא היה חתנו של ר' משה פריעד. לכן צריך לומר דמה שנכתב בתולדות אנשי שם 'מצד האם נכד' היינו 'מצד האם' של אשת ר' חיים ליב ווייס [נכד]ת' ר' משה פריעד, דהיינו מצד אשתו של ר' קארפל. אמנם לא הי' לנו אישור לכך ממקור אחר, וכעת - לאחר שהובא במאמר למעלה שלרבי משה פריעד היה בן בשם ר' זעליג בנירעדהאז - הדבר ברור שהיחס לרבי משה פריעד הוא אכן דרך אשת ר' קארפל.

ר' קארפל וויינשטאק היה כאמור תלמיד ה'כתב סופר, וסיפר לי הישיש ר' אברהם קרויס ע"ה נכד ר' משה וויינשטאק מסערענטש, שבעת שלמד ר' קארפל אצל רבו הכתב סופר באו פעם ראשי קהלה אחת לפרעשבורג וביקשו מהכתב סופר שיבחר לפניהם בחור שישימש כרב בקהלתם, והכתב סופר בחר בר' קארפל, ואחרי שהגיד לו רבו הרהורי לבו, ענה הבחור

רבי נתן קארפל וויינשטאק

קארפל שצריך לדבר עם אביו ר' ישראל ולשמוע מה בפיו על זה, ואביו כששמע הדברים אמר לו בתקיפות צו רבנות טאר מען נישט צורירן!

בזיו"ר נשא את מרת ריזל בת 'היחסן' ר' משה 'סופר' [כך כתב אחד מצאצאיו בחיבוריו, ה"ה הג"ר בן ציון יאקאבאוויטש מח"ס ציוני טהרה, זכור ימות עולם ועוד. במאטריקל נרשם שם משפחתו בדרך כלל Safir, ולפעמים Zafir] משאראש-פאטאק, ממנה נולדו לו הילדים: בתו מ' יוטל (ילידת תרכ"ו) אשת ר' בנימין ב"ר יעקב קרויס (יליד איבראן תרכ"ד), ת"ח בפאטאק; בנו ר' אליעזר דוב וויינשטאק (יליד תרכ"ח. אולי הוא חתנו של רבי גבריאל שפיגלער אב"ד דינדיש) ממיסדי קהל יראים דינדיש; בתו מ' חי' (ילידת תר"ל, נעקה"ש ט"ו סיון תש"ד) אשת ר' משה ב"ר יואל [זוסמן] הלוי היימליך בזיווגו השני (יליד פאטאק תר"ד) נפטר בפאטאק י"ח סיון תרע"ד; בנו ר' זאב וואלף וויינשטאק (יליד תרל"ב) מראה"ק בפעסט נפטר בירושלים; בתו מ' ריזל (ילידת תרל"ה, נעקה"ש כ"ו סיון תש"ד) אשת ר' משולם שרגא ב"ר נחום יאקאבאוויטש דינדיש ונפטר שם י"ט אייר ת"ש.

זוגתו מרת ריזל נפטרה בצעירותה בת כ"ז שנים בלבד בעת לדת בתה ביום ה' אב תרל"ה, ואז נשא ר' קארפל בזיווג שני את מרת בריינדל בת ר' אשר זעליג פריעד, שמתברר כעת שהוא בנו של ר' משה פריעד ראב"ד מונקאטש.

ר' אשר זעליג פריעד (בשמו הלועזי זיגמונד) נולד בערך בשנת תקצ"ב בכפר ניר-באגדאן, שם דר אביו [שוב] בשנת תר"ח (אולי נולד בווערטעש ששם דר אביו בשנת תקצ"ו, ונרשם בפטירתו שהוא יליד באגדאן משום ששם דר בילדותו וכן לאחר נישואיו). [מה שנרשם בשנת תר"ח במפקד המדינה אצל ר' משה פריעד ששם זוגתו היא פאני למשפחת הארטשטיין ושנולדה בשנת תקס"ג בערך, יתכן שטעו המעתיקים כמו שנמצא לרוב, ואפילו את"ל שדייקו, יש לומר כמו שכתב הרב הכותב למעלה שאולי הי' לו זיווג שני, ועכ"פ נראה שר' אשר זעליג שנולד בתקצ"ב בערך נולד עוד מזיווג ראשון מרת בריינדל, והבנים שנולדו בשנת תקצ"ה-תקצ"ו היו לפי זה מזיווג שני. זה אולי יסביר שר' זעליג לא רשום בשנת תר"ח בבית אביו, שאולי נתגדל כיתום אצל אחד הקרובים].

ר' זעליג נשא את מרת רחל שנולדה בערך בשנת תקצ"ה בכפר קיש-לעטא לאביה ר' שמעון טשענדעש [נפטר שם ביום כ"ג טבת תרמ"ג בן ע"ה שנה. הוא היה בנו של ר' אייזיק טשענדעש שנולד בבאלקאני בערך בשנת תקמ"ו, ועדיין חי בקיש-לעטא בשנת תר"ח. זוגתו של ר' שמעון היתה בת למשפחת פרענקל מכפר עטשעד, אולי קרובים למשפחת ר' זאב וואלף פרענקל משם ב"ר איסר מבאכטא שהי' מחסידי אשוואר, נזכרים למעלה במאמר].

[ר' חיים יהודה עהרנרייך מישוב הארניע הסמוך לסאבראנץ (בנו ר' יעקב חתן ה'קול ארי' ואבי הגאונים משימלוויא וה' מאדע), נזכר בשנת תר"ח בהארניע בן 35 עם זוגתו 'פאני' לבית טשענדעש ילידת קיש-לעטא בת 33, וילדיו: שרי (בת 10), איזראעל (8), האני (7),

יאקאב (5), מאטילד (2). אולי היה חתנו של ר' אייזיק טשענדעש הנ"ל. וראה בעלי זכרון 19 עמ' י-יב שהיו לו שני זיווגים].

ר' זעליג דר בניר-באגדאן מקום מולדתו ואח"כ העתיק מושבו לעיר נירעדהאז הסמוכה. ואלו ילדיו הידועים מזיווג זה: מרת בריינדל נולדה בניר-באגדאן בערך בשנת תר"ז ונקראה על שם זקינתה, היא אשת ר' נתן קארפל וויינשטאק בזיוו"ש, בתו ראזא נולדה בתר"ך בניר באגדאן ונישאת ביום ד' ניסן תרל"ט לר' משה זאנענווירטה מפאטאק, בנו משה נולד בנירעדהאז בשנת תרל"א כמה שנים אחר פטירת אביו ונקרא על שמו, בתו האני נולדה בשנת תרל"ב.

זוגתו מרת רחל נפטרה בנירעדהאז בצעירותה ביום י"ד אלול תרל"ג. אז נשא ר' זעליג פריעד אשה שנית את מרת האני? לבית נוסענצווייג, ונולדו לו שם בנירעדהאז אלו הבנים: אדאלף תרל"ה, מארקוס תרל"ט, רעדזשינע תרמ"א.

ר' זעליג נפטר בנירעדהאז כ' טבת תרנ"ד בן ס"ב שנה.

בתו מרת בריינדל כאמור נישאת לר' נתן קארפל וויינשטאק בזיווג השני בשנת תרל"ו בערך. ממנה נולד לו הבנים האלו שהם צאצאי ר' משה פריעד:

א. בתו רחל נפטרה בת ז' ימים כ"ח ניסן תרל"ז

ב. בתו מ' רבקה נולדה בשנת תרל"ח, אשת ר' מרדכי דוד ב"ר יעקב משה נויגרשל

מנכבדי הקהלה בקעזמארק. בשנת תרצ"ג עלו לארה"ק. נפטר ד' אדר תשי"ג, זוגתו נפטרה ז' שבט תש"ג. מנוחתם כבוד בבני ברק.

ג. בנו ר' משה וויינשטאק הי"ד נולד בערך בשנת תרל"ט ונקרא אחר זקינו הראב"ד מונקאטש, דר בקאטאי. זוגתו לבית שניצלער מקאטאי.

ד. בתו מ' שרה רחל נולדה בשנת תר"ם, נישאת להרב ר' חיים יהודא ב"ר משולם ווייס תלמיד השבט סופר והערוגת הבושם מח"ס וחי בהם, הי' רב בטשעפע, ריטשע, ואח"כ באמעריקא בק' אהבת שלום קליוולאנד. נפטר כ"ד סיון תשכ"ד וזוגתו נפטרה י"ח ניסן תשי"ט, מנ"כ בביה"ח 'בית ישראל' בוואדבריזש ניו דזשערסי.

ה. בתו פריידא נולדה בנירעדהאז (עיר מגורי חותנו) בשנת תרמ"ה. נפטרה בפאטאק י"ד אייר תרמ"ז בת שנה וחצי.

ו. בנו ישראל שנקרא ע"ש אביו נולד בשנת תרמ"ח. נפטר י' תמוז תרנ"ב בן ג' שנים.

ז. בנו אברהם ליב נולד בשנת תר"ן. נפטר י"ח סיון תר"נ בן ב' חדשים.

ח. בתו מ' אסתר נולדה בשנת תרנ"א, אשת ר' ישראל ב"ר אהרן בלייער מראה"ק בנירבאטער [מחותנו של ר' יונתן שטייף], היה בחליפת מכתבים עם גאוני דורו. נהרגו עקה"ש ג' סיון תש"ד.

ט. בנו ר' אשר זעליג וויינשטאק הי"ד נולד בשנת תרנ"ד כמה חדשים אחר פטירת זקינו ר' אשר זעליג פריעד ונקרא על שמו. דר באוהעל.

לדמותו נצטט דברי בן בתו הג"ר בניציון יאקאבאוויטש בסוף ספרו ציוני טהרה:

"אדוני זקני המפורסם סיני ועוקר הרים איש האשכולות וכליל המעלות פאר הבעלי בתים, ג' ד' חדשים בשנה עסק במסחרו מסחר היין ורוב רובו של השנה ישב באהלה של תורה יום וליל ועסק במצוות וכו'. ה"ה מו"ה נתן קארפל זצ"ל בן המפורסם מו"ה ישראל וויינשטאק זצ"ל מטרין, תלמיד מובהק לרבינו רשכבה"ג הכתב סופר זצ"ל, ובני הכת"ס הגאונים הצדיקים למדו אצלו, כן שמעתי מר' שמעון הצדיק הוא הגה"צ אבד"ק ערלוי זצ"ל, בהיותי פעם בהיכלו כבוד, ואמר לי בזה הלשון שהוא ואחיו הגה"צ הם תלמידיו של ר' קארפל, ועל ידי זה זכיתי ליהנות ממנו קרבה יתירה.

"ובשנת תש"ג בעברי דרך שימלויא בקרתי בהיכלו כבוד של הגה"צ האב"ד הוא שר התורה בעל שו"ת לחם שלמה ועוד כמה ספרים זצ"ל, וכאשר אמרתי לו שהנני נכדו של ר' קארפל קבל אותי בסבר פנים יפות וקירב אותי מאד מאד והרבה לספר מזקני הנ"ל, ובתוך הדברים סיפר לי שבהיותו עוד צעיר לימים בהיותו לומד עוד בישיבת זקנו הגה"צ בעל קול ארי' זצ"ל האבד"ק מאדע, בא פעם אחת זקני הנ"ל על יו"ט האחרון של חג, ומשך כל ימי החג השתעשע הקול ארי' אתו בקרבות כזו, שהוא אינו זוכר שהיה עוד בעל הבית שיתקבל לפני זקנו בקרבות כזו.

"ובראש המעלות היה חכם מחוכם, ומכל הסביבה באו להתייעץ אתו בכל ענין, כל ימיו היה גר בשאראשפאטאק (על יד אוהעל), ועשרות בשנים אחר הסתלקותו היה מרגלא בפומייהו דאינשי הפתגמין וחכמות ששמעו מר' קארפל.

ר' נתן קארפל נפטר בפאטאק בן ס"ה שנים בערך ביום ה' אדר תרס"ז, ושם מנו"כ. נכדו ר' בניציון יאקאבאוויטש חידש את מצבתו [בטעות נרשם שם תרס"ו], ונחרת עליה 'שמו הטוב נודע על פני תבל'. זוגתו מרת בריינדל בת ר' אשר זעליג פריעד נפטרה צעירה לימים ל"ע ביום כ"ח תמוז שנת תרנ"ו בת ל"ט שנים בלבד (זאת ועוד

קבלתי מידידי ר' יעקב יצחק אייזיק כהנא נ"י ממאנסי, נכד ר' ישראל בלייער חתן ר' נתן קארפל שעוסק בתולדותיו).

מה שצריך עדיין בירור שר' חיים יהודה ווייס בהקדמת ספרו וחי בהם כותב: "ואתן גם אנכי שם ושארית לילד"י אשר חנני אלקים ית"ש מזוגתי הצנועה אשת חיל בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת אשה יראת ה' תתהלל מרת שרה רחל שתחי' בת כבוד מורי חמי הרב

החרוף ובקי ומושלם גדול מפורסם לשם ולתהלה כקש"ת מו"ה נתן קארפל ז"ל וויינשטאק וחמותי הצדיקת מרת בריינדל ע"ה שלשלת היוחסים מגאונים עד בעל שמן רקח וש"ב לבעל צרור החיים זצ"ל". כן גם בגוף הספר (פ' כי תשא, עמ' קטו) הוא מזכיר: "בהקדם ד"ק של דו"ז הגה"ק מהרש"ש מסאליש בס' צרור החיים". איך זוגתו היתה מצאצאי השמן רוקח [אני מסתפק אם הם באמת נכדי השמן רוקח, יכול להיות שטעו שהם מצאצאי רבי אהרן פריעד אב"ד ביסערמען חתן השמן רוקח. (אמנם ראה למעלה במאמר שר' אהרן פריעד היה ש"ב של ר' משה פריעד)], וכן איך היתה ש"ב של רבי שמואל שמעלקי קליין אב"ד סעליש. [ר' משה כ"ץ חתנו של ר' משה פריעד היה גיסו של ר' שמעלקי, אולם אין זה קשור לכאן].

יואל וויינשטאק - קרית יואל

עוד בשולי המאמר

אודות התייחסות רבי משה פריעד להצדיק רבי יעקב מאשוואר. הנה בגוף המאמר נתברר שמש"כ הרב מסאבאסלוי בעל 'לקט הקמח החדש' שרבי משה היה בנו של רבי יעקב אינו מדויק, שכן אביו היה רבי יוסף, ולכן יש מקום לשער שהיה חתנו של רבי יעקב וכפי שהעלה במאמר.

אלא בעיוני בגוף הכת"י של סדר היחוס שכתב הרב מסאבאסלוי צדה עיני שבתחלת דבריו רשם "ר' משה אהרן פריעד אבדק"ק קאסאני" ואח"כ מחק 'אהרן'

והוסיף בין השורות "ונתקבל לראש ב"ד במונקאטש... ואין זה הרב שנזכר במהר"משיק [חאו"ח סי' שיג] שהי' לו מחלוקת עם בערגסאז". שוב רושם "זקני ר' משה אהרן" ומוחק 'אהרן'. ובהזכירו שוב את "זקני מה"ו משה אהרן אבדק"ק קאסאני", מוחק 'אהרן' ומוסיף בין השורות 'פריעד'. בסוף דבריו כתב לאחר זמן (בעט אחרת): "ר' משה פריעד הי' אח"כ רב"ד דק"ק מונקאטש ואינו ר' משה אהרן פריעד הנזכר בתשוב' מהר"משיק".

עובדא זו העירה את תשומת לבי שבתחלה נתערבבו אצלו שני אישים, וגם לאחר שעמד על זה הוא מכנה את המוזכר בתשובת מהר"ם שיק בשם 'פריעד' [בתשובה עצמה לא נכתב שם משפחה]. למעשה היה שם משפחתו של הנזכר בתשובה 'פרענקל'.

רבי משה אהרן פרענקל דנן, שימש אף הוא כרב בקאסאני. מקודם שימש כדיין בבערגסאז, עוד לפני התמנותו של ה'קול אריה' לרבה של הקהלה (בשנת תרכ"א), משם נתמנה לרבנות קאסאני הסמוכה, שם מצאנו זכרו כבר בשנת תרכ"ח (טיב גיטין וקידושין ברשימת דמי קדימה), ובשנת תרל"ב מצאנו אותו חותם כרב המחוזי של קאסאני (חוות דעת לפילוג הקהלות בוועין). בשנת תרל"ח עלה על הפרק למנותו שוב כדיין בבערגסאז, ועל זה נסובה המחלוקת שהוזכרה למעלה וגם בתשובת המהר"ם שיק הנ"ל משנת תרל"ח [ראה באריכות ע"ז בספרי תולדותיו של הקול אריה]. בחורף תרל"ט "הרב הישיש... קבע דירתו פה בערגסאז (ממכתב הקו"א אליו), ושימש שם בהוראה. עם זאת ברשימת רבנים רשמית משנת תרמ"ו עדיין מכהן בקאסאני, ודר בבערגסאז (רשימת דמי קדימה לשו"ת אבני צדק), כן גם בשנת תרנ"ב, ברשימת דמי קדימה לספר מאמר מאה קשיטה, בין השמות בבערגסאז מופיע 'הרב מקאסאן ר' משה אהרן'.

רבי משה אהרן נפטר בשנת תרנ"ו ומנו"כ בבערגסאז, ובעייני בנוסח מצבתו אכן ראיתי שעירבוב דברים יש כאן בסדר היחוס הנ"ל, שהרי הוא זה שהיה בנו של רבי יעקב מאשוואר. וכה מספרת המצבה העומדת עד היום:

פ' נ' / איש תמים בדרכיו וצדיק במעשיו / איש אשר מנעוריו לא מש / מתוך אוהל של תורה ועבודה / הרב החסיד / מו"ה משה אהרן בהרב / הצדיק מו"ה יעקב מאשוור זללה"ה / הורה הוראת אמת לעדתו / יותר מארבעים שנה / ונפטר יום כ' [אב?] ת'רנ"ו' לפ"ק.

אין ספק, שהרב מסאבאסלוי - אשר בוודאי הי' לו מסורת משפחתית שהם מצאצאי רבי יעקב מאשוואר - סבר שזקנו רבי משה פריעד הוא בנו של רבי יעקב מאשוואר עקב עירבוב הפרטים עם הרב השני מקאסאני [גם ב'מאדיאר ראביק' שהובא למעלה במאמר, זיהה את שניהם כאחד], כך שאינו נראה לתקן מדעתינו שרבי משה היה חתנו של רבי יעקב מאשוואר. מ"מ מה שמסער למעלה ש'פאני' הארטשטיין אינה זיווגה הראשון של רבי משה פריעד בעינה עומדת מסיבות אחרות כפי שמפורט במאמר, ואינה זקנתו של בעל 'לקט הקמח החדש', אמנם מי היה אביה של זקנתו מרת בריינדל זיווגו הראשון של רבי משה פריעד, וכמו"כ איך מתייחס רבי משה פריעד אל רבי יעקב מאשוואר נשאר ל'ע' ללא מענה.

*

אגב, בבית החיים יוניאן פיעלד בקווינס ניו יארק ישנה מצבת בן נוסף של רבי יעקב מאשוואר, ר' ישראל דוב פרענקל, שנפטר בן ע"ז שנה בשנת תרע"ז, וזה הנוסח: פ"נ / איש ישר הלך בדרך תמים / אהב צדיקים וחכמים / מו"ה ישראל דוב / בן הצדיק המפורסם / מו"ה יעקב מאשוואר / צ"ל / נפטר ר"ח ניסן תרע"ז לפ"ק / ת"נצ'ב'ה'.

פרטים עליו נמצא ברישומים הרשמיים בהונגריה ובארה"ב. והתודה להר' יואל וויינשטאק שהעירני על זה.

כאחיו רבי משה אהרן גם הוא גר בבערעגסאז. זוגתו בשמה הלועזי 'גיזלה' (גיזי) אף היא נולדה בהונגריה בשנת תר"ב, בת 'איזידור' פרידמן ו'יולי' לבית שטיינבערג. שם נולדו להם הילדים: אסתר

(תרכ"ט-ל. אשת 'אברהם' גינצלר נפטרה בניו-יורק י"ג אד"א ת"ש); בילא (תרל"א); דינה (תרל"ג); דארא (תרל"ז. נפטרה בילדותה); יעקב (תרל"ה-ו); מעניא (תרל"ט).

בשנת תרנ"א-ב הגיע לארה"ב וגר במנהטן ובברונקס. במפקד משנת תר"ס ותר"ע הוא מופיע עם זוגתו וילדיהם: בערטה [אולי בילא הנ"ל], לינה [ילידת תרמ"ה. אשת הרמן פינקוס], לילי [ילידת תרמ"ו-ז. נישאה בשנת תרע"א ל'נאטאן' גרוסמן לילד תרמ"ג בהונגריה בן 'מוריס' גרוסמן] ויעקב.

זוגתו ילידת ד' שבט תרנ"ב, נפטרה בניו-יורק י"ח אייר תרפ"ו.

[יש לציין שיש אדם נוסף בתקופה זו בשם זהה ר' ישראל דוב פרענקל' שהיה גר בעטשעד, חתן רבי משה כ"ץ חתנו של רבי משה פריעד הנזכר בסוף הקדמת רבי שלמה כ"ץ אב"ד

מצבת מרת מעניא בת ר' אהרו יעקב

סאבאסלוי לשו"ת אהל אברהם (קארפעלס, מונקאטש תרנ"ט): "והנה כי כן יבורך גבר ה"ה גיסי ירא ד' אוהב תורה ביראה טהורה הנגיד ר' ישראל דוב פרענקל בישוב עטשעט, נתן לכסף מוצא לזכות נשמת אשתו, היא אחותי הצדקת המפורסמת, כפה פרשה לעניים, פזרה נתנה לאביונים מרת בריינדל ע"ה, נפטרה כ"ה שבט שנת תרנ"ח". [במאטריקל עטשעד ישנו רישום על לידת בנם בשמו הלועזי מיהאי, שנולד בשנת תרמ"ז. האם בשמה הלועזי בעטי כץ ילידת טור-טערעבעש]. מהשמות הזהים ניתן אולי לשער שאף הוא קשור למשפחת חסידי אשוואר, ואולי לר' זאב וואלף פרענקל הנזכר למעלה שאף הוא היה גר בעטשעד].

כפי שהובא למעלה אחת מבנותיו של ר' ישראל דוב שמה הי' מעניא, ואולי ניתן לאמת בזה מה שכתב לי הרב ישכר בעריש ווייס שהרב טובי' פעקעטע מקרית יואל אמר לאביו (שהקים את המצבה החדשה לר' אלי' באשוואר) בשם אביו הרב מאיר פעקעטע ז"ל מקרית טאהש, שהאשה מרת מעניא שנקברה באשוואר בסמוך לר' אלי' ב"ר ישראל איסר (שנזכרו למעלה), היא היתה אשת ר' אלי' [אבי אמו של ר' ישראל דוב, וכנראה על שמה נקראה בתו].

את נוסח מצבתה העתקתי במאמרי הנ"ל בצפונות על חסידי אשוואר: פ"נ / האשה הצנועה / מרת מעניא בת / מו"ה אהרן יעקב / יצ"ו ז"ל נפטרה ביום / א' דפסח שנת ת"ק / פ"ח לפ"ק תנצבה.

מצבות ר' אלי' מאשוואר (המחודשת) ומרת מעניא

הרב מנחם מאיר יאקאבאוויטש - ברוקלין

על משפחת ר' אשר בוכינגער מסאמבאטהעלי

חתן חורגו של ה'ליקוטי חבר בן חיים'

לפנינו סדר הדורות למשפחת ר' אשר בוכינגער זצ"ל מסאמבאטהעלי (שטיינמאנגר), והם השלמות ותוספת מרובה על "יחוס ותולדות משפחת בוכינגער" הנדפס בקובץ תורני 'דברי ראובן - ספר זכרון לר' ראובן בוכינגער זצ"ל' (ירושלים תשס"ו, עמ' רי והלאה).

בתוכה גם נכלל כמה הערות לגליוני 'עלי זכרון' הקודמים, וכן ידיעות חדשות על אישים בבית מדרשו של החתם סופר, לדוגמא: א) אשת ר' אשר בוכינגער היתה נכדת ר' יצחק חיים זיידל (ראה אות ח), עליו ומשפחתו כתבו הרב ניסן ווייס בעלה 8 והרב יואל ברש"ז שווארץ בעלה 19, ב) אודות ר' אברהם ישי האפמאן מפאפא חתן הג"ר צבי הירש אב"ד ביטשקא, המוזכר ע"י הרב מא"ז קינסטליכער בעלה 24 (ראה אות יג), ג) ר' אשר הכהן עהרנשטיין מסקאליץ תלמיד החתם סופר שעדיין לא מוזכר ב'החת"ס ותלמידיו' (ראה אות יא), ד) גילוי זהותו של "מו"ה יחזקאל כ"ץ מסקאליטץ" המוזכר ב'שו"ת חתם סופר' (ראה אות יב), ועוד כיוצ"ב.

ברם יזכר לטוב, דו"ז הישיש ר' מיכאל (ב"ר חזקי' פייבל) בוכינגער הי"ו מסקווירא, ממנו ומרשימותיו שאבנו הרבה ידיעות על שורשי משפחת בוכינגער. וכאן המקום לפרסם עושה מצוה, שעסק רבות להציל ביה"ח ליפאווא ליד שוראן, מקום מנוחת הגאון בעל 'ליקוטי חבר בן חיים' זצ"ל וזוגתו הרבנית מלכה ע"ה, זכותו יגן עליו ועל משפחתו].

ממנו גם קבלנו פנקס "טאג-בוך" בכתיבת יד אחיו הב' ישעי' בוכינגער הי"ד תלמיד ה'ויגד יעקב' בפאפא, התחלת רשימתו בגיל י"ד שנה, ביום ד' מרחשוון ת"ש (באותה יום עזב אביו ר' חזקי' פייבל את ביתם בווייטצען בדרכו לארה"ב, אחרי שראה צרתם של ישראל מתגברות, ומשם השתדל רבות בעדם להוציאם מאפילה לאורה, לימים אכן זכה להציל חלק מבני משפחתו), בפנקס זה רשם השתלשלות הענינים וחליפות מכתבים בינם לבין אביהם אודות הצלתם מאפילה לאורה, וכולל גם ידיעות על הוריו וזקניו

ובני משפחתם. [ב'טאג-בוך' נרשם פרטי הכותב: "נולדתי ד' אייר תרפ"ו, התחלתי ללמוד ב"חדר" מיום היותי בן חמש שנה עד בן שמונה, מגיל 8 עד 10 למדתי בווייטצען אצל ר' אברהם אלטר גרינוואלד, מגיל 10 עד 12 אצל ר' שלום פעלדמאן, בגיל 12 אצל ר' אברהם יעקב ברוין, גם למדתי ד' זמנים האחרונים עד היום הזה אצל ר' ברוך מאנן... ג' אייר ת"ש התחלתי ללמוד בישיבת פאפא". הב' ישעי' ב"ר חזקי' פייבל נעקד"ה ו' טבת תש"ה, ה' ינקום דמו].

הב' ישעי' בוכינגער

ר' ישי בוכינגער

לתועלת סידור הדברים, התחלנו מחו"ז ר' ישי בוכינגער שהי' נכד משני בני ר' אשר, ר' יצחק ור' שמואל וואלף.

א] ר' ישי בוכינגער ז"ל מווייטצען - נוא יארק

נולד בווייטצען י"א חשון תרפ"ד (נקרא ע"ש זקינא ר' אברהם ישי האפמאן להלן אות יג, כשנולד עדיין הי' בין החיים זקינא ר' אברהם מאיר קליין להלן אות ט). תלמיד ה'ויגד יעקב' זצ"ל בפאפא. נפטר א' (ב' דר"ח) אדר א' תש"ס, מנו"כ בקרית יואל.

זוגתו מרת חי' בילא ע"ה (נולדה בוויען ו' תמוז תרפ"ד), בת ר' ישעי' לאזאר ז"ל (בן ר' משה מפאפא-וויען, ומרת שרה בת הג"ר מיכאל גרינפעלד מפאפא) ומרת פראדל ע"ה (בת ר' יהושע פנחס גינסבערגער מפאפא, ומרת גיטל בת ר' דוד באדאנצקי מבעלעד בן הג"ר אליקים געץ אב"ד גערמענד). נפטרה כ"ו כסלו תשס"ב, מנו"כ בקרית יואל.

ב] בן ר' חזקי' פייבל בוכינגער ז"ל מווייטצען - נוא יארק

נולד בסאמבאטהעלי כ' אדר תרנ"ו (טאג-בוך) וכ"ה ברישום לידתו בסאמבאטהעלי. נקרא ע"ש דו"ז הג"ר חזקי' פייבל פלויט זצ"ל אב"ד שוראן בעל 'ליקוטי חבר בן חיים', שנפטר שנה הקודם כ"ז כסלו תרנ"ה). תלמיד הג"ר מאיר ליב פרייא אב"ד שוראן מח"ס 'שבט מישור' והג"ר עקיבא סופר אב"ד פרעשבורג מח"ס 'דעת סופר' זצ"ל. נפטר ו' תשרי תשי"ט, מנו"כ בביה"ח דק' צעהלים בלאנג-איילענד. [ב'טאג-בוך]: "אבי היקר נולד בסאמבאטהעי מרץ 5 896 למספרם, בימי בחרותו למד בפאפא, שוראני ופרעשבורג, שם מילא כריסו בתורה ותלמוד. בהיותו כבן י"ג שנה נפטרה אמו החשובה, שמה היתה רבקה לבית האפמאן, אבי נתפטר משירות הצבא עקב היותו תלמיד ישיבת פרעשבורג, שם קיבל תורה מפי האב"ד רבי עקיבא סופר, נישואיו התקיים בתרפ"א".

ר' חזקי' פייבל בוכינגער

זוגתו מרת בילא ע"ה נולדה כ"ח סיון תרס"א בקיש-אלוועד (טאג-בוך). נפטרה י"ב אדר א' תש"ס, מנו"כ בביה"ח צעהלים בלאנג-איילענד.

צאצאיהם: א) ר' ישי הנ"ל. ב) הב' ישעי' הי"ד נעקד"ה ו' טבת תש"ה, הובא לקבורה בבודאפעסט, ג) הבתולה

רבקה הי"ד, ד) ר' מיכאל הי"ו, זו' מרת מרים (ב"ר דוד שמעלצער) תחי', ה) ר' יעקב יודא הי"ו, זו' מרת שרה שינא חשא (ב"ר ישראל פייטל גודמאן) ע"ה.

ג) בן ר' יצחק [אייזיק] בוכינגער ז"ל מראבוהיטועג

נולד באלשא-וואראד א' אדר א' תר"ל (הסנדק [כנראה: דודו] ר' דניאל בוכינגער – מאטריקל לעווא/Levice). תלמיד הג"ר יהודה גרינוואלד זצ"ל בעל 'שבט מיהודה'. התגורר בראבוהיטועג (ראם/Rum, סמוך לסאמבאטהעלי). נפטר כ"ד כסלו תרצ"ו, מנו"כ בסאמבאטהעלי. [בקובץ תורני 'דברי ראובן - ספר זכרון לר' ראובן בוכינגער זצ"ל' (עמ' ר):] "ר' יצחק אייזיק זצ"ל הי' תלמיד חכם גדול, והי' "ראש הישיבה" כשלמד אצל ר' יהודה גרינוואלד זצוק"ל בבאניהאד אח"ז נעשה אב"ד דק"ק סאטמאר, לפני המלחמה קראו אצלנו "ראש ישיבה" את הבחור אשר היה הטוב ביותר בישיבה".

נוסח מצבתו: פ"נ / האיש היקר / מו"ה ר' / יצחק / בוכינגער / ז"ל / ישמח אבינו בבית עולמו / צדקתו וישרתו יעמוד לו ולזרעו / חלקך וגורלך הי' צער ויסורים / קוית וצפית תמיד לישועת יצר יצורים / בניך ובנותיך גדלת לתורה ויראת שמים / אשרי נשמתך צרורה בצרור החיים...

[ב'ספר זכרון' הנ"ל (עמ' ריא) מסופר בשם ר' יחיאל אויש: "הוא [ר' יצחק] התכונן לעבור לגור לסאמבאטהעי, וכבר שחר דירה וסייד וכייר והיה מזומן ליכנס לדירתו ביום ראשון אחר השבת, ובליל שבת נפטר לבית עולמו, והביאו אותו ביום ראשון לקבורה בעיר סאמבאטהעי". וב'טאג-בוך' כתב: "זקיני רצה מאוד [לעבור מהכפר] לדור בתוך העיר ואם בישראל כסאמבאטהעלי, בין כך נפטר פתאום, היארצייט שלו היא כ"ד כסלו, נפטר ערב חנוכה

תרצ"ו". עוד כתב ב'ספר זכרון' שם: "הפלא הוא שלא מצא בבה"ע הקטנה דס"ה מצבה זו [של ר' יצחק]. אך כפי עדות דו"ז ר' מיכאל הי"ו המצבה קאי וקיימא בסאמבאטהעלי, וגם מסר לנו צילומו וצילום מצבת אשתו].

זוגתו בזיוו"ר מרת רבקה ע"ה, ילידת תרל"ד ב-Ostffyasszonyfa הסמוך לפאפא (טאג-בוך), וברישום לידת בנה ר' חזקי' פייבל בתרנ"ו: האם רעזשינא לבית האפמאן גיל 22, נפטרה י"ז טבת תרס"ח, מנו"כ בסאמבאטהעלי. נוסח מצבתה: פ"ט / האשה הצנוע' מרת / רבקה בוכינגער / ע"ה

/ ר.. בשמחה ק... הנה / בתוך שפר הגמול לחננה / קברך יפתח שוכן מעונה / הוא ישיבע נפשך רננה / י"נ י"ז טבת תרס"ח לפ"ק / תנצב"ה.

צאצאיהם: א) ר' חזקי' פייבל הנ"ל, ב) ר' אבא חייא ע"ה מסאבאטהעלי, זו' מרת ברכה ע"ה, ג) ר' אברהם יעקב ע"ה מיאנאשהאזא נפטר ט"ו ניסן, ד) מרת בילא ע"ה אשת ר' משה שימעל ע"ה, ה) מרת פעסל ע"ה אשת ר' דוב פארגעס ע"ה ממאגענדארף.

זוגתו בזיוו"ש מרת **מרים רבקה** (לבית אונגאר) ע"ה. צאצאיהם: ו) ר' יודא ליב (ליפא) ע"ה נפטר כ"ד חשוון, זו' מרת שרה (בת ר' זלמן ב"ר אברהם מאיר קליין מטירנוי) ע"ה נפטרה כ"ה שבט, ז) ר' ארי' ע"ה, זו' מרת לאה תחי', ח) ר' ישעי' ע"ה נפטר כ"ג אדר ב', זו' מרת אידל תחי', ט) ר' אברהם מאיר ע"ה מסאמבאטהעלי.

ר' חזקי' פייבל בוכינגער הנ"ל (אות ב):

ד] חתן דודו ר' שמואל וואלף בוכינגער ז"ל מ-קיש-אלוועד – ווייטצען

נולד באלשא-וואראד ה' שבט תרל"ב (הסנדק 'ליפאלד ווייסמאן' [ראה להלן אות ז] – מאטריקל לעווא). התגורר בקיש-אלוועד (כהיום: Male Ludince), בימי מלחמת העולם הראשונה עבר לווייטצען ('טאג-בוך'). נפטר ז' אייר תרצ"ח, מנ"כ בווייטצען. [הערת הרב יואל יעקב מייזליש: כנראה נקרא ע"ש ה'כתב סופר' זצ"ל שנפטר י"ט טבת תרל"ב, איזה ימים קודם שנולד ר' שמואל וואלף, וכידוע ה' הכת"ס נקרא בשם הכינוי "שמואל וואלף" עשה"כ (בראשית מט כז) בנימין זאב יטרוף. וכן מצינו במאטריקל לעווא כמה ילדים שנולדו באותה זמן שנקראו ע"ש הכת"ס.]

נוסח מצבתו: פ"ט / שם טוב כשמן תור[ק שמו] / אבינו האב הרחמן / מוקיר ורחים רבנן בניך / גדלת לתורה איש כשר / וישר באדם היית ביתר / פתחת לרוחה לעניים ודלים / אשרי נשמתך במרומים / במחיצת ישרים ותמימים / לב טוב ומטיב לכל / יזכה לאור באור החיים / שמו הטוב / ר' שמואל וואלף / בוכינגער ע"ה / בן הצדיק ר' אשר ז"ל / נפטר בן ס"ו שנים ביום ז' אייר תרצ"ח / שם אמו בילא תנצב"ה.

[ב'ספר זכרון' הנ"ל מעתיק מתוך מכתב ר' ראובן בוכינגער: "הוא [ר'] שמואל וואלף] ה' ירא ושלים ובעל חסד, יש לו נינים ונכדים ה"ו, בא"י בצרפת באנגלי ובשווייץ, הם כולם ב"ה יראים ושלימים וחשובים, ומהם כמה יושבים על התורה ועבודה כל היום". ב'טאג-בוך'

מספר: "הי' למשפחתינו ג' שנות אבל, בתרצ"ו נפטר זקיני אבי אבי ר' יצחק [בחיי אביו ר' אשר], בתרצ"ז נפטר אא"ז ר' אשר, בתרצ"ח נפטר זקיני אבי אמי ר' שמואל וואלף].

זוגתו מרת ריזל ע"ה (נולדה בטירנווי י"ב כסלו תרל"ג – חוברות 'צאצאי ר' אברהם מאיר קליין' ע"י דוד בלאנק), נפטרה ט"ו אלול תשכ"ה, מנ"כ בטראסבורג.

נוסח מצבתה: פ"ט / אשה צנועה בכל דרכיה / ישרה ותמימה במעשיה / ה"ה מרת ריזל בת / מהור"ר אברהם מאיר הכהן / ואשת ר' שמואל זאב

/ בוכינגער / נפטרה ונקברה ביום / ט"ו אלול תשכ"ה לפ"ק / תנצב"ה.

צאצאיהם: (א) ר' חזקי' פייבל ע"ה מקאלמאר נפטר י' תמוז, (ב) ר' ישעי' הי"ד, (ג) מרת בילא בוכינגער הנ"ל, (ד) ר' יעקב יודא הי"ד נעקד"ה י"ח-כ' תמוז תש"ד, (ה) מרת מינדל ע"ה, אשת ר' שמואל רוזנבורג ע"ה נפטר ט' אלול תש"מ, (ו) ר' שמחה בונם ע"ה משטראסבורג נפטר כ' סיון תשמ"ד, זו' אלישבע ע"ה נפטרה ו' תשרי תשס"ו, (ז) ר' עמרם ע"ה נפטר בנ"י כ"ח אייר תשמ"א.

ר' יצחק ואחיו ר' שמואל וואלף בוכינגער הנ"ל (אות ג, ד):

ה [בני ר' אשר בוכינגער ז"ל מאלשא-וואראד

ליד תר"ג ('טאג-בוך' וכ"ה עפ"י מפקד תרכ"ט, אבל ב'ספר זכרון' הנ"ל עמ' ריט כ' שנפטר בגיל צ"ז, הרי נולד ת"ר). התגורר באלשא-וואראד (Alsovarad, כהיום: Dolny Hradok), בימי מלחמת עולם הראשונה עבר לסאמבאטהעלי (שם התגורר בבית בנו ר' יוסף שאול). נפטר ה' מנחם אב תרצ"ז, מנ"כ בסאמבאטהעלי. [במפקד תרכ"ט באלשא-וואראד: יוזעפף בוכינגער נולד '843 ב-Fakovezekeny (כהיום: Plavé Vozokany), סמוך לקאטה (Kolta) ונאדי-שאללא. כנראה מפקד תרכ"ט הי' זמן קצר אחר נישואיהם, לכן עדיין לא נרשמו להם צאצאים. וראה עליו בארוכה ב'ספר זכרון' הנ"ל עמ' ריח-רכ, אבל דו"ז ר' מיכאל בוכינגער הי"ו מעיר שלא כל הדברים שם מדויקים].

ר' אשר בוכינגער

נוסח מצבתו: פ"ט / איש אמונה לב טוב ומטיב לכל / צדיק במעשיו תמים / שיגע וטרח במלא חפנים לגדל

בניו / לתורה ויראת שמים / רחים ומוקיר
 רבנן בצל שדי יחסה / לאור באור החיים /
 כשמן תורק שמו הטוב / ר' אשר בן מר"ה
 יצחק בוכינגער / חתן חורגו של הגאון
 הקדוש / ר' פייבל פלויט זצוק"ל אבד"ק
 שוראן זי"ע / נפטר זקן ושבע [בן צ"ד שנים
 ה' מנחם] אב תרצ"ז / ושם אמו הינדל.

זוגתו מרת בילא ע"ה, ילידת תר"י,
 כשנתייטמה נתגדלה בבית דודה הג"ר
 חזקי' פייבל פלויט זצ"ל אב"ד שוראן
 (בהקדמת ספרו 'ליקוטי חבר בן חיים' ח"א
 מזכירה: "הצדקת אשר נתגדלה בביתי מרת
 בילא בוכינגער ע"ה". וראה להלן אות ז).
 נפטרה כ"ו אלול תר"נ, מנו"כ בביה"ח הישן

בנאדי-שאללא. [במפקד תרכ"ט באלשא-וואראד: בעטי ווייסמאן נולדה 850 ב'Szogyen-
 (כהיום: Svodin) סמוך לטשוס (כהיום: Dubnik). וב'טאג-בוך: "הסבתא בילא נפטרה בגיל
 40-35".]

נוסח מצבתה: פ"ט / האשה הכבודה והצנעה
 / מ' בילא אשת ה' אשר / בוכינגער תושב
 וואראד / התחתון נפטרה ביום ה' / כ"ו
 אלול שנת תר"ן ונקברה / למחרתו בעש"ק
 בהספד מר / ביראת השם תתהלל / יודוך
 בשער בת רבים / לנצח מכיך עליך יילל /
 אשרי נשמתך בתוך הכרובים / שם אביה
 יהודא שם אמה פעסל / נתנצב"ה. [שנים רבות
 לא הי' נודע מקום קבורתה, דר"ז ר' מיכאל
 בוכינגער הי"ו חקר הרבה אצל בני המשפחה
 וכולם סברו שנקברה בליפאווא הסמוך לשוראן.
 בחודש ניסן תשע"ו שופץ בית החיים הישן
 בנאדי-שאללא (כהיום: Tekovske Luzany), שהי'
 במצב נזנח וחורבן, ע"י חברה קדישא 'אבותינו'
 שבנו גדר חדש והעמידו המצבות ושאר תיקונים
 גדולים, בין המצבות שהעמידו גם נתגלה מצבת
 מרת בילא].

מצבות הלקוחב"ח וזוגות מ' מלכה בליפובה

צאצאיהם: א) ר' יצחק הנ"ל אות
ג, ב) ר' שמואל וואלף הנ"ל אות

ד, ג) ר' דניאל ע"ה מסאמבאטהעלי (נולד י"ט אלול תרל"ג), זו' מרת מילכה חי' (ב"ר עמרם דייטש) הי"ד, ד) ר' יוסף שאול ע"ה מסאמבאטהעלי (נולד ט"ו אייר תרל"ה. שמעתי מהרב ירמ' בוכינגער שנקרא כן בעצת הלקוחב"ח ע"ש בעל 'שואל ומשיב' שנפטר באותה שנה כ"ז אדר) נפטר כ"ד שבט תש"ה מנו"כ בודאפעסט, זו' מרת ברכה (ב"ר עמרם דייטש) הי"ד נעקד"ה י"ז תמוז תש"ד (חתנם בזו"ר הג"ר שלום אליעזר ווייס ז"ל ראה"כ סאטמאר), ה) ר' מלכיאל ע"ה משאמלאסעליעש נפטר י"ח אב תש"ד, זו' מרת חנה (ב"ר ישראל האפמאן) ע"ה (חתנם הגרש"א ווייס הנ"ל בזו"ש), ו) ר' פסח הי"ד מפרעשבורג (נולד תר"מ) נפטר י"ב סיון תש"א, ז) מרת פראדל ע"ה (נולדה י"ז סיון תרמ"ב), אשת ר' שמשון דאווידאוויטש ע"ה מסאבאטהעלי, ח) מרת מרים הי"ד (נולדה ו' טבת תרמ"ה), אשת ר' יצחק קליין הי"ד מסאבאטהעלי.

ז) בן ר' יצחק בוכינגער ז"ל

נפטר בין השנים תרכ"ו-תרכ"ט [במאטריקל נרשם כסנדק בתרכ"ו, לא מופיע במפקד תרכ"ט, ובתר"ל כבר נקרא על שמו נכדו ר' יצחק ב"ר אשר. ב'טאג-בוך': "אביו של ר' אשר נולד בשוראן תק"פ, ונפטר צעיר לימים". לכאורה ט"ס, דלפי"ז הי' אשתו קשישה ממנו ב-17 שנה. ב'ספר זכרון' הנ"ל: "הוא הי' מלמד תינוקת, כך נמסר לי", וכן שמעתי מדו"ז הנ"ל]. כנראה: בן ר' דניאל ז"ל, נפטר קודם תר"ו [השם 'דניאל' נפוץ במשפחת בוכינגער, ולפי"ד דו"ז הנ"ל כל משפחות 'בוכינגער' באונגארן הם מצאצאי אביו של ר' יצחק. בתר"ו כבר נקרא על שמו נכדו ר' 'דניאל' ב"ר יצחק בוכינגער. תמוכין לשם אביו 'דניאל'

ממאטריקל קאטה, שם נרשם ביום ו' תמוז תר"כ לידת הילד יצחק זיידל [כנראה: ר' יצחק חיים זיידל בן אסתר, נפטר בן ע"ו שנה ביום ט' תשרי תרצ"ז מנ"כ בטשוס], לאביו ר' יעקב מטשאהי [ב"ר יצחק חיים, נפטר ג' אייר תרנ"ב מנ"כ בטשוס] וזוגתו לבית בוכינגער, הסנדק ר' יצחק בוכינגער. ושוב נרשם שם ביום י"ז סיון תרכ"ו פטירת בנם דניאל זיידל בגיל 5 שנה 41 חדשים. ועכ"ח לא הי' ר' יעקב זיידל חתנו של ר' יצחק בוכינגער, שהרי קרא לבן הנולד "יצחק", לכך נראה שר' יעקב הי' גיסו חתן אביו, והילד הראשון קרא על שם אביו ר' יצחק חיים, והשני על שם חמיו ר' דניאל].

זוגתו מרת **הינדל** ע"ה לבית ראטה (טאג-בוך), ילידת שוראן תקס"ג. [במפקד תרכ"ט בסלעפשעני/Szelepcsényi (סמוך לשוראן ונייטרא): האני בוכינגער נולדה בשוראן 803, בנה דניאל נולד פ. וואראד 846, בתה 851 Ersze].

צאצאיהם: (א) ר' אשר הנ"ל, (ב) ר' קלמן ע"ה מאלשא-וואראד, (ג) ר' דניאל ע"ה, זו' לאה (בת פיגל, לבית שווארץ) ע"ה נפטרה בגיל 45 י"ח אדר תרמ"ח מנ"כ בטשוס, (ד) ר' יחזקאל ע"ה.

ר' אשר בוכינגער הנ"ל (אות ה):

[ז] חתן ר' יהודה ווייסמאן ז"ל

כנראה: נפטר אחר תרל"ב (עפ"י מאטריקל לידת נכדו ר' שמואל וואלף בוכינגער (לעיל אות ד), שם נרשם הסנדק 'ליפאלד ווייסמאן', ומסתבר שהוא ר' יהודה הנ"ל). [הערת הרב יואל שווארץ: אולי אמו של ר' יהודה היא הנרשם במאטריקל טשוס "פאני ווייסמאן נפטרה א' דחנוכה תרנ"ה בגיל 85"].

זוגתו מרת **פעסל** ע"ה, כנראה: נפטרה אחר תרכ"ד (עפ"י מפקד תרכ"ט). הניחה ד' יתומות שנתגדלו בבית אחותה מרת מלכה ע"ה אשת הג"ר חזקי' פייבל פלוט זצ"ל אב"ד שוראן. [במפקד תרכ"ט בשוראן: "פיליפ פלוט יליד קאלין תקע"ח - רב, אשתו מאריא זיידל ילידת טשאהי תקפ"ח, מאריא זיידל נולדה שם תרל"ג [=בת גיסו ר' יעקב, נישא לר' גבריאל פישער בהג"ר ידידי' גאטליב אב"ד שטולווייסענבורג], האני ווייסמאן [=בת גיסו ר' יהודה, ראה בסמוך] ילידת שאק [כהיום: Selice] תרכ"ד". ב'ליקוטי חבר בן חיים' (ח"ד פז ע"ב), בתוך הספד על זוגתו הרבנית מלכה ע"ה ביום ד' כ"ז טבת תרמ"א: "...גדלת בתוך ביתך שלש בנות, כלם מלאים יראת ה' ובעד כל הון לא יתלבשו אפילו בפאה נכרית, כ"א ללבוש בצניעות כדודתם אשר גדלתם...". עוד שם (פח ע"א) להקמת המצבה ביום ה' כ"ח שבט: "הצדקת הזאת אף שהיתה עקרה לא ילדה, אבל גדלה לה ארבע בנות אחיות, שלש מהנה הכניסה בכבוד לאנשים יראי ה' לחופה [עפ"י מפקד הנ"ל בתולה אחת עדיין היתה בגיל 17], וכולם דומים לה בצדקתה ומגדלים ת"ל בניהם לת"ת...".]

צאצאיהם: (א) מרת בילא בוכינגער הנ"ל, (ב) מרת פעלדהיים (עפ"י 'ליקוטי חבר בן חיים' עה"ת, ירושלים תשע"ב, עמ' צד. וכן זוכר דו"ז ר' מיכאל הנ"ל שמשפחת פעלדהיים הם קרובי משפחה. אולי ר' יעקב ווייסמאן - אבי מרת פעסל אשת ר' צבי מרדכי פעלדהיים

- הי' בן מרת פעסל, וצ"ב, ג) מרת שאהנבערגער (עפ"י ר' ישראל חיים בוכינגער. אולי מרת רחל אשת ר' שמואל דוד מוואמוש-מיקולא, וצ"ב, ד) מרת לעווינגער מווייטצען (עפ"י ר' ישראל חיים הנ"ל, וצ"ב).

ח) חתן ר' יצחק חיים זיידל ז"ל מטשאהי נולד בשוראן תק"ס (מאטריקל טשוס). בן ר' יעקב ז"ל ומרת בילה ע"ה. נפטר כ' אדר תרט"ו, מנ"כ בטשוס. [ראה עליו: 'עלי זכרון' עלה 8 עמ' יד, ועלה 19 עמ' סד].

נוסח מצבתו: נפטר ליל שבת ונקבר בש' טוב ביו' א' כ"א אדר שנ' / תרט"ו לפ"ק / פ"נ / אך יושר צדקה קדמת / יחד צדק חסד קנית / חתניך יחדיו ינשאוך מעלה / זכרון צדק לבנך הנחת / איש חיל רב פעלים מוקר רבנן / דהוה לי' חתנין רבנן מתהלך בתמי' / ישר הקציץ הר' איצק חיים זיידל / מכפר טשאהי שם אביו יעקב ושם / אמו בילה.

זוגתו מרת פראדל ע"ה, בת מרת מינקא ע"ה, נפטרה כ"ו אדר תרכ"ח. [ב'ליקוטי חבר בן חיים' (ח"ב צ ע"א): "מילי דהספיידא שאמרת על חמותי הצדקת מ' פראדל בת מינקא, עש"ק כ"ו אדר תרכ"ח פ' פקודי"].

צאצאיהם: א) ר' יעקב ע"ה נפטר ד' אייר תרנ"ט מנ"כ בקאטה, זו' לבית בוכינגער (ראה לעיל אות ו, ב) ר' שמואל ע"ה (אבי הג"ר בנימין אב"ד גלאנטא, וחותן גיסו הג"ר חזקי' פייבל פלויט אב"ד שוראן בזור"ש), זו' בת ר' משה ערנסט ע"ה מטשאהי, ג) מרת מלכה ע"ה נפטרה כ"ז טבת תרמ"א מנ"כ בליפאווא (סמוך לשוראן), אשת הג"ר חזקי' פייבל פלויט זצ"ל אב"ד שוראן בעל 'ליקוטי חבר בן חיים' נפטר כ"ז כסלו תרנ"ה מנ"כ בליפאווא, ד) מרת פעסל ע"ה, אשת ר' יהודה ווייסמאן הנ"ל (אות ז), ה) מרת רבקה ע"ה נפטרה כ"ט כסלו, אשת הג"ר ישעי' בייערן זצ"ל אב"ד שאראש-פאטאק נפטר כ"ח כסלו תרמ"ו ושם מנ"כ (ראה עליו: 'עלי זכרון' עלה 8).

[הרב בן ציון בייער ממאנסי מספר: שמעתי מש"ב הישישה מרת חנה הירש תחי' מאר"י (בתו הצעירה של הרב שמשון פישער, בן ר' גבריאלי, חתן ר' יעקב ב"ר יצחק חיים זיידל) בשם בני משפחתה, שהם מתייחסים להרה"ק ה'שפאלע זיידע' זצוק"ל, שכידוע נקראו צאצאיו בשם 'זיידא' ונשתרבו ל'זיידל' (וכן יש משפחה זיידל מחסידי סלונים המתייחסים

להסב"ק (משפאלע). הערת נכדו הרב ניסן ווייס: רבי יצחק חיים כבר נולד בחיי הסב"ק שנפטר תקע"ב, ולכאורה לא היה בן רבי יעקב בנו של הסב"ק שכן שם אשתו 'פערל', ושם אמו של ר' יצחק חיים 'בילה', לפי"ז הי' אבי ר' יצחק חיים בן או נכד או חתן לאחד משאר בני או בנות הסב"ק, ויתכן שנקראו ע"ש משפחת האם דבר המצוי בימים ההם, ואולי הי' לרבי יעקב בן הסב"ק שני זיווגים. וכ"ז צריך בירור].

ר' שמואל וואלף בוכינגער הנ"ל (אות ד):

[חתן הג"ר אברהם מאיר הכהן קליין זצ"ל

נולד בסמאלעניץ ל"ג בעומר תר"ד (הקדמת בן המחבר לס' 'אמרי אברהם'). נישואיו התקיים בסקאליץ י"ג כסלו תרל"א (עפ"י מאטריקל סקאליץ. המסדר קידושין הג"ר בירך אברהם טינטנער-אויסטרליץ זצ"ל אב"ד סקאליץ [יליד אויסטרליץ תקנ"א, וראה עליו: 'שם

הג"ר אברהם מאיר קליין

הגדולים ארץ הגר' ערך "אברהם בירך", 'אישים בתשובות החת"ס' אות קיא, 'החתם סופר ותלמידיו' עמ' פא], נפטר י"ח כסלו תרל"ה מנז"כ בסקאליץ – עפ"י מאטריקל סקאליץ). מייסד קהילת החרדים (ארטאדאקסן) בטירנוי, מח"ס 'אמרי אברהם', תלמיד ה'אך פרי תבואה' אב"ד ליסקא, ה'מהר"ם שיק' ביערגן,

הג"ר חיים מילר בנאדאש, והג"ר בנימין זאב פוקס אב"ד סערעד זצ"ל, נפטר ה' טבת תרפ"ד, מנז"כ בטירנוי. [ראה עליו: בהקדמת ספרו 'אמרי אברהם', ספר 'דרכי משה החדש' עמ' רטו, ספר 'רבה דעמיה' ח"א, חוברות 'צאצאי רבי אברהם מאיר קליין' ע"י דוד בלאנק].

נוסח מצבתו: פ"נ / הרבני הגדול בתורה ועמוד היראה / מו"ה אברהם מאיר הכהן זצ"ל / בן הר"ר יחיאל הכהן קליין ז"ל / אברהם חסיד שבכהונה צדיק תמים / מאיר גמר וסביר בתורה לילות וימים / ידיו יסדה קהל אמונים ובית ועד לחכמים / למד דעה בטהרה ויראה לזכות רבים / רב טוב פעל לדבק בצור עולמים / עומד בפרץ כארי ושפל ברך / גדל וחנוך לתורה ועבודה זרע ברך / הנה כן היא נחלת ישרים

ותמימים / הגיע לגבורות וי"נ בטהרה / ה' /
 טבת תרפ"ד לפ"ק / ויספדו לו קהל המוני
 / הי חסיד הי עניו / תנצב"ה / וש"א
 חיילא.

זוגתו מרת רבקה ע"ה (נולדה בסקאליץ י"ח
 אלול תר"ח – מאטריקל סקאליץ), נפטרה י'
 ניסן תרפ"ה, מנו"כ בטירנוי.

נוסח מצבתה: פ"ט אשת חבר מ[פורסמת]
 במעשיה האשה החשובה / מרת / רבקה /
 אשת הרבני המובהק הצדיק המפורסם
 מיקירי קהלתנו / מו"ה אברהם מאיר
 קליין הכהן זצ"ל / ובת איש כהן יר"א כ"ה
 / אשר עהרענשטיין מסקאליטץ / רצויה

לכל היית בכשרון פעלך / במך אשורך
 בעלך המה מהללך / קנית שם טוב
 לראש עטרה / הדרכת צאצאיך במסלה
 ישרה / קשט דת אמת לגמור ולהתנהג
 כשורה / לאישך עזר היית וחומה בצורה
 / ילדת וגדלת לו נטעי נאמנים / יגן
 צדקך בעדם ובזכותך נשענים / נפשך
 בטוב תלין בצל עצי עדנים / נפטרה י'
 לחדש ניסן שנת ה' תרפ"ה בת חמש
 ושבעים שנה / תנצב"ה / וש"א מחלה.

צאצאיהם: (א) ר' שמשון ע"ה מטירנוי, (ב) ר' מרדכי ע"ה מוועלקי-מעדיער, (ג) ר' יחיאל מיכאל ע"ה נפטר כ"ז תמוז תרע"ח בבראנאוויטץ, (ד) ר' משה יהודה ע"ה נפטר א' אלול תשי"ח בשטראסבורג, (ה) אשת ר' אהרן ווייס ז"ל רב קהל 'אמונת אבות' בוויען, (ו) מרת טשארנא ע"ה, (ז) מרת ריזל הנ"ל.

י] בן ר' יחיאל מיכאל הכהן קליין ז"ל מסמאלעניץ

נולד תקע"ג בליסק (חבורות 'צאצאי ר' אברהם מאיר קליין' ע"י דוד בלאנק), התגורר בסמאלעניץ (סמוך לטירנוי), נפטר י"ח שבט תרל"ט, מנז"כ בטיירנוי (חבורות הנ"ל).
זוגתו מרת חילא ע"ה, לבית הויזער (חבורות הנ"ל), ילידת נאדאס תקע"ג, נפטרה י"ט שבט תרנ"א, מנז"כ בטיירנוי (מאטריקל טירנוי: אלמנה איזא קליין, נולדה בנאדאס (כהיום: Trstín) בגלילות פרעשבורג, גיל 78, נפטרה ינואר 28 891', ונקברה ינואר 30).

הג"ר אברהם מאיר הכהן קליין הנ"ל (אות ט):

יא] חתן ר' אשר הכהן עהרנשטיין ז"ל מסקאליץ

ליד תקע"א. תלמיד מרן ה'חתם סופר' זצ"ל, הנישואין בסקאליץ ר"ח אלול תקצ"ז (המסדר קידושין הג"ר בירך אברהם טינטנער אב"ד סקאליץ הנ"ל אות ט). נפטר כ"ד אדר ב' תרמ"ג, מנז"כ בסקאליץ (עפ"י מאטריקל סקאליץ). [העירני הרב זושא קינסטליכער מהקדמת 'חידושי חת"ס השלם' על ב"ב, שמביא כת"י מחידושי החת"ס ה"שייך להב' הח' המשכיל והנחמד אשר כ"ץ עהרנשטיין מק' סקאליטץ יע"א"].

בית החיים בסקאליץ

זוגתו מרת **מחלה ע"ה**, לבית גרינבוים, ילידת תק"ע. נפטרה ו' שבט תרנ"ו, ושם מנו"כ (עפ"י מאטריקל סקאליץ).

[ב] בן ר' יחזקאל כ"ץ עהרנשטיין ז"ל [בר"ז] מסקאליץ

יליד תק"מ. נפטר י"ב שבט תרל"ב, מנו"כ בסקאליץ. (מאטריקל סקאליץ: סעמואל עהרנשטיין, נפטר י"ב שבט תרל"ב, גיל 75, מארקט-גאססע מס' 136, נקבר בביה"ח סקאליץ). ביה"ח סקאליץ נזנח מאד וצריך תיקון גדול!

[בהקדמת ס' 'אמרי אברהם': "בן הראש מדינה ר' יחזקאל סקאליצער הנזכר בשו"ת חתם סופר". כנראה הכוונה לחלק חו"מ סי' קלח בהעתק צוואת הרבנית מברין: "מו"ה יחזקאל כ"ץ מסקאליטץ". וכן מופיע בפרענומעראנטן סגאליץ/סקאליטץ לספרים דלהלן, 'מכתב אלי" (פראג תקע"א): "הקצין ר' יחזקאל כ"ץ", 'הר הכרמל' (שם תקע"ב): "הנגיד ר' יחזקאל בר"ז", 'מוסדות תבל' (וויען תק"פ): "ר' יחזקאל כ"ץ", 'שני עפרים' (פראג תקפ"ו): "הק' הרבני והנדיב מו"ה יחזקאל כ"ץ", 'חיי עולם' (וויען תק"צ): "יחידי סגולה... הקצין מהו' יחזקאל מסקאליטץ", 'סוד מורא' (פראג תקצ"ג): "ר' יחזקאל עהרנשטיין", ו'ארץ צבי-תאומי צביה' (פרעשבורג תר"ו): "ר' יחזקאל כ"ץ עהרנשטיין".]

מצבת ר' יעקב צבי ב"ר יחזקאל עהרנשטיין

זוגתו מרת **חנה (?) ע"ה** (ילידת תק"מ) נפטרה ט"ז סיון תרט"ו, מנו"כ בסקאליץ. [במפקד תר"ח: סעמואל עהרנשטיין יליד סקאליץ גיל 68, זוגתו Anna Szibenschein ילידת Szlrazsnicz (?) גיל 67. ובמאטריקל סקאליץ: אננא עהרנשטיין, נפטרה ט"ז סיון תרט"ו, גיל 75, מארקט-גאססע מס' 136 (אותה בית שגר ר' יחזקאל), נקברה בביה"ח סקאליץ].

צאצאיהם: (א) ר' יעקב צבי (יליד תקס"ג) ע"ה נפטר כ"ח ניסן תרל"ח מנו"כ בסקאליץ, (ב) ר' אשר הנ"ל.

ר' יצחק בוכינגער הנ"ל (אות ג):

[ג] חתן ר' אברהם ישי הלוי האפמאן ז"ל מפאפא

יליד תק"צ, נפטר א' דר"ח אלול תרס"ב, מנו"כ בפאפא (במסמכים הרשמיים בפאפא נרשם פטירתו: יוזעף האפמאן, גיל 72, אשתו סעסיליא הירש, נולד ב-Magyargencs [סמוך לפאפא], הוריו יעקב האפמאן ורוזאליא קאהן).

[בקו' 'נצר מטעי' (להרב אברהם יודא סג"ל האפפמאון, עמ' קכה) מביא מקו' 'בשבילי הפרדס' ('ל ע"י משפחת בינעט ממאנטריאל) בשם ר' מיכל פארגעס ז"ל: העיד הגה"ק מגאלאנטא זי"ע הי"ד יליד פאפא, שהי' זוכר כאשר נכנס ר' אברהם ישי לפאפא ביום ב' וה' לעלות לתורה, האיך נתעורר מהברכות שבירך על התורה [הערת ר' אברהם יודא הנ"ל: כנראה שהי' גר באותה זמן באחד הכפרים בגלילות פאפא, אולי במארצאלטא]. עוד כתב שם: מספרים עליו שהי' קם בכל לילה באמצע הלילה ללמוד עם בניו עד האשמורת].

נוסח מצבתו: קבר איש / ירא ד' הוגה בתורה / רודף צדקה / מו"ה אברהם ישי סג"ל / בן ריזל ע"ה / י"נ א' דר"ח אלול תרס"ב לפ"ק / אהה! אבינו מת קוננו הבנים / בבכי חילל אמם מאין אונים / רוב בניו בתורת קל אמונים / הדרך כולם ביראת איתנים / מי כמוהו מורה דרך נבונים / ישרו ותומו השתיל בנינים / שם טוב השאיר יקר מפנינים / יבוא שלום ינחהו שאננים.

זוגתו מרת שפרה ע"ה, ילידת ביטשקא תקפ"ו, נפטרה י' אב תרס"ו, מנו"כ בפאפא (ברישום פטירתה שם: אלמנת יוזעפף האפמאן, סעסיליע הירש, נולדה בביטשקא, גיל 80).

נוסח מצבתה: פ"ט / אשה כשירה / מרת שפרה אשת / מו"ה אברהם ישי האפמאן / סג"ל ע"ה / שפרה נחלתך בבנים / פרי בטנך בתורה אמונים / רבת בעדם שבעת יגונים / הוד והדר תלבש בשנים / בת מלך כבודה נעוריק / מרים כזית ימי דבאך / לבך בכל זאת לבוראך / אחת מני אלף ישווד / הלא בעדן תמצא שכרך / י"נ בי' מנחם אב תרס"ו לפ"ק / תנצב"ה.

צאצאיהם: א) ר' דוב ע"ה, ב) ר' חנוך ע"ה מיאנושהאזא, זו' מרת שרה ע"ה, ג) ר' משה ע"ה נפטר כ"א אייר תרצ"ד, זו' מרת ח' שינדל ע"ה, ד) ר' צבי ע"ה נפטר כ"ח תמוז תרצ"ב, זו' מרת שרה ע"ה, ה) ר' קלמן ע"ה, ו) ר' ישראל ע"ה נפטר ו' ניסן תרצ"ה, זו' מרת רחל ע"ה, ז) מרת ריזל ע"ה, אשת ר' עמרם דייטש ע"ה מסאמבאטהעלי, ח) מרת רבקה הנ"ל, ט) מרת לאה ע"ה, אשת ר' יעקב אליעזר פארגעס ע"ה.

[ד] בן ר' יעקב ב"ר יששכר הלוי האפמאן ז"ל

נפטר ט"ז תשרי תרל"ו, מנו"כ בנעמעש-סאלאק (Nemesszalok) סמוך לפאפא [בס' אוצר הזמנים' (מדי יום ביומו, עמ' 24): "הרה"ח ר' יעקב ב"ר יששכר דוב הלוי האפמאן ע"ה נלב"ע ט"ז תשרי". אבל הרב אברהם יודא האפמאן הנ"ל העיר שעל מצבת ר' יעקב לא נמצא השם "דוב", ומשורה המתחיל 'שלמה' תהי' משכרתו... אולי יש לשער ששם אביו הי' "יששכר שלמה"].

נוסח מצבתו: פ"נ / איש הישיש הנכבד זקן ושבע ימים התם / והישר איש ירא אלקים / כ"ה יעקב האפמאן / הלוי ז"ל / יעקב הלך לדרכו דרך צדיקים / כאור נוגה נשמתו וכזוהר ברקים / סגל חבורתו עשיר רש והלך [תמים] / גבור לעשות רצון אביו שבשמים / גם בעת זקנתו השכים והערב [פעמין] / לראש אשמורות קדמו עיניו / להגות בתורה ובתהילה לאלוקיו / בניו ניניו ונכדיו על ברכו אמונים / ניהל במעגלי צדק לשמור אמנים / יש שכר לפעולתו פעולת תמים / שלמה תהי' משכורתו מחי העולמים / י"נ בטהרה ב' סוכות ונקבר / ביום חה"מ בשנת תרל"ו לפ"ק / נתנצב"ה. (נוסח מצבתו באדיבות נכדו הרב אברהם יודא סג"ל האפמאן נכד ר' משה ב"ר אברהם ישי הנ"ל, וחתן הרב שמעון אופמאן ממעלבורן נכד ר' עמרם דייטש חתן ר' אברהם ישי הנ"ל).

זוגתו מרת ריזל ע"ה, בת ר' משה קאהן ז"ל ומרת שרה ע"ה, נפטרה ב' ניסן. [בקו' 'נצר מטעי' (שער ב, עמ' צא) כ' ששם אבי אמו של ר' אברהם ישי הי' ר' משה'. וברישום פטירת בנה ר' אברהם ישי הנ"ל נרשם האם רוזאליא לבית 'קאהן'. בס' אוצר הזמנים (שם): "וזוגתו רייזל ב"ר שרה ע"ה נלב"ע ב' ניסן", כנראה שכתב כן עפ"י זקיניו ר' אברהם ישי ראזענבערג הי"ו ממאנטריאל].

צאצאיהם: א) ר' אברהם ישי הנ"ל, ב) ר' שמשון ע"ה, ג) ר' בנימין ע"ה, ד) ר' צבי ע"ה [בקו' 'נצר מטעי' (הנ"ל, עמ' קט) כתב: "לר' יעקב נולדו ג' בנים שהיו מפורסמים בחכמתם וביראתם הקודמת לחכמתם, ה"ה מוה"ר אברהם ישי, ור' שמשון, ור' בנימין. הגה"ק משינאווא זי"ע המליץ עליהם הפסוק (תהלים סא) "יש"ב עולם לפני אלקים", שהוא ר"ת ישי שמשון בנימין"].

ר' אברהם ישי האפמאן הנ"ל (אות יג):

[טו] חתן הג"ר צבי הירש זצ"ל אב"ד ביטשקא

ליד טעליקא תקנ"ה, נפטר קודם תקצ"ט, תלמיד מרן ה'חתם סופר' זצ"ל, מנז"כ בביטשקא. [ראה עליו: 'כתבי רב אח"ה', 'אישים בתשובות חת"ס' אות תקס, תקעא, 'חתם סופר ותלמידיו' בערכו, 'עטרת עקיבא' ח"א פרק ד, ומשם בקו' 'לתולדות משפחת רוזנבוים-הירש. בספרים הנ"ל נרשמו תולדות רבי צבי הירש וצאצאיו, אבל לא נמנה עמהם בתו מרת שפרה האפמאן, ואכן כן מוזכר לראשונה ב'עלי זכרון' עלה 24 עמ' סט, אחר שהוכחתי להרב מא"ז קינסטליכער שכן היא עפ"י נוסח מצבתה "בת מרים לאה" ועפ"י רישום פטירתה במסמכים הרשמיים בפאפא "סעסילא הירש נולדה בביטשקא". וכן נמצא בהקדמת ס' 'שמן ורד' (תולדות עמ' ז) העתק מכתב הג"ר חיים ישעי' קעניג ז"ל אב"ד יאקא: "ידיעתי מהרב הגאון הצדיק מו"ה דוד וועסעלי זצוק"ל ה[ר]אב"ד ק"ק פרעסבורג יע"א... היה לנו קרבות משפחתי, כי היה חתנו של הגאון וצדיק מפורסם מו"ה אבא חייא הירש זצ"ל הראב"ד דק"ק סערעד... והנ"ל היה גיסו של זקיני מו"ה אברהם ישי הופמן זצ"ל, כי זוגתו היה אחותו"].

זוגתו מרת **מרים לאה ע"ה**, בת הג"ר **משה מאש זצ"ל** אב"ד טאפאנאר ומרת **צירל ע"ה**, נפטרה ט"ו ניסן תרל"ט, מנז"כ בטעטה. [על הג"ר משה מאש [או מ"ש] ראה להרב מא"ז קינסטליכער ב'עלי זכרון' עלה 24 עמ' ע. והשיב לו נאמר ב'שו"ת חתם סופר' אה"ע ח"א סי' קמח].

נוסח מצבתה: פ"ט / האשה הצדקת והמהוללת / מרת / **מרים לאה** / בת הרב ר' משה ז"ל / ושם אמה צירל ז"ל / הלכה לעולמה / לאור באור החיים / ליל א' דפסח / ונקברה בש"ט יום ב' ש"פ תרל"ט לפ"ק / תנצב"ה. (צילום מצבתה ב'עלי זכרון' שם).
 צאצאיהם: (א) הג"ר אבא חייא הירש זצ"ל ראב"ד סערעד מח"ס 'כתבי רב אח"ה' נפטר כ"ח אלול תרנ"ג, (ב) ר' יחזקאל ע"ה מטעטה, (ג) מרת דבורה בילא ע"ה נפטרה י"ג שבט תרמ"ה אשת הג"ר עקיבא פישער זצ"ל אב"ד טעטה מח"ס 'עטרת עקיבא' נפטר י"ח שבט תרנ"ד, (ד) מרת שפרה האפמאן הנ"ל.

[ז] בן הג"ר משה נחום רוזנבוים זצ"ל אב"ד טעליקא, וואשוואר, וואזשאני

נפטר ט"ז חשון תקפ"ו, מנז"כ בוואזשאני. י"א: בן הג"ר **צבי הירש ז"ל** (סו"ס 'פרי הדר' ח"א, סו"ס 'לחמי ברכה' ועוד). התייחס להגאונים וצדיקים, ה'אדם בעל שם', בעל 'שו"ת עבודת הגרשוני', בעל 'שו"ת צמח צדק' מניקלשבורג, הרבי ר' העשיל מקראקא, ה'מהר"ל' מפראג זצ"ל, ולמעב"ק. [הג"ר יוסף גרינוואלד אב"ד טעטשאווין, חתן הג"ר משה נחום הנ"ל, מתאר חשיבות משפחת חמיו ('כתבי רבי אח"ה' ח"א עמ' קעב): "בגן של קדושים מגוע ושרשים, בן הרב הגדול הצדיק האמיתי מו"ה צבי הירש זצלה"ה שהי' אבד"ק ביטשקע, שלשלת יוחסין מדור דור, עד למעלה בקודש מעולם מורי הוראות

בישראל, הלא המה אבות אבותינו משפחת מו"ח הרב הגדול הצדיק זצללה"ה, אשר לא פסקה תורה מאבותינו, כולם אהובים וברורים וגיבורי כח במלחמת התורה ולמעלה בקודש גאוני עולם, רבותיהן של ישראל...". ראה עליו וסדר יחסו: 'עטרת עקיבא' פרק א, 'לתולדות משפחת רזונבוים-הירש' ח"א פרק א, 'תולדות ערוגת הבשם' החדש ח"א עמ' ג, 'חידושי רבי עמרם חסידא', סוף הגש"פ 'ערבי פסחים', 'יחוס בעלזא' פ"ג].

נוסח מצבתו: פ"נ / פה קבר יקוננו בני עבר: עליך יאמרו / זה הגבר: נחום נחם דרך

ישרה: הה / כי הוסר העטרה: מות אך בגדיו / קרעת: בחרבך רוחו בל נגעת: / כי פה מעץ החיים אכלה: שמה / תאסוף פרי עמלה: הרב הגדול / הצדיק מו"ה נחום ז"ל / תנצב"ה. (באדיבות הרב מא"ז קינסטליכער).

צאצאיו: א) הג"ר עמרם זצ"ל הנודע בשם 'ר' עמרם חסידא' אב"ד מאדע נפטר ט"ז חשון תק"צ מנו"כ בצפת, ב) הג"ר אברהם ישראל בצלאל זצ"ל אב"ד סיגעטוואר אישק וברעזאווא נפטר י"א סיון תרכ"ג ושם מנו"כ, ג) הג"ר צבי הירש אב"ד ביטשקא הנ"ל, ד) הג"ר אליעזר דוד הירש (סארוואשי) זצ"ל מטארקאן, ה) ר' ישראל נחשון ע"ה מטעליקא, ו) מרת יוכבד יטל ע"ה נפטרה ה' סיון תרל"ו, אשת הג"ר יוסף גרינוואלד זצ"ל אב"ד טשעטשאויץ נפטר י"ט אדר ב' תר"ל ושם מנו"כ, ז) מרת שרה רבקה רחל לאה ע"ה נפטרה י"א חשון תרל"ה, אשת הג"ר אברהם אלי' משה כ"ץ זצ"ל אב"ד פעצעל נפטר י"ד תשרי

תרל"ג ושם מנו"כ, ח) מרת פראדל ע"ה, אשת הג"ר משה שטערנבערג זצ"ל אב"ד אטש נפטר ו' טבת תרכ"ז, ט) מרת חנה ע"ה, אשת ר' יצחק לוי שפיצער ע"ה ממאזאטור, ובזיו"ש אשת ר' אהרן גיירינגער מזאלא-עגערסעג. [ראה עליהם: 'תולדות הגה"ק רבי משה נחום רזונבוים זצוק"ל אב"ד וואשאן וצאצאיו' בסו"ס 'עטרת עקיבא', ו'תולדות ערוגת הבשם' החדש ח"ב עמ' תתשפא].

הרב **סענדר מיללער**
בלומינגבורג ניו יארק יצ"ו

הדיין מווייטצען

לתולדות הגה"צ רבי יששכר דוב שטערן ובנו הג"ר יצחק אייזיק שטערן

מעט ידוע לנו על תולדותיו של אא"ז הג"ר יששכר דוב שטערן זצ"ל, ואציגה לפני הקוראים. ואבקש מהקוראים החשובים שיש להם פרטים נוספים לתולדותיו ולפרטי המשפחה. שיואלו נא לפרסמם בין עלי הגליון הדין.

הגה"צ רבי יששכר דוב שטערן זצ"ל נולד בעיר האלאץ בשנת תרי"ד (ספר אהלי שם. כנראה יש להקדים תאריך לידתו, ראה עוד להלן), לאביו 'הרב הצדיק' (כך נחרט על מצבת בנו רבי יששכר דוב) רבי ירוחם זצ"ל. ולאמו מרת רחל ע"ה.

אין בידינו הרבה פרטים על הוריו. רק זאת ידוע לנו כי רבי יששכר דוב נתייתם בנעוריו מאביו. ומפי השמועה שמענו שרבי ירוחם שימש ברבנות בעיר טעפליץ, ולא נתברר לע"ע.

כאמור נתייתם רבי יששכר דוב בנעוריו. אמו נשאה אז בזיווג"ש. רבי יששכר דוב בעודו צעיר לימים היה לו תשוקה גדולה לעלות מעלות רמות בתורה, ובהיות שראה שאביו חורגו אינו רוצה שיתגדל לבן תורה ברח מביתו על אף היותו צעיר לימים, וגלה למקום תורה לעיר סערדהאלי לשיבת הגה"ק רבי יהודא אסאד זצוק"ל. מסופר כי בהגיעו לשם אחר טורח הדרך ואף גם שכמה ימים שלא נתן מאכל בפיו יצא ריח קשה מפיו, ובעת שנתן שלום להגה"ק רבי יהודא זצוק"ל שאל אותו על טעם הריח רע שיוצא מפיו, והוא הודה כי זה כמה ימים שלא אכל מאז שברח מביתו מפני חשקו לעלות מעלות רמות בתורה. בראות רבי יהודא זצ"ל את עוצם תשוקתו של הצעיר הזה להתגדל לבן תורה, עד כדי כך שמפני זה ברח מביתו אמו ולא נתן מאכל לפיו כמה ימים, קיבל אותו בישיבתו על אף היותו צעיר לימים וגם הזמין אותו להיות מאוכלי שלחנו. וכך הוי כי זכה להיות מאוכלי שלחנו של רבו הק' וזכה לקירבה יתירה ממנו, ונתגדל בין כותלי ישיבתו לאילני רברבי.

כדאי לציין שאם נכון הדבר שכתוב בספר אהלי שם שרבי יששכר דוב נולד בשנת תרי"ד. הרי שהיה בשנת תרכ"ו בפטירת רבו הגה"ק רבי יהודא אסאד זצ"ל, בן י"ב שנים בלבד!

בהגיעו לפרק הנישואין נשא את האה"ח מרת פיגא ע"ה בת מוה"ר יצחק ליבערמאן ז"ל וזוגתו מרת בלומא ע"ה. עודו צעיר לימים בהיותו מפורסם לתלמיד חכם גדול ובעל הוראה נתקבל למורה הוראה. בנוסח מצבתו של הג"ר יששכר דוב כתוב בזה"ל: 'שימש בהוראתו כחמישים שנתו'. ואם כנים הדברים שנולד בשנת תרי"ד כנ"ל, נמצא שהתחיל לשמש בהוראה בהיותו בן י"ח בלבד! שהרי נפטר בשנת

תרפ"ב. והנה באהלי שם כתב שנתקבל לדין בק"ק ווייטצען בשנת תרנ"א, נמצא ששימש שם כדיין ל"א שנים. ומפי השמועה שמענו כי לפני שימש בק"ק ווייטצען שימש כמורה הוראה או כרב בעיר מישקאלץ, ואח"כ נתקבל לדין ומורה צדק בקהלה הקדושה והמפוארה בעיר ווייטצען יע"א. ולפי"ז שימש כדיין במישקאלץ משנת תרל"ב בערך, למשך של י"ט שנים. או אולי שימש בהוראה במקום אחר לפני שימש במישקאלץ, או אחר מישקאלץ לפני שנתקבל בווייטצען.

בק"ק ווייטצען גם העמיד ישיבה והרביץ לתורה לתלמידים. ועל מצבתו נחרט 'ורבים תלמידיו', וכה כתוב בס' אהלי שם בערכו של רבי יששכר דוב: "תחת השגחת הרב מתנהלת ישיבה נכבדה". וכנראה על נוסח מצבתו גם דרש בעיר דרשות מוסר, וזה הלשון על מצבתו 'רבות פעולתו, דרשות מוסרו'.

בש"ת מהר"ש להגאון רבי שמואל ענגיל זצ"ל אבד"ק ראדמישלא יש שלש תשובות להג"ר יששכר דוב: בחלק ג' סימן ל"ז - להרב הה"ג מו"ה דובער מוצד"ק ווייטצען נ"י. נחתם אסרו חג שבועות העת"ר פק"ק ווייטצען יע"א. בחלק ה' סימן ג' - להרב הה"ג וכו' כש"ת מ' דובער שטערן נ"י מוצדק"ק ווייטצען יצ"ו. נחתם ג' בלק תרע"ה ווייטצען יצ"ו, בין הגולים פה ק"ק הנ"ל. בחלק ו' סימן ט"ו - להרב הה"ג וכו' כש"ת מ' דובער שטערן נ"י מוצדק"ק ווייטצען יצ"ו. נחתם ד' ויק"פ תרע"ז פה קאשווי יצ"ו.

מוזכר גם בירחון תל תלפיות שי"ל בעירו ק"ק ווייטצען, בשנת תרנ"ו מחברת ד' אות פה, וזה הלשון שם בכותרת "ביום א' סדר במדבר התאספו אלופי לומדי תורה דחברה ש"ס מפה והסביבה (וכו') וכדי להרים קרן התורה אגדיל המדובר ח"ת מהמסובים. באות א' כתוב "ראש המדברים הרה"ג אב"ד נ"י". באות ב' כתוב "הה"ג מהו' בער שטערן". וכנראה הכוונה על הדיין רבי יששכר דוב זצ"ל. עוד מוזכר שם, בשנת תרנ"ז מחברת ה' אות קמ"ה, "אמר העורך עוררני הרבני הה"ג מוה' דוב שטערן מפה...".

מסופר שרבי יששכר דוב היה אדם בריא וחזק ולא סבל מעולם ממכאובים וכדו', ופעם בעת שבנו היה לו יסורים גדולים על שיניו והתמרמר הרבה על יסוריו, תמה עליו על מה שהיא עושה עסק כ"כ, כי לא הרגיש מעולם טעם מיסורי הגוף. גם מסופר שבזקנותו נעשה חלש, ואמר שזה בא לו על שלא הקפיד כראוי על אכילת פת שחרית בכל יום.

רבי יששכר דוב נפטר ביום כ"ח אב שנת תרפ"ב לפ"ק. והובא למנוחה בביה"ח בק"ק ווייטצען. כנראה מנוסח מצבתו היה אדם גדול ומופלג בצדקתו.

וזה נוסח מצבתו:

פ'נ' / הרב המאוה"ג הצדיק תמים וכו' / מו"ה /
 יששכר דוב שטערן / זצ"ל / בן הרב הצדיק מו"ה
 ירוחם זצ"ל / דיין דפה / נפטר בש"ט כ"ח אב
 תרפ"ב לפ"ק / יחיד בזהירתו, שיחתו ואכילתו. /
 שימש בהוראתו, כחמשים שנתו. / רבות
 פעולתו, דרשות מוסרו. / ורבים תלמידו, ביראתו
 ובתורתו. / ת' נ' צ' ב' ה' / ושם אמו רחל

זוגתו מרת פיגא ע"ה נפטרה ביום ח"י סיון שנת
 תער"ג לפ"ק ונטמנה בביה"ח בווייטצען. כנראה
 מנוסח מצבתה היתה אשה חשובה מאוד,
 מופלגת ביראתה
 וצדקתה.

וזה נוסח מצבתה:

פ"ט אשה חשובה
 חסודה ומפורסמת
 יראת ד' היא /

תתהלל / מרת פיגא ע"ה / אשת הרב ה"ג מו"ה דוב
 שטערן / עלתה למרום בקדושה ובטהרה / ח"י סיון
 תער"ג נפשה לד' לפ"ק / פה טמון אורך - אשת חיל /
 יפיפית מבנות דורך - דגולה כאביגיל / גדולתך עברו
 גבולות - ומי יערכך / את מלא תהלות - במה אשבחך /
 ב... כמותך הצלת עגומים - שפלים וחלשים / ...
 באמרי נוחמים - טרם מתיאשים / י... תורה רוממת -
 עזרתם היית / צאצאך לת"ח שמת - רוחם החיית /
 ח..ס לכן בנעימים - נפלו לגורלך / קבלוך באהבה ילווך

לאהלך / ת'נ'צ'ב'ה' / ושם אמה בלימה

צאצאים

להג"ר יששכר דוב זצ"ל וזוגתו מרת פיגא ע"ה שלשה
 צאצאים. בן ושני בנות.

1. בנם זקינינו הרה"ג רבי יצחק אייזיק שטערן ז"ל הי"ד.
 ראה עליו להלן.

2. בתם האה"ח מרת יהודית ע"ה אשת מוה"ר משה
 זילבער ז"ל שו"ב בק"ק שארוואר (Sárvár). נולדה לערך

רבי משה זילבער

בשנת תרנ"ה. נפטרה ביום ה' אדר א' שנת תרצ"ב לפ"ק בת 37 שנים ונטמנה בשארוואר. הקימו יחד משפחה עניפה. (ביניהן בתם מרת דבורה דערשאוויטץ ע"ה מנר"כ בקרית יואל, אשת מוה"ר יוסף ז"ל. הורי משפחת דערשאוויטץ החשובה).

ר' משה ז"ל היגר לארה"ב ונשא בזיווג שני את בתו של מוה"ר שמואל פויגעל ז"ל חתן הרה"ק רבי נפתלי הירצקא מראצפערט זצ"ל, והקים משפחה. נפטר ביום כ"ד ניסן שנת תשי"ב לפ"ק ומנוחתו כבודו בלאנג איילענד בחלקת ק"ק צעהלים.

3. בתם הצנועה והחסודה מרת פילא ע"ה.

הג"ר יצחק אייזיק שטערן ז"ל מקאניזשא

הג"ר יצחק אייזיק ז"ל, למד בישיבת הגה"ק בעל ערוגות הבושם צוק"ל, ואצל הגה"ק רבי שמעון סופר זצ"ל אב"ד ור"מ דק"ק ערלוי. בהגיע לפרקו נשא את האה"ח מרת חיה לאה ע"ה בת הגה"ח רבי מרדכי אהרן חיים מענצער ז"ל שו"ב בק"ק סטארא-קאניזשא, וזוגתו הצדקנית המפורסמת מרת גיטל ע"ה. ר' מרדכי אהרן חיים ז"ל היה בן הג"ר יששכר בער מענצער זצ"ל אבדק"ק יאקא [ראה 'פנקס המוהל' חת"ס אות רנ"ד], בן הג"ר יצחק באנהאדער זצ"ל ש"ץ בביהכנ"ס אצל מרן

החתם סופר זצ"ל [ראה שם אות ע"ו].

ר' יצחק אייזיק התיישב בק"ק קאניזשא. היה תלמיד חכם מופלג, ידע את כל תשובות 'נודע ביהודא' בעל פה. אחר פטירת אביו הג"ר יששכר דוב זצ"ל רצו למנותו לממלא מקומו כדומ"ץ בק"ק ווייטצען, ולא הסכים בשו"א כי לא רצה ליהנות מכתרה של תורה. גם בק"ק קאניזשא הפצירו אותו מאוד שיהיה מורה הוראה ולא הסכים בשו"א. היה בידידות עם רבה של ק"ק ווייטצען ה"ה הגה"ק רבי ישעי' זילבערשטיין זצ"ל בעל מעשי למלך. ובכל עת שנסע לווייטצען לבקר את

אביו הדיין דשם, נכנס להיכלו של האב"ד ופלפל עמו במשא ומתן של הלכה. מסופר שפעם אמר לו הבעל מעשי למלך כי מתקנא בו כי הוא בעה"ב ויש לו ידיעה רחבה בתורה. ושאל לו ר' יצחק אייזיק בתמיה: הרבי מקנא אותי? הלא הוא ידוע ומפורסם בתבל ומלואה לת"ח מופלג. ענה הרב: כן אני מתקנא בך, שבעה"ב יהיה לו כ"כ ידיעה בלימוד, "לנו הרבנים יצטרכו גיהנום מיוחדת".

על עוצם התמדתו בתורה סיפרה בתו זקינתינו מרת רבקה ע"ה: כי לאביה היה חנות וישב שם כמה שעות בכל יום למכור להקונים את חפציהם. עכ"ז למד בהתמדה עד אין שיעור, לערך כתשע-עשר שעות ביום. ועל אף גודל התמדתו שמעה פעם בלילה קודם שהלך לישן שמתמרמר שבילה את היום בלא כלום.

בירחון **תל תלפיות** בשנת תרנ"ז מחברת ה' אות פ"א כתוב, 'זה מופלג מהו' אייזיק **שטערן מפה כתב**...', אולי הכוונה על ר' אייזיק דנן.

לרבי יצחק אייזיק היתה החזקה להתפלל לפני התיבה תפלת המוספין בהימים נוראים במקום מגורו ק"ק קאניזשא. עד היום מספרים ישישי העדה מק"ק קאניזשא האיך שרבי יצחק אייזיק התפלל בהתלהבות ובקול גדול ובנעימות יתירה. מסופר כי פעם לפני הימים נוראים נסעו שני חסידים בדרכם לעיר מונקאטש להיות בצל רבם הגה"ק בעל **מנחת אלעזר** זצ"ל, ולשמוע אל הרנה ואל התפלה ולראות עבודתו בקודש של רבם ומאורם. אך בהיותם קרוב לעיר קאניזשא נשבר הרכב ונאלצו לשהות על החג בק"ק קאניזשא, וכמובן נצטערו מאוד על שלא יזכו להיות בצל רבם ולשמוע תפלותיו. אבל אחר ששמעו את התפלות שהתפלל ר' יצחק אייזיק לפני התיבה, שהתפלל בהתלהבות כנ"ל, אמרו כי בשמעם את התפלות של רבי יצחק אייזיק אינם מתחרטים על שנתעכבו פה על הימים נוראים.

רבי יצחק אייזיק הסתופף בצל צדיקי דורו. ביניהן אצל הרה"ק רבי **ישכר דוב מבעלזא** זצוק"ל, ואצל הרה"ק רבי **ישעי'לע מקערעסטיר** זצוק"ל. מסופר כי פעם בהיותו בערש"ק על הדרך לעשות את השבת בבעלזא בצל הקודש נחלה קשות על המעיים, ובהגיע לבעלזא עקב היסורים הגדולים לא זכה בערש"ק ליתן שלום למרן בין שאר האורחים שבאו להסתופף בצל הקודש. ויעץ לו א' מידידו שלפני זמן הדלקה"נ נוהג מרן ליכנס לביהמ"ד, ע"כ ילך אז לביהמ"ד ליתן שלום. וכן עשה שהתאמץ על אף גודל יסוריו ונכנס לביהמ"ד ליתן שלום למרן. בעת שנתן ידו למרן, אחז מרן את ידיו לזמן מה, ומיד נתרפא, וסיפר אח"כ כי בעת שאחז מרן את ידיו הרגיש שמרן נוטל את היסורים ממנו, ממש כמו שנוטלין חפץ מהשלחן.

גם מסופר כי סבל הרבה על הבני מעיים, ופעם בהיותו בצל הרה"ק רבי **ישעי'לע קערעסטייער** זצ"ל, נתן לו סעודה רחבה מאוד וצוה לו שיאכול כולו, ועל אף שעלה לו במס"נ אכל כולו כמו שצוה לו, ואז נתרפא ולא סבל עוד ממחלה הזו.

רבי **יצחק אייזיק ז"ל** הי"ד עם זוגתו האה"ח מרת **חי' לאה ע"ה** הי"ד, נהרגו עקה"ש בימי הזעם, ביום **י"א סיון שנת תש"ד** לפ"ק. גם נעקה"ש 1. בתם מרת **בלומא ע"ה** הי"ד עם בעלה מוה"ר **שלום ב"ר ישכר דוב ז"ל** הי"ד (לא זכו לזש"ק). 2. בתם מרת **רחל ע"ה** הי"ד ובעלה מוה"ר **נפתלי ב"ר משה זאב ע"ה** הי"ד וכל יוצ"ח, הי"ד. 3. בנם מוה"ר **משה ז"ל** הי"ד, חסיד נלהב ממרן הרה"ק מסאטמאר זצ"ל, עם זוגתו ע"ה וכל יוצ"ח, הי"ד. 4. בנם מוה"ר **עזרא ז"ל** הי"ד, תלמיד מרן הרה"ק מסאטמאר זצ"ל, עם זוגתו ע"ה וכל יוצ"ח, הי"ד. 5. בתם מרת **אסתר ע"ה** הי"ד ובעלה מוה"ר **הלל ז"ל** הי"ד בן הג"ר **שלמה ברוך פראגער זצ"ל** אב"ד פעטראוועסעלא, עם כל יוצ"ח, הי"ד. 6. בתם הבתולה **פיגא ע"ה** הי"ד.

נשארו לפליטה:

- בתם זקניתנו האה"ח מרת **רבקה ווייס ע"ה**.
- בנם מוה"ר **אשר זעליג שטערן ז"ל**, תלמיד ממרן הרה"ק מסאטמאר זצ"ל, נפטר ביום ה' **אב שנת תש"ס** לפ"ק, מנוח"כ בביה"ח דק"ק קרית יואל מאנרא יצ"ו. לו משפחה חשובה ועניפה.

זקניתנו מרת **רבקה ע"ה הנ"ל**, נישאה להרבני החסיד המפורסם רבי **שלמה ווייס זצ"ל**. ר' שלמה נולד בשנת תרס"ח בק"ק ווערבויע"א, לאביו מוה"ר **יצחק יעקב ווייס ז"ל** הי"ד מעיר הבירה וויען, בן מוה"ר **שלמה ווייס ז"ל** מק"ק ווערבויע, בן מוה"ר **ישראל ווייס ז"ל**, שהעתיק מושבו מעיר לובלין לעיר ווערבויע, להיות סופרו של הגה"ק רבי **קאפל חרף זצ"ל** אבדק"ק ווערבויע.

ר' **יצחק יעקב** היה תלמיד של הג"ר **קאפל רייך זצ"ל** אבדק"ק ווערבויע ולאחר מכן בפעסט, ומהגה"צ רבי **יהודא גרינוואלד זצ"ל** בישיבתו במקום רבנותו הראשונה בק"ק סאבאטיש. לאחר נישואיו עם מרת **פיגלא ע"ה**, בתו של מוה"ר **אביעזר ראזענפעלד ז"ל** וזוגתו מרת **פעסל ע"ה** בק"ק וויען, בן הג"ר **שמעון ראזענפעלד ז"ל**, דומ"ץ בק"ק ווינער-ניישטאט, המשיך ר' **יצחק יעקב** להתגורר בווערבויע. ואח"כ העתיק מושבו לעיר הבירה וויען, מקום מושבו של חותנו ר' **אביעזר ז"ל הנ"ל**.

רבי שלמה ז"ל נולד כאמור בווערבוי, ובהיותו ילד צעיר העתיקו הוריו מושבם לווען. לזמן אחד למד ר' שלמה בישיבה במאטערסדאף, בצל רבו הגה"צ מהר"ש עהרנפעלד **ממאטערסדארף זצ"ל**. ואח"כ הכניסו אביו לעבוד בבית אפייה שלו שיעזור לו בעבודתו.

על אף שמוצא משפחתו היה מאויבערלאנד, נתקרב ר' שלמה מאוד לדרך החסידות, הסתופף בצל כל הצדיקים שבאו משך השנים לעיר ווען ושאב ממעינם. התדבק ברבו הגה"ק רבי יהושע **בוקסבוים זצ"ל** הי"ד אבדק"ק גאלאנטא, ומשך י"ב שנים רצופים נסע על חג השבועות לעיר גאלאנטא להיות בצל רבו. גם נסע פעם לחג הסוכות אל מרן הגה"ק בעל **חפץ חיים זצ"ל** וזכה להתברך ממנו. כן נסע להרה"ק בעל **אמרי אמת מגור זצ"ל**.

על אף שכאמור הכניסו אביו בבחרותו לעבוד בהבית אפייה שלו, למד בהתמדה עד אין שיעור, וקבע שיעורים עם חבריו מעיר ווען בחורים גדולי תורה תלמידי

רבי שלמה ווייס

חכמים מופלגים. כהג"ר **שמואל הלוי וואזנער זצ"ל**, הג"ר **יונה פארסט זצ"ל**. הג"ר **ארי' לייב ווילנער זצ"ל** ועוד.

היה נודע לירא שמים מרבים. הרבה מצדיקי הדור שהכירו אותו דיברו מגדלותו וצדקתו על אף היותו צעיר לימים. ורבו הגה"ק **מגאלאנטא זצ"ל**

וכן הגה"ק **המהריי"צ מליובאוויטש זצ"ל** התבטאו: **"חצי ווען עומד על רבי שלמה ווייס"**. גם עוד צדיקי הדור דיברו בשבחו, הרה"ק **מהר"י מפשעווארסק זצ"ל** העיד כי הרה"ק **מקאלאשיץ זצ"ל** הי"ד דיבר מאוד בשבחו של ר' שלמה ווייס ז"ל.

פרק חשוב בחייו היה הפעולות הנמרצות שלו בעמדו בראש העסקנים של ה'**יוגענט-גרופע'** בווען. שעמד תחת פיקוחו של רבו הגה"צ רבי **יוסף בוימגארטן זצ"ל** ראב"ד דק"ק שיפשוהל בווען. המטרה של החבורה היה להיות חומה בצורה נגד המתחדשים למיניהם, וראשי החבורה פעלו נמרצות להגדיל תורה ולהאדירה. אחד הפעולות החשובות של החבורה היתה שבראותם בחור צעיר שיכול להתגדל לאילני רברבא עשו כל טצדיקי שאכן יגיע לאחד הישיבות המפורסמות, והרבה פעמים גם היה נגד רצון ההורים. ור' שלמה היה מראשי

רבי שלמה ווייס עם בעל 'שבט הלוי'

העסקנים שעסקו בזה, ובפרט כי היה לו ממון משלו כי עבד בחנותו של אביו ושילם מכיסו להרבה בחורים שילכו ללמוד לישיבה.

בין אלו ששילם מכיסו שילך ללמוד בישיבה היה הגאון הגדול המפורסם רבי **שמואל הלוי וואזנער זצ"ל**

אב"ד זכרון מאיר, ראש ישיבת חכמי לובלין, בעל **שבט הלוי**, שהיה יליד וויען. והלך אז ללמוד לישיבת נייטרא. כל ימיו החזיק מרן רבי שמואל זצ"ל טובה לזקיניו מוה"ר שלמה שהשתדל שילך ללמוד לישיבה.

פעם כשזקיניו ר' שלמה כבר גר בניו יארק ורבי שמואל היה מרביץ תורה לאלפי תלמידים, היה א' מניו יארק לביקור בביתו של הג"ר שמואל זצ"ל, ולפני שנפרד ממנו שאל אותו אם מרן רוצה לשלוח פריסת שלום למי שהיא בניו יארק. ענה לו הג"ר שמואל: בראש וראשון תמסור פריסת שלום לר' שלמה ווייס. והראה לו על בנין ישיבתו 'חכמי לובלין'. באמרו: **'לולי רבי שלמה לא עמד זה כאן...'** ובאחת ההזדמנויות שהיה הג"ר שמואל בניו יארק לשמחה, והשתתף שם זקיניו ר' שלמה, אמר עליו הג"ר שמואל זצ"ל: **"אלוף נעורי"**.

ר' שלמה נשא את זקינתו מרת רבקה ע"ה, בת הג"ר יצחק אייזיק שטערן ז"ל. השדכן היה רבו הגה"ק מגאלאנטא זצ"ל שהיה פעם בק"ק קאניזשא לאיזה שמחה, וזקינתו מרת רבקה ע"ה בהיותה בתולה עזרה להכין את המאכלים, ונתעוררה איזה שאלה ובאו עם השאלה להגה"ק מגאלאנטא זצ"ל, כשמוע מרן מגאלאנטא את השאלה ביקש שתבוא אליו האשה שאצלה נתעוררה השאלה ותציע את השאלה לפניו, ובבוא זקינתו והציעה את השאלה, נתפעל מרן מאוד מתהלוכותיה ואמר **"דאס איז גוט פאר מיין שלמה'לע"** [זה טוב לשלמה'לע שלי]. ואז נתהווה השידוך.

אחר נישואיהן התיישבו ר' שלמה עם זוגתו בק"ק וויען. בעת שהתחילו הצרות ברחו לענגלאנד ומשם לארה"ב והתיישבו בברוקלין, פה בארה"ב שמצב היהדות היה אז בשפלות גדול בעוה"ר, היה להם מסי"נ לגדל את יוצאי חלציהם בדרך התורה, ר' שלמה היה דבוק בכל צדיקי הדור, היה מופלג בצדקתו ויראתו, גם כאן בארה"ב פתח בית אפייה והיה לשם דבר עם מדת הגמ"ח שלו, ואף גם היה מופלג במצות הכנסת אורחים. נפטר בן צ"א שנים ביום י' **כסליו שנת תשנ"ט** לפ"ק. והובא למנוחה בביה"ח בק"ק קרית יואל מאנרא יצ"ו.

זוגתו האה"ח מרת רבקה ע"ה נפטרה ביום כ"ט סיון שנת תשנ"ה לפ"ק, ומנוח"כ שם. על נוסחאי ממצבות שלהם נחרט מקצת ממעשיהם הטובים עלי אדמות. ואלו צאצאי הרה"ח מוה"ר שלמה ווייס ז"ל וזוגתו מרת רבקה ע"ה: 1. בנם מוה"ר יששכר דוב ה"ו וזוגתו מרת רבקה אסתר ע"ה בת ר' חיים משה מארקאוויטש ע"ה.

2. בתם מרים תח"י ובעלה מוה"ר זאב שטראהלי ה"ו. 3. בתם מרת פיגלא תח"י ובעלה מוה"ר אברהם ראזענבערג ע"ה בן הג"ר משה זאב זצ"ל ה"ד אבד"ק קאבא, ונכד הגה"ק בעל דברי יוסף ויד יוסף אבד"ק פ' לאדיין, נפטר ב' אב תשע"ה ומנוח"כ בקרית יואל. 4. בתם מרת גיטל תח"י ובעלה מוה"ר מאיר אפעלדארפער ה"ו. 5. בתם מרת דרעזל תח"י ובעלה הר"ר מאיר הכהן דייטש ה"ו משב"ק אצל מרן מסאטמאר זצ"ל. 6. בתם מרת ח'י לאה תח"י ובעלה הר"ר צבי הלוי ווייס ה"ו שר"ב מומחה. 7. בנם מוה"ר יצחק אייזיק ה"ו וזוגתו תח"י בת ר' אברהם לאנדא ע"ה. חלק ניכר מהנ"ל שאבתי מפי מו"ה הרה"ח ר' יששכר דוב ווייס ה"ו הנ"ל - תודה לש"ב החשוב מוה"ר שמואל צבי שפיטצער ה"ו שעוררני על כתיבת המאמר וגם סייע בידי להכנת המאמר, תשוח"ח לו.

הרב חנני' יו"ט ליפא פריעדמאן - קרית יואל

מעמק הבכא

אגרות ממיהאלאוויץ בשנות החורבן

לפנינו שתי אגרות שנשלחו בשנות השואה מהעיר מיהאלאוויץ (סלאוואקיא), ולשם הבנתם נקדים הקדמה קצרה. בסלובקיה החלו הגירושים באופן איטי, בסביבות פורים תש"ב החלו לחטוף ולאסוף את הבנות הצעירות, ולאחר מכן החלו לחטוף את הבחורים הצעירים, וזאת היתה הסיבה מדוע הורים חיפשו מקום להחביא את ילדיהם.

אחד מהדרכים שאפשר היה באמצעותו להתחמק מלהשלח היה מי שהיה לו "תעודת רשות", זאת אומרת שהממשלה מכירה שטובת המדינה שהאיש הזה ישאר. בדרך כלל נתנו את תעודות הרשות לבעלי העסקים - שהרי לקחו מהיהודים את עסקיהם, ובאופן חוקי מכרו אותם לגויים - אבל הגויים שקבלו את העסקים לא

ר' לייביש פריעדמאן
מהאנשאווין

ידעו איך העסק עובד, אז נתנו להם רשות להשאר במדינה עד שהגוי ילמד את המקצוע. אבל תעודות הרשות התחלפו כל הזמן וכשהישן כבר לא היה בתוקף, היו צריכים להשיג חדש, והחדש היה לו צבע אחר. וכמובן שלהשיג תעודת רשות חדשה היה כבר הרבה יותר קשה מהראשונה, לזה היו צריכים הרבה פרוטקציה.

כך היה גם עם אבי זקני הרה"ח ר' שרגא פייוועל

פריעדמאן
ה"ד נולד

י"ד תשרי תרנ"ח במלינדרוויץ Mynorovos לאביו ר' לייביש פריעדמאן מהאנשאווין. לאחר נישואיו עם מרת זיסל (ילדת מיהאלאוויץ תרמ"ח) בת רבי שלמה פרענקל גר ליד חמיו במיהאלאוויץ. נזכר ברשימת מעות קדימה לספר דרכי חיים. נהרג עקה"ש באוישוויץ ה' אלול תש"ב, הוא קיבל רשות להשאר במיהאלאוויץ - ז"א תעודת הרשות הראשונה - יוצא שבשעה ששלחו את היהודים ממיהאלאוויץ הוא עוד היה שם

I. Transport - Michelovce.

Nr.	Name	Geb.Datum	Geb.Ort	Beruf	Anmerk.
481.	Hölländer	Herman 2.8.1899	V.Sevluch	Schneider	A.
482.	"	Rozalia 15.3.1884	V.Sevluch	Haushalt	
483.	"	Irene 18.8.1928	V.Sevluch	Schülerin	
484.	"	Vera 12.9.1931	V.Sevluch	Schülerin	
485.	Goldstein	Jakub 25.2.1876	Michelovce	Kaufmann	
486.	"	Riza 15.5.1884	V.Pole	Haushalt	
487.	"	Katerina 25.9.1906	Michelovce	Haushalt	
488.	Spitz	Beta 18.5.1880	Čana	Haushalt	
489.	Süßmann	Moses 26.3.1881	Hajdunáns	Reb'nier	
490.	"	Anna 23.1.1887	Stropkov	Haushalt	
491.	Keseler	David 15.10.1891	Polana	Kaufmann	
492.	Hobensasser	Etele 5.11.1898	Čertišné	Haushalt	
493.	"	Herman 5.2.1937	Michelovce	Schüler	
494.	"	Serene 25.4.1929	"	Schülerin	
495.	"	Paula 4.8.1930	"	Schülerin	
496.	"	Martin 1.7.1935	"	Schüler	
497.	"	Marta 7.9.1937	"	Kind	
498.	"	Ludevit 11.3.1941	"	Kind	
499.	Fränkel	Seleman 11.8.1857	Lepochov	Privatier	
500	"	Rozalia 28.7.1855	Ladomir	Haushalt	

ר' שלמה פרענקל מו' וייזל ברשימת ה'טראנספורט' ממיהאלאוויץ

וחווה במדוייק כיצד היהודים נשלחים ובתוכם חלק גדול ממשפחתו.

המשלוחים הגדולים שהתרחשו במיהאלאוויץ היו מחולקים לשלוש, זה החל ביום ט"ז אייר תש"ב כששלשת אלפים נפשות גורשו. כל משלוח הכיל אלף איש. [ראה בהקדמת 'טל השמים' באריכות על תקופה נוראה זו במיהאלאוויץ].

הטראנספורט הראשון (שביניהם הי' גם זקיני ר' שלמה פרענקל) והשני הגיעו ללוקאב (Lukow) בפולין בסביבת לובלין. בר"ח אלול תש"ב נפטר ר' שלמה פרענקל והובא שם בלוקאב לקבר ישראל. במיהאלאוויץ נודעו מזה ע"י מכתב שנשלח מהגיטו בלובלין אל ר' יודל גאלדשטיין במיהאלאוויץ. כשקיבל ר' יודל את הידיעה שלח שליח את ר' יוסף ניימאן ממיהאלאוויץ שנסע במיוחד לבארדיוב, שם הסתתר דודי ר' יהושע העשיל ב"ר שלמה פרענקל הי"ד, כדי להודיעו על הבשורה רעה ושיאמר 'קדיש'.

שלט זכרון לקדושי מיהאלאוויץ - ליד ביהכנ"ס שנחרב

שרידי החרב ממיהאלאוויץ סיפרו לזקיני ר' יעקב נתן, שזקיני ר' שלמה פרענקל הי"ד עוד שלח מכתבים (פאסט קארטלעך) מסביבות לובלין אל ר' יודל גאלדשטיין, הגבאי המסור של בית הכנסת הגדול, הוא היה עסקן גדול במיהאלאוויץ והיה לו עוד רשיון להישאר בעיר. בין השאר ביקש במכתבים שישלחו בגדים וקאווע לגיטאות, שתמורת זה אפשר יהיה מהגויים בפולין דברי מאכל להחיות את נפשם. ממכתבים אלו נודעו על הצרות והרעב שעברו שם.

כן סיפר ר' דוד עהרענפעלד נכד ר' שמעון עהרענפעלד אב"ד מיהאלאוויץ, שבשמחת תורה כשיהודי מיהאלאוויץ היו בסביבות לובלין קרוב לעלותם על המוקדה, לא עלה על לבם לשמוח עם התורה, וכמובן שס"ת כלל לא הי' בנמצא. אחד היה שלא הסיח את הדעת הוא הגה"צ ר' מענדל בעלז הי"ד דיין במיהאלאוויץ (נולד בלאדמור כ"ח טבת תר"ע), בן ר' אברהם ברוך מגיד מפורסם במאקאווא [חתן ר' נתן יחזקאל ווייסבלום אבד"ק לאדמור, בן אחר בן של הרה"ק ר"ר אלימלך זי"ע] וחתן הגה"צ ר' משה'לע גרינבערגער ז"ל ראב"ד מיהאלאוויץ, שנתמנה כדיין במיהאלאוויץ לאחר פטירת חותנו. נמנה בין תלמידי רביה"ק מסאטמאר בעל דברי יואל זי"ע בעיר סאטמאר. הוא נלקח בטראנספורט השני.

ר' מענדל אירגן את ה'מסירת נפש אידן' שעוד היו בעמק הבכא בין החיים שירקדו יחד בשמחת התורה, ורקדו בהתלהבות דקדושה. פתאום באמצע הריקודים שבת הכל, כשהנאצים הגיעו במרוצה כשהרגישו שאירע משהו במחנה. הם פרצו באכזריות את השערים וכשרשעות וסאדיזם בעיניהם הביטו ובחנו מה השירה והריקודים שהיו כאן. הם התנפלו על האומללים בחמת זעם כשיריות נשמעו מכל צד כשמטרתם להרוג ולאבד כמה שיותר. באירוע זה נהרגו עקה"ש הרבה מיהודי מיהאלאוויץ, ה' ינקום דמם.

*

כותבת המכתבים היא מרת זיסל פריעדמאן הי"ד בת ר' שלמה פרענקל ממנהיגי הקלויז במיהאלאוויץ (נולד י' אב תרכ"ז ב-Lopochov לאביו ר' מרדכי ואמו מרת אסתר שנפטרה באמריקה. נהרג עקה"ש במחנה לוקאב בפולין) ומרת רייזל הי"ד בת ר' משה יהודה גרינפעלד ז"ל (נפטר כ"ד תשרי תרס"ט ומנו"כ במיהאלאוויץ) בן ר' יהושע העשיל ז"ל ממיהאלאוויץ בן אחיו של הרה"ק ר' שאול ליטשיקער זי"ע בעל ה'מגן שאול' [ראה בספר מגן בית שאול דף רמט]. היא כתבה את המכתב לבניה שהיו מגויסים לצבא הסלובקי.

המכתב הראשון נכתב לזקני ר' יעקב נתן פריעדמאן ז"ל (נולד כ"ד אב תרע"ח במיהאלאוויץ. תלמיד רבי יואב אדלער אב"ד האנשוויץ. בשנת תש"ז עלה לארה"ק וגר בכפר בית מאיר סמוך לירושלים, ומשנת תשכ"ח בווייליאמסבורג-ברוקלין. נפטר י"ג אד"ב תשע"א ומנו"כ בביה"ח קרית יואל) ולאחיו ר' יושע העשיל ז"ל (נולד בשנת תרפ"א במיהאלאוויץ. תלמיד הישיבה במונקאטש. כשעלה לארה"ק גר בטבריה ולאחר מכן

ר' יעקב נתן פריעדמאן ליד ציון זקנו ר' יהושע העשיל גרינפעלד במיהאלאוויץ

בירושלים. נפטר בחודש אד"ב תשע"ד ומנו"כ בהר המנוחות), כשהם היו ביחד בצבא. כנראה שהם עבדו אז ב"סוואטי-יאר" Svaty jur עיירה בסלובקיה. את אחותו של זקני הבתולה פעסיל הי"ד אכן חטפו מיד בהתחלה כשחטפו את הבנות (פורים תש"ב). מהמכתב עולה שאת אחותו צארטל הי"ד החביאו אז [היא נולדה בשנת תרפ"ב. נפטרה בסוף המלחמה. אחת שהיתה עמה במשך כל המלחמה נדהמה לשמוע שלא שרדה], ומסוף המכתב נראה איזו עניות ורעב שרר בעיר לפני הגירושים.

ר' יהושע העשיל פריעדמאן
בהכנסת ס"ת שלו בירושלים
(נמסר ע"י הרב בנימין קלוגר)

המכתב השני מתאר את הגירוסים הטראגיים, וכיצד היא ניסתה להציל את הוריה ר' שלמה פרענקל עם אשתו מ' רייזל בת ר' משה יהודה גרינפעלד, וזה לא עלתה בידם. כן מציינת שהאחות הקטנה שרה הי"ד אין להסתיר כי היא עדיין קטנה. ובסוף היא מפרטת את ה'שיינע אידן' ועוד אישים מהקהלה שגורשו אז.

בין המוזכרים:

(1) ר' חיימ'ל רובין (שטיינמעץ) נכד של הרב משיניווא. הרבנית מטארטקאווע בארא פארק היתה נכדתו.

(2) ר' דוד ארי' שרייער משמש של הקהלה [חתנו של ר' פייוועל פריעדמאן אחי ר' לייביש פריעדמאן הנ"ל אביו של אבי זקני ר' שרגא פייוועל פריעדמאן הנ"ל. נהרג עקה"ש עם זוגתו מ' דבורה וילדיהם נפתלי ואברהם ועוד].

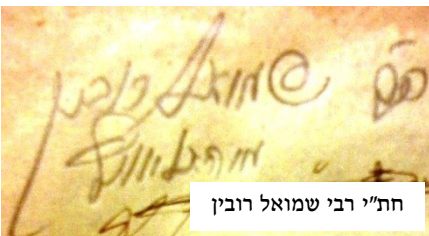
(3) השוחט והש"ץ ר' אברהם שלמה גרינפעלד [יליד תר"ע במיהאלאוויץ] בן הרה"ח ר' דוד לייב גרינפעלד שו"ב.

(4) ר' הערש'לע זוסמאן, כינו אותו ר' הערש'לע נאנעשער, היה לו ביהמ"ד במיהאלאוויץ [ראה 'עלי זכרון' 12 עמ' ל-לא].

(5) ר' ישראל בראדי דומ"ץ מיהאלאוויץ בעמ"ס 'אשי ישראל'. [נולד באונגוואר א' שבט תרכ"ו. זוגתו מרת מירל נולדה במיהאלאוויץ בשנת תרכ"ו, בת רבי אברהם שלמה גרינפעלד ממיהאלאוויץ ובסוף ימיו בירושלים]

(6) ר' שמואל רובין בעמ"ס 'הדעה והדיבור' ושאר ספרים. זקני סיפר, כשהרשעים (האלינקא גראד) חטפו יהודים במיהאלאוויץ, הרבה הסתתרו במחסן העצים (האלץ קאמער) של ר' שמואל. לפני כניסת הרשעים הרגיש ר' שמואל שהמקום אינו בטוח ועבר להסתתר בבית הכבוד, ואכן כולם נתגלו ונחטפו ע"י הרשעים, מלבד ר' שמואל שבדרך נס לא חיפשו בבית הכבוד.

בכל מקום שיש סימן שאלה (?) הכוונה שלא יכלתי לפענח את כתב היד. המכתבים נכתבו באותיות לועזיות ובשפת אידיש.

חתי' רבי שמואל רובין

המכתב הראשון

ב"ה

ילדיי היקרים והאהובים עמו"ש

אני שולחת לכם שתי חבילות, חצי לך, חצי ליושע העשיל, תקבלו את זה ברוח טובה. רק תשימו לב שהם לא יקחו מכם ששה סעלצער (בקבוקי סודה) שהם סגורים היטב. אני שולחת לכם ...? ישנה אבל חמה, מה שהיה אצלי. וגם נעלים. רק תשתמשו בהכל בבריאות, ואנו נרוה מכם רק הרבה נחת.

רק ילדים יקרים תהיו רגועים, הסבא והסבתא שוכבים במטה, צארטל שלכם נמצאת אצל גויה?

כל העיר מתכוננת לנסוע, חוץ אם יתרחש נס מהשמים נוכל להשאר, הדוד מרדכי [בן ר' שלמה פרענקל הנ"ל] נשאר בינתיים כאן בגלל שהיא צריכה ללדת, גם לוקחים

ר' יעקב נתן פריעדמאן (השני משמאל) עם חבריו ממהאלאוויץ בצבא בעיר הומנא

קודם אלו שאין להם ילדים ואלו שיש הם ילדים מעל גיל ארבע עשרה לכל היותר, כנראה היחידה שתהיה אצל באנאניע היא המשרתת לשעבר.

אני עוד אכתוב לכם, אין לי יותר חדשות לעכשיו, רק תשארו בריאים וחזקים עם הרבה נשיקות אמכם

הנאמנה שיש לה מכם הרבה נחת.

הייתי מאוד רוצה לשלוח לכם איזהו דברי מאפה אבל אין לנו קמת, ילדים אהובים תסלחו לי, תשארו בריאים וחזקים אני מנשקת אתכם.

המכתב השני

ב"ה

ילדי היקר והאהוב עמו"ש!

את מכתבכם קבלנו, מה שכתבת שלא ברור לך [מה שכתבתי] במכתבי, זה יכול להיות בגלל שלא ידענו אם אנו נשארים, מכיון שבטרעבישא ובטשעטשאוויץ ביטלו את רשיונות השהיה. הייתי אצל [העורך דין] ד"ר [יוסף] בריגלער, גם אצל

הנוטריון גם ב...? אף אחד לא ידע כלום לומר לי להרגיע אותי. הם התחילו ביום ראשון אחה"צ בשעה שש, מהרחוב התחתון ('אונוערשטע גאס') הם לקחו 90 אנשים ללא הבחנה, גם את הורינו לקחו, דרשנו שהסבא ילון כאן, הסבתא עם נכד אחד כאן בבית אבל היא לא רצתה להשאיר את הסבא אצלנו, כך שלמרבה הצער לקחו אותם. בפרט כל האנשים הזקנים, נשאר כאן חורבן באנשים, בפרט בעולם החסידי, שלשה משלוחים לקחו...? חולים, זקנים, נעשינו כאן מאוד מדוכאים רק מזה שראינו, את הביזיון הגדול...? שהוליכו אותנו.

בשעה 9 בבוקר רק אנשים צעירים הלכו, היה אצלנו גארדיסט עם שוטר, הראיתי לו את רשיון השהיה והוא רשם הכל, אבל אנחנו עדיין לא רגועים, גם היו לנו רגעים קשים בגלל הסבא והסבתא לא יכלו ללכת אליהם מיום ראשון בלילה עד יום שלישי לפנות ערב הם הלכו רגלי מבית הכנסיה עד התחנה, עם...? הם נראו הרבה יותר גרוע מצוענים כך הובילו אותם.

ר' יעקב קעסלער

בן אהוב, אני...? שאני יכולה להחזיק מעמד בזה. ביום רביעי בא אלי קעסלער [כנראה ר' יעקב קעסלער שהיה שכן של אבי זקני ר' פייוועל פריעדמאן] ואומר לי שכל האנשים קלויבן עם הרשיונות, כך כולנו געקליבען ללכת. לי יש...? רק בשבילך ובשביל הילדים ו...? אבל ה' עזר לנו ואנחנו נשארנו בינתיים. ילדים אהובים תאמינו לי אני לא רגועה, מהדוד שמעון [ר' שמעון הכהן לאנגער (יליד זבארוב תרנ"ז) חתן ר' שלמה פרענקל הנ"ל, אשתו מירל (ילידת מיהאלאוויץ תרנ"ד), וילדיהם משה לייב, צארטל, אברהם ועוד שני בנות (בלועזית טערעזיה וגיזעלה)] שכחו הוא היה מאושר במשלוח השלישי היה

המדובר לקחת אותו, ה' [יראה] צערנו ועינויינו, וישיענו, שניוושע במהרה ומיד עם כלל ישראל.

בן אהוב, תברר אודות הסבא והסבתא, אולי יכלת לעשות משהו, אולי הם עדיין בזשולייך, הם נסעו עם המשלוח הראשון שהיה תקיף מאוד, גם אינני יודעת את החוק בנוגע ל...? שלנו, האם היא יכולה להסתובב חפשי. היא נהיתה בת 14 [כנראה המדובר בבתה שרה שנולדה בשנת תרפ"ז], לכן היא יכלה להכלל ברשיון השהיה...? בינתיים היא מסתובבת חפשי.

בן אהוב, תברר האם המשלוח הראשון בזשולייך [בסלאוואקיי היו מעבירים את ה'טראנספארטן' דרך העיר זשולייך, ומשם הסיעו אותם לפולין], צעירים אומרים שהוא נסע ישר לפולין, האם זה יתכן שאת האנשים הזקנים יקחו לשם ישירות איך הם

יוכלו להחזיק מעמד, בן אהוב, אם זה באפשרותך תברר היכן הם, הלב שלי כואב לי מאוד עליהם, לא שיערנו על זה שיוכלו לעשות דבר כזה לאנשים זקנים.

בן אהוב, לקחו מכאן את ר' חיימ'ל (רובין) עם האשה החולה עם שלושה ילדים נשואים עם הגברים והילדים, גם את שרייער והילדים, את השוחט גרינפעלד עם האשה והילדים, ר' (הערשעלע זוסמאן) נאנעשער. כל הילדים מגדול ועד קטן,

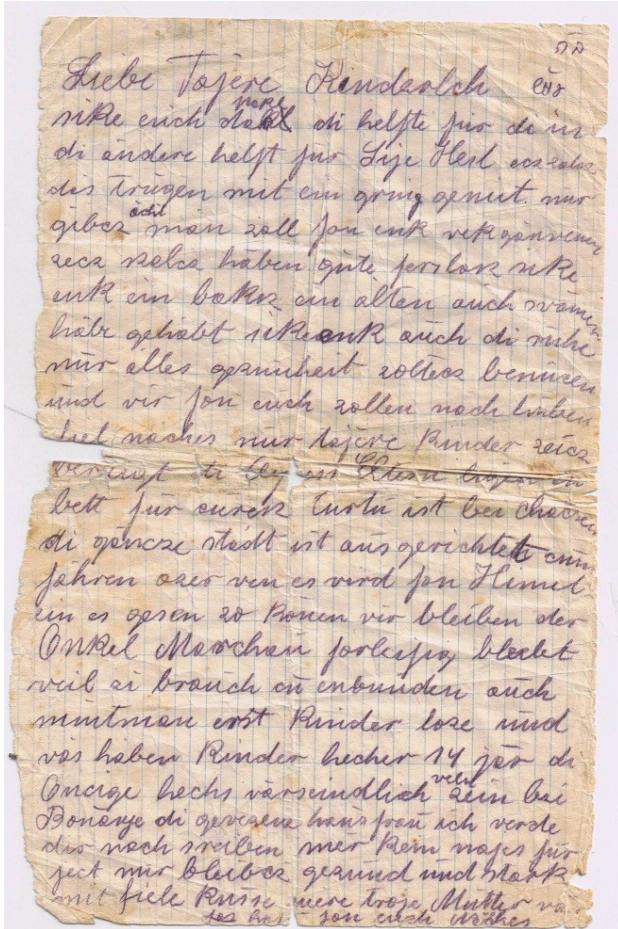
בראדי עם כל הילדים עם האשה החולה. בבת אחת מחכה ...? כל הציבור החרדי, העיר היא כמו חורבן, לא רואים יותר יהודי, אלו שהתחבאו, ר' שמואל רובין עם בן אחד [אולי בנו הגדול עזריאל יחיאל, או שהוא הבן שברח ממהאלאוויץ והסתתר בנייטרא], האשה עם הילדים אינם [נלקחו].

האם אלו הם חיים עבור היהודים ה' [ירחם] על בנינו ...? צריכים עזרה מיוחדת משמים, הדוד מרדכי [בנו של אבי זקני ר' שלמה פרענקל] נשאר פה [אשתו] ילדה בת. ה' יעזור לו שהוא לא יצטרך ללכת עם 10 ילדים, כל אחד רועד כמו דג במים.

בן אהוב כתבת שאין לך את הכתובת של יענקל [ר']

יעקב נתן הנ"ל, הנה לך הכתובת, האבא כבר כתב, יותר אין דבר חשוב, רק אנו מצפים לישועה כל רגע, תשאר בריא וחזק, מאתנו כולנו, מהוריק היקרים שמצפים לשאוב ממך רב נחת.

שרייב אונזער אלטער ג-ט מאיר

הרב שלמה יהודה הכהן שפיצר - מערכת 'עלי זכרון' בני ברק

לפני תשעים שנה (3)

תקציר ידיעות על מאורעות, קהלות ואישים מלפני כ-90 שנה, מתוך העתונות היהודית: Hagymany (מסורת) (להלן בקיצור Hag); Egyenloseg (אחדות) (להלן בקיצור: Egy); Juedische Presse (להלן בקיצור: JP).

ראדוואנקא - התפתחות מעניינת קרתה בשאיפות של קהילות אחדות שברצונן היה להיפרד מקהילת האם שלהן. הדבר הורגש באיזור הקרפטים המזרחיים שהשתייכו לפני המלחמה לרוסיה. בית המשפט העליון למינהל נתן החלטה עקרונית ותקדימית ב"ז ניסן, ובה דחתה את בקשת קהילת רדבנקה להיפרד מקהילת האם שלה אוזוהורוד [אונגוואר]. הבקשה תתאפשר אך ורק בהסכמת קהילת האם וגם בהסכמת הועד הפועל המרכזי של הקהילות החרדיות שבפרשבורג. (JP גליון 17 ז' אייר תרפ"ה עמ' 117)

גראסוורדיין - הקהילה של גרוסוורדיין איבדה את אחד מבניה החשובים את מו"ה מאיר קופמאן. הוא נפטר באופן פתאומי עם טלית ותפילין ב-כ' ניסן. הוא היה מעשרה הראשונים בבית הכנסת, לכן ציוה [האב"ד] הרב [בנימין] פוכס להניחו לפני הלויה ב-פורשוהל וגם הספידו באופן המרגש ביותר. ר' מאיר עמד במשך עשרות בשנים בראש הח"ק, היה סגן נשיא הקהילה וממסדי חברת ש"ס וממשתתפי השיעור מידי יום ביומו. הוא היה ידיד ותיק של [האב"ד] הרב מ.ז. [משה הרש] פוכס המנוח ושל נשיאי הקהילה המנוחים ישראל אולמן וזלמן אולמן ותרם רבות להתפתחות הקהילה. המון רב השתתף בלויה ורק צעד אחר צעד התקדמה המטה. (JP גליון 17 ז' אייר תרפ"ה עמ' 116)

זאגרב - בכ"ט ניסן נפטר רבה הישיש של זגרב (קהלה הניאולוגית) ד"ר יעקבי הושע [יליד קניגסברג, תלמיד רבי עזריאל הילדסהיימר (מפנקס קהלות יגוסלביה עמ' 131)] בגיל 84. הוא היה רב שם במשך 58 שנים. נקבר בו ביום. (Egy כ"ב אייר תרפ"ה עמ' 14)

ברעזאוויץ - המועצה הארצית של הקהילות החרדיות בברטיסלבה פרסמה ב-ג' אייר בחתימותיהן של הנשיא רבי קלמן ובר וסגן הנשיא רבי שמעון הירשער קול קורא לכל הקהילות לתת תמיכה והצלה לבני קהילת ברזוביצה שבערב פסח פרצה דליקה ענקית והחריבה את מחצית בתיה. בין הבתים שנשרפו גם של הרב [רבי ישראל מנחם בריון] והשוחט. הרב איבד את כל אוצר הספרים שלו מלבד כל כליו. כל הציבור מתבקש לתרום מעבר ליכולתו בשעת חירום זו לקהילה הותיקה הזאת, שאין באפשרותה להשתקם בכוחות עצמה. (JP גליון 17 ז' אייר תרפ"ה עמ' 117)

קעזמארק - הודיעו לנו מקז'מארק על המצב הביש ששורר בקהילה שהיא הקהילה האורטדוקסית היחידה בסלובקיה שבה על הבימה נמצא שלט של 'קרן היסוד' והעולה מתבקש לתרום עבורו בעת עליתו לתורה. הרב הראשי [רבי שמחה נתן גרינבורג] הסביר בעת דרשת ה'שבת הגדול' שהדבר הזה נוגד את רוח היהדות החרדית, על כן הוא דורש לסלק את השלט וכן גם להימנע מלנדור למוסד הציוני הזה. הרב הודיע שעד שלא תתקבל דרישתו זו רגלו לא תדרוך בבית הכנסת. הנהלת הקהילה החליטה פה אחד (רק נציג בודד התנגד) לקבל את דרישת הרב ולסלק את השלט וגם את הוראתו לנדור אך ורק למוסדות שרוח היהדות הטהורה מפעמת בה. בכך מקווים להוציא את הדעות של הציונים לפחות מכותלי בית הכנסת. (JP גליון 18 י"ד אייר תרפ"ה עמ' 126)

גראסוורדיין - החברה של צעירי אגודה באורדאה מארה [גראסוורדיין] הצליחה סוף כל סוף לארגן שיעורים בשבתות. בשבת הראשונה לאחר הפסח נתן את השיעור הרב הראשי [בנימין] פוכס ובמסגרתה הוא לימד גם פרקי אבות. בשבת לאחר מכן נתן את השיעור הרב חיים מ[איר] הגר מווילחוביץ, בנו של האדמו"ר מויז'ניץ. גם הוא לימד פרקי אבות ודרש לא רק מבני הנוער אלא גם מהבוגרים לפעול באופן אינטנסיבי למטרות האגודה. (JP גליון 18 י"ד אייר תרפ"ה עמ' 124)

נייטרא - בעיתון Nyitrai Lapok שיר"ל בנייטרא ב-ח' אייר הופיעה ידיעה אודות ביקורו של הרב הראשי של פרשבורג [רבי עקיבא] שרייבר אצל רבה של נייטרה הרב משה כ"ץ, לאחרון היו אי אלה היסוסים אודות כשרות ה'פראנק קאפפל'. ע"כ הידיעה. - הוסמכנו להודיע שידיעה הזאת אינה נכונה. (JP גליון 18 י"ד אייר תרפ"ה עמ' 126)

פרשבורג - ביום ג' יא אייר נפתח ע"י הרב הראשי עקיבא שרייבר 'זמן הקיץ' של הישיבה בברטיסלבה בנוכחות כל הבחורים - שמספרם עלה במידה מרובה - וכן בעלי בתים ות"ח חשובים. הרב דרש על אודות חשיבות התורה שדרך לימודה אפשר גם לזכות במידות. הוא הטיף גם מוסר בכדי להגיע ליראת שמים. הרב סיפר שזה בדיוק 25 שנה שהוא החל בעצמו ללמד שיעור בישיבה, והוא הודה להקב"ה שזכה להיות מבין מרביצי תורה ברבים. בסיום הדרשה כל הציבור קרא: יחי. (JP גליון 18 י"ד אייר תרפ"ה עמ' 126)

נייטרא - בקרוב עומדים להקים 'מנזה' [בית התבשיל] צמוד לישיבה ביוזמתו ובניהולו של הרב אהרון כ"ץ. בישיבה נמצאים כרגע 40 תלמידים, וזה ימנע מהם את החלוקה ל'ימים' בכדי להשיג את ארוחותיהם. (JP גליון 18 י"ד אייר תרפ"ה עמ' 126)

מונקאטש - מועצת עיריית מונקאץ' בישיבתה ב"ד אייר בראשות סגן ראש העיר ד"ר שפיגל אישרה ברוב של 10 נגד 9 הקצבה חד פעמית בסך עשרת אלפים קרונות לישיבה המקומית שבראשות הרב הראשי [רבי חיים אלעזר] שפירא. (JP גליון 19 כ"א אייר עמ' 131; EGY ז' סיון תרפ"ה עמ' 17)

פרשבורג - ל"ב בעומר בברטיסלבה. כפי שנהוג כל שנה נערך יום הח"ק ביום זה. הוכרז לחברים צום והתכנסות בערב תחת כיפת השמים בחצר בית החולים היהודי בנוכחות הרב הראשי [רבי עקיבא] שרייבר שנשא דרשה ב'חריפות' ומענינא דיומא

כולל דברי מוסר, וביקש מאת החברים לנהוג עקב תפקידם המיוחד בקדושה. דבריו עשו רושם רב על הציבור. השתתפו גם רבים מבני הקהלה אף שאינם חבר ח"ק. (JP גליון 19 כ"א אייר תרפ"ה עמ' 131)

מצבת רבי יי"ט ליפמן אונגר בבאדען

באדען - ב-לב לעומר נערכה בבאדען שליח וינה בסוף ה'שלשים' הקמת מצבתו של הרב ליפמן אונגר [דיין שם, נפטר י"ז ניסן תרפ"ה]. את ההספד נשא הרב ו[ואלף] רייך רבה של באדען. (JP גליון 19 כ"א אייר תרפ"ה עמ' 130)

וויען - רבי אברהם שרייבר מווינה נבחר לחכם הראשי של קורפו. כפי שמודיעים לנו מקורפו נבחר הרב אברהם שרייבר מווינה פה אחד לרב הראשי של האי קורפו ביוון. בחירתו נעשתה בעקבות סיפור מוזר מאוד. לפני מספר שבועות שהו שלשה

מראשי קהילת קורפו בחנות הספרים של שלזינגר [בווינה] במטרה לרכוש ספרים. במקרה נכח שם גם הרב שרייבר, שהרשים את האורחים באישיותו ולמדנותו. בשובם לקהילתם זימנו אסיפת קהל שבחרה פה אחד בלמדן הצעיר לרב. ר' אברהם שרייבר, שיצא לו שם טוב בשל למדנותו התלמודים, היה עד עכשיו סוחר, אלא בהתאם למסורת של אבותיו הגדולים – הוא בנו של הרב הגאון הצדיק ר' שמעון סופר מערלוי ונכדו של ה'כתב סופר' – הוא החליט למלא תפקיד של רב. בקהילת קורפו, שהיא אחת הקהילות הספרדיות העתיקות ביותר במזרח, פעלו תמיד רבנים

בעלי שם. אף על פי כן הסכים ר' אברהם שרייבר לקבל את תפקיד הרב רק אחרי שהובטח לו כי הוראותיו בענין ניהולה הדתי של הקהילה ימולאו בדקדקנות. הוא אמור להיכנס לתפקידו כבר בחג השבועות. (מזל טוב מקרב לב. באופן זה יפעל נצר ממשפחתו הגדולה של ה'חתם סופר' גם בקרקע ספרדית - המערכת). (JP גליון 19 כ"א אייר תרפ"ה עמ' 130)

טעטש - פעילות האגודה ב-טיאצ'בו. בש"ק פ' אמור [ט"ו אייר] הגיע הרבי מאיטניא לתת דרשה בפני הקהל. בין האורחים היה גם הרב [חיים] ד[וב] גרוס הידוע כ'דיין מפטרוב' שגם דרש וחיזק את תנועת האגודה ואת מטרותיה במיוחד באיזור פודקרפטסקה-רוס שהן חסידים ואחרים יקחו בה חלק פעיל. (JP גליון 20 כ"ח אייר תרפ"ה עמ' 138)

רבי עקיבא הכהן שטראסר

טאקייא - ביום חמישי [כ' אייר] הקימו את מצבתו של הרב עקיבא [הכהן] שטרסר רבה של טוקאי [נפטר כ"א אייר תרפ"ד]. משעה 2 נסגרו כל החנויות ונפסקו כל העבודות. כל הציבור התאסף בבית הכנסת לתפילת מנחה. לאחר 'עלינו' התחילו ההספדים. הראשון היה רבה של דברצין סאלומון [רבי שלמה צבי] שטרסר אחיו של הנפטר. הוא הדגיש את היותו של הנפטר נכד ותלמיד הכתב סופר ושכיהן מגיל 36 לאורך 27 שנים כרב בקהילה. לאחריו הספיד בנו של הנפטר ש. ו. [רבי שמואל בנימין] שטרסר רבה של טיסה-פירד. לאחר מכן יצאו לבית העלמין והתאספו סביב ה'אוהל'. כאן הספידו שנים מבניו: שטרסר נתן [נטע] ויונאש [יונתן], וכן פרנקל דז'ו והרב מושקוביץ' סלומון [רבי חיים שלמה זלמן דיין בטאקאי]. הטכס הסתיים בשעה 7 בערב. הקהל קיבל על עצמו למנות את אחד מבני הרב המנוח להיות רב במקום בתום שנת האבל. [מילא את מקומו חתנו רבי משה נתן נטע הלוי יונגרייז] (Hag גליון 15 ו' סיון תרפ"ה עמ' 10; JP גליון 21/2 ה' סיון תרפ"ה עמ' 148; EGY כ"ט אייר תרפ"ה עמ' 13)

ניו-יורק - רבם הראשי של יהודי ניו-יורק ד"ר (פיליפ) הלל [הכהן] קליין ממוצא הונגרי חוגג <בקהלת אוהב צדק> את שנת ה-35 לפעילותו. הוא דודו של קליין קארולי רבה של בעקעשצ'בה, וכן של הסוחרים מבודאפעטש קליין מאיר [שרגא]

וקליין דוד. ברב הלל רואים ברחבי העולם היהודי את החתם סופר האמריקאי.
(Egy כ"ב אייר תרפ"ה עמ' 14; Hag גליון 16 י"ג סיון תרפ"ה עמ' 9)

פאנקוטה - נפטרה מרת זוננשיין אידה לבית מוזס אשת הרב אליאש מפאנקוטה (Pankota) בגיל 34 [אליאש זוננשיין יליד פאסטא תרמ"ח, תלמיד ישיבת פרשבורג, משנת תרע"ב רב דקהלת אוי-סענט-אננא (סטאטוס קווא) הסמוכה לפאנקוטה. במלחה"ע הראשונה שימש כרב צבאי (מלקסיכון ההונגרי עמ' 797)]. (Egy כ"ב אייר תרפ"ה עמ' 13)

אויבן - תלמידי "בית שמואל" הת"ת של בודה (אויבן) - העומד תחת נשיאותו של הרב [יאקב יוסף] גרוס [אב"ד אויבן] - נבחנו ביום א' לשביעות רצון הבוחנים בנוכחות חברים רבים של בני הקהילה. (Egy כ"ב אייר תרפ"ה עמ' 14)

רבי אליעזר זאב רזנבוים

בודאפעסט - שיחה עם הרבי בעל מופת ממארמארוש-סיגט. קהל של כעשרים חסידים הקביל את פני הרב רזנבוים לעזר [אליעזר] וולף בתחנת הרכבת. הרבי מבקר בעיר הבירה על פי בקשת חסידיו. הוא התאכסן בביתו של מר כ"ץ סוחר עצים אמיד ושם הוא קיבל את האנשים שבאו אליו מקרוב ומרחוק לקבל את ברכתיו ועצותיו. הציבור ששיחר לפתחו לא היו רק מבין חסידיו אלא גם כאלה שמבחינה חיצונית לא השתייכו לזרם הזה. בכל מקרה מידי יום ביומו לאורך כל היום באו מאות לדירה שהכיל בס"ה 3 חדרים, בחדר הפנימי ישב הרבי ובשני החדרים הנוספים הקהל. הגבאי שרשם את בקשות האנשים עם פרטיהם ישב בפרוזדור והוא שהעביר את הפתקאות [הקוויטלך] לרבי. הורשיתי להכנס אליו ללא תור

בהמלצת אחד מהגבאים חיים שטרן. הרבי ישב מאחורי השולחן שהיתה מכוסה במפה לבנה וענה על כמה משאלותיי. ביו השאר סיפר שהוא יליד קאראטשונפאלבה (קרעטשעניף). הוא נראה כבן חמישים. יהודי סוחר מכוניות העמיד לרשותו רכב עמו הוא נוסע יום יום למקווה של אויפשט [נייפעסט]. הוא סומך רק על שחיטתו של השוחט משם שהיה אחד מרבתינו(?) של אביו. את המאכלים הוא מבשל רק בכלים שהביא מביתו ממארמארושסיגט. בזמנו הפנוי – כולל גם חלק מהלילה - הוא עוסק בתפילה ולימודים. לצורך זה הוא הביא עמו גם ספרים מהבית. נדגיש שהרבי מקבל כל אחד בסבר פנים יפות וכל אחד (הגברים)

כמובן) מנשקים את ידו. נשים מתקבלות רק מכוסות עם מטפחת ולבוש צנוע והרבי לא מרים את עיניו אליהן. הרבי מקבל גם נכרים שבאים עם בקשותיהם. (Egy כ"ט אייר תרפ"ה עמ' 8)

טירנא - אגודת ישראל בטירנווה. נערכה ישיבת הנוער האגודתי ב-כ"ג אייר בהשתתפות מנכ"ל האגודה [ר' יעקב יואל] בראון מברטיסלבה. מיד לאחר מכן נערכה אסיפה כללית של התנועה. לאחר הפותח שמעון שינפלד נאם [האב"ד] הרב ש[מואל] ד[וד] אונגר באריכות, כאשר הוא יצא בתקיפות נגד המושג 'הודי-לאומי' וכן הביא את הזדעזעותו על מעשה הנוער ה'מזרחי' במקום שהשתתפו בימי ספירת העומר (הגם שלא התגלחו) בתהלוכה של הדגל שאורגנה ע"י התנועה הציונית בטירנווה. דבריו עשו רושם רב בציבור. (JP גליון 20 כ"ח אייר תרפ"ה עמ' 138)

בודאפעסט-ראאב - הויכוח אודות מפעל 'תומכי ישיבות' מי יהיה ממונה על הנושא נמשך זה כבר 7 חדשים. חברת תומכי ישיבות נוסדה בראאב והם שנהלו את המגביות ואת חלוקת המשאבים. מאידך חלק גדול מהישיבות היו בדעה שהאירגון הזה חייב להתנהל ע"י מוסד מרכזי, ולכן דרשו להעביר את כל הניהול למועצה המרכזית של הקהילות החרדיות בבודאפשט. החברה שמושבה בראאב לא היו מוכנים לוותר, אך בתור פשרה הודיעו שלמשך 4 חדשים הבאים הם יגבו תרומות ל'חברה' רק באיזור המערבי של המדינה. ואם המועצה המרכזית בבירה לא תגיע לידי החלטה בקרוב אזי הם ימשיכו את פעילותם בכל רחבי הונגריה. (JP גליון 19 כ"א אייר תרפ"ה עמ' 130)

ישיבת המועצה המרכזית של הקהילות ב-כ"ד-כ"ה אייר תחת נשיאותו של [הנשיא] פרנקל אדולף [ר' אברהם]. נוכחו הרבנים: [רבי ישעיהו] זילברשטיין מוואץ, רזנבאום מוזס [רבי מאזעס חיים] מקישוורדא, שטרסר סלומון [רבי שלמה צבי] מדברצין, וגרינפלד שמעון מבידסנטמיהלי וכן 8 נציגים שונים. נושאים על סדר היום: המשך ייצוג הקהילה בבית העליון כפי שהיה וללא כל שינוי, אם יוחלט אחרת אזי החרדים יחרימו את הבחירות הכלליות. לשנות את נוסח התפילה מאשכנז לספרד ניתן רק בהחלטת כל קהילה וקהילה ולא באופן כלל ארצי. לא ישונה הנוהל ש"תומכי ישיבות" של ג'ור הם הקובעים את התמיכה בישיבות. (Hag גליון 15 ו' סיון תרפ"ה עמ' 5-6)

בהחלטת המועצה המרכזית הובעה תודה ל'חברה' הנ"ל הפועלת בראאב ומעודדים אותה להמשיך בכך, אך בכל הנוגע לחלוקת המשאבים זה בתחום סמכותה של המועצה המרכזית בלבד. בתור פשרה ניתן יהיה להקים ועדה משותפת בנידון החלוקה. כל זה בנוגע לישיבות, אבל בנושא הת"ת כאן יש למועצה המרכזית סמכות בלעדית ללא כל התערבות גורם נוסף ז.א. ה'תומכי ישיבות' של ראאב. (JP גליון 21/22 ה' סיון תרפ"ה עמ' 143; Egy י"ד סיון תרפ"ה עמ' 12)

מספר תכונות

מספר תכונות	מספר בני מקומה	מספר תכונות	שם התורה	מספר תכונות	שם התורה	מספר תכונות	שם התורה	מספר תכונות	שם התורה
2608	664	1947	הבאה ...						
24	0	17	הרב יוסף מאיר סלומא						35
20	1	18	הרן טרלסטודער						34
22	1	19	רוד יודא זילבערשטיין						35
22	14	18	נחם ניוהאנד						36
21	8	18	יודא ג'סטליעב						37
17	3	18	ברוך אברהם דיעזל						38
15	1	18	היים סאנדורץ						39
15	1	19	רוד דוב תייליס						40
16	20	18	שמעון יטאל מזען						41
22	2	18	אהרן גרויס						42
14	1	18	אברהם שלמה הינד						43
26	16	17	ליב לעמבערג						44
12	1	10	חזקיהו טרוב ווייז						45
27	10	10	אשר לערוי						46
17	9	8	חזקיהו פייז וואג						47
14	2	7	חיים אורי יאקאב ווייס						48
18	11	7	יקוחאל ליטבערגסטיין						49
16	3	7	חיים אלעזר טייטלבוים						50
16	7	8	חיים אהרן ווייס						51
16	3	8	שמואל דוב יונגרויז						52
16	3	8	אלט ווינדער						53
16	3	5	שלמה יטאל קליין						54
3044	843	1951	ס"ה						

מספר תכונות	מספר בני מקומה	מספר תכונות	שם התורה	מספר תכונות	שם התורה	מספר תכונות	שם התורה
50	18	23	חכם אלעזר וויסלענדער				
16	2	22	חיים אהרן בעקאוויטש				
18	3	10	אלטערד קאסטיין				
10	2	9	אלעזר תרענעל				
96	23	43	ס"ה				

שנת ה'תשע"ז
 שנת ומוקד התורה

טאפאלטשאַן - בכ"ד אייר הקימו מצבה בטפולצ'ני לחזן בעל השם העולמי וילמוש [רבי אהרן זאב וואלף] אברהמסון. שימש בתפקידו לאורך 55 שנה כש"ץ אמיתי ובעל מנגן. את הטכס ניהל בנו ד"ר ארמין [רבי צבי הרש] רבה של הקהילה החרדית של שארבוגראד. בן נוסף מאנו חזן ידוע בפשט אמר את ה'א-ל מלא רחמים'. (Egy) ז' סיון תרפ"ה עמ' 13)

סארוואש - בכ"ז אייר התארסה בתו של הרב בלום בנציון מסארוואש [האב"ד שם] עם [משה אפרים ב"ר חיים ברוך] שוורץ בנו של סוחר מבידסנטמיהלי, נכדו של הגאון רבי יודא גרינפלד [אב"ד שם]. החתן חריף גדול ות"ח. (Hag גליון 15 ו' סיון תרפ"ה עמ' 9)

נאוואמעסטא [עיר-חדש] - ביום א' ר"ח סיון נערך הכתרת הרב החדש של הקהלה האורתודוקסית הרב מ.ז. [משה אליעזר ליפמן] דונט מטאפאלטשאן. באו אורחים וקרובים מקרוב ומרחוק. בתחנת הרכבת קיבל את הרב סגן הנשיא [ר' אברהם] שטריקר, והרב החדש הביע לו תודה. משם עברו לבית הכנסת. לאחר מכן נערכה סעודה, ראשון הדוברים היה אביו של הרב הרב שמואל דונט מפרשבורג, ובשם בני התורה מטאפאלטשאן נאם מר [מרדכי] זארקאווער [תלמיד ה'שבט סופר], לאחר מכן אחיו הרב מליבעק [רבי מנחם דונט]. (JP גליון 21/22 ה' סיון תרפ"ה עמ' 149)

רבי ליפמן דונאט הי"ד

בודאפעסט - חנוכת הבית של בית מדרש קטן צמוד לבית החולים של הקהילה בנוכחות נשיא

הכבוד של הקהלה לאופולד [ר' ישעי' יהודה ליב] פרוידיגר והרב הישיש [רבי יעקב] קופל רייך שדרש במשך כחצי שעה. בסעודה נאמו הפרנס ד"ר איזידור פרידמן נשיא הח"ק, נשיא הקהילה אברהם פרוידיגר וכן הרבנים [הדיין רבי פישל] זוסמן, [הדיין רבי יונתן] שטייף ו[רבי יאקב] גרוס [רבה של אויבן]. כמו כן מנהל בית החולים ד"ר רוזנק, אדולף שלזינגר ומנהל בית הספר ד"ר אדולף [רבי אברהם] דויטש. (JP גליון 21/22 ה' סיון תרפ"ה עמ' 143; Egy י"ד סיון תרפ"ה עמ' 11)

עוללות

לעלה 25, 26 – ר' ליפמאן הערצפעלד, ר' הלל הלוי הורוויץ

בעלה 25 מובא אודות רבי יו"ט ליפמאן הערצפעלד מחוסט, ובנו רבי שלום הערצפעלד מסיגעט (עמ' מא-מב) מ'תולדות ערוגת הבשם" (תחילת ח"ב פי"ב, באהלי צדיקים) איך שנתקרב הגה"ק בעל הערוגת הבושם זצ"ל - בהיותו עוד בטשארנא - אל דרך החסידות, "על ידי חסידים ואנשי מעשה שעברו דרך העיירה, וביניהם ר' זינדעל מסיגעט, מחסידי בעל ייטב לב, והר"י הערצפעלד מחסידי בעל דברי חיים מצאנז. מוכר ספרים אחד, ר' ליפמאן מחוסט, שנזדמן בטשארנא והביא אתו למכירה גם מספרי תלמידי הבעש"ט, נכנס לרבינו והציע לו מספרים אלה וכו', כל ימיו החזיק רבינו [הערוה"ב] טובה לר' ליפמאן מוכר הספרים שעל ידו נתעורר בלימוד ספרי חסידות", ע"כ, ומשער הכותב שר"י הערצפעלד ורבי ליפמאן מוכר ספרים מחוסט אחד הם.

יש להוסיף נדבך לסברא זו, שהרי בנו רבי שלום הערצפעלד מסיגעט ג"כ היה עוסק ב'ספרים' למחייתו, כאשר נמצא בידי בס"ד ספר "ליקוטי מהר"ח" ח"ג (סיגעט

תרע"א - לפי הכתוב בהקדמת המחבר) שעליו חותם בית מסחרו: שלום הערצפעלד בוחבינדער ובלועזית 'מארמאראש-סיגעט' (ראה צילום), שפירושו "כורך ספרים".

ובדרך אגב, גם ישנו על הספר חתימת בעלים בכת"י: 'מוגה ושלם' מרדכי צבי הערצפעלד (ראה צילום), ואולי היה ג"כ ממשפחה זו.

בעלה 26 (עמ' מח), נכתב אודות "מוה"ר (משה) הלל הורוויץ ז"ל הי"ד מקלויזענבורג" שהי' חתן הג"ר שמואל דוד היימאן זצ"ל דומ"ץ בק"ק דעווא ומח"ס זכרון שמואל.

הנה שמו היה "הלל" בלבד. [ושמעתי מנכדו הר"ר חנוך הלוי הורוויץ שיחי' מברוקלין, שכמה טעו בזה, כי החליפוהו עם נכדו (בן מוה"ר אהרן צבי יהודה הורוויץ ע"ה מארה"ק, הנזכר ג"כ בהמאמר, וכן מוזכר בתחילת ספר הנ"ל: "יזכור לטובה כבוד גיסי וכו' ואת גיסי חתן המחבר מו"ה ר' הלל הארוויטץ מקלויזענבורג עם בניו המופלגים הב' אהרן צבי יודא והב' מתת'י וכיו"ח") הר"ר משה הלל הורוויץ ע"ה, שנפטר בצעירותו].

הג"ר הלל הורוויץ ז"ל, היה בזווג ראשון חתן זקיני הרה"ח רבי יהודה קאין זצ"ל מעגערבעג מח"ס מניחות יהודה (נזכר בעלים 17-18), ואף הוא אשר התעסק

בהדפסת הספר הנ"ל [מפי דר"ז הרה"ח רבי יצחק שמעון פעדער ז"ל מבני-ברק], וזקיני אף מזכירו בהקדמת ספרו, בין שאר חתניו:

"חתני השלישי מו"ה הלל בן הרב המאוה"ג מו"ה שלמה האראוויץ הלוי מבאנפיהוניאד יע"א [נזכר בשו"ת "דור רביעי" ח"א סי' ע"א, ע"ג, ע"ה, וח"ב סי' ס"ז, וראה גם בשו"ת מהריא"ץ יו"ד סי' ל"ג: להרבני המופלג בתורה וביראה כ"ש מו"ה שלמה לוי נ"י בק"ק האניאד יע"א, ואולי הכוונה אליו], לקח את בתי עטיל ע"ה, היתה מאוד מפוארה צנועה מפורסמת למושכלת ובעלת גומלת חסדים, בעו"ה נפטרה ושבה לנו חיים, ונשאר בחיים שיחי' יתום אחד הבחור הח' יצחק יעקב שיחי' לאיוש"ט, השם ירחם עליו ועל כל נכדי לגדלם לתורה ויראה טהורה עד למעלה".

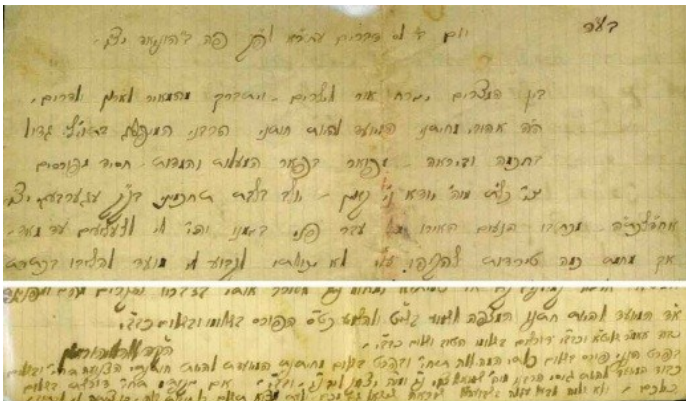
גם הי' להם ילד בן ג' חדשים, וקודם שנפטרה אמו מרת עטיל, אמרה: את הקטן אני לוקחת אתי, ואת הגדול אני מבקשת לשמור עליו, וכן היה שנפטר מיד אחר זה [ממכתב ש"ב הרה"ג מוה"ר יוסף מנחם צבי הלוי מאן שליט"א מבני-ברק].

ושמעתי מנכדו הר"ר חנוך הלוי האראוויץ הנ"ל, ששמע מדודו בשם זקן אחד שעוד הכיר את ר' הלל וחותנו רבי יהודה קאין, שרבי יהודה בחפשו חתן לבתו זו, נסע במיוחד לחוסט אל ישיבת הגה"ק בעל "ערוגת הבושם" זצ"ל, ואמר שרוצה ליקח חתן לבתו "את הבחור המצוין ביותר בכל הישיבה", ואז הראה לו בעל הערוגת הבושם את הבחור המופלג "הלל האראוויץ", ועי"ז נעשה חתנו. [הנה בעל ערוגת הבושם זצ"ל נלב"ע ביום ז' מנח"א שנת תר"ע (במליצי אש אב אלול ז' מנח"א יש ט"ס שכתוב שם 'תרע"א), ולפ"ז מובן שעוד בשנת תר"ע הציע את השידוך הנ"ל (או שאפי' כבר נתארס בשנת תר"ע, אבל החתונה היתה בסוף שנת תרע"א כדלהלן)].

בספר "וזאת ליהודה" המחובר לספר "מניחות יהודה" שהו"ל בעז"ה בשנת תשס"א, נדפס ממנו מכתב בד"ת (מכת") שכ' קודם חתונתו אל המיועד להיות חותנו הנ"ל:

"יום ב' לס' דברים עתר"א לפ"ק פה ב'הוניאד יצ"ו, בין המצרים, יזרח אור לישרים, ויתברך מהמאיר לארץ ולדרים, ה"ה אוהבי מחותני המיועד להיות חותני הרבני המופלג

בתו"ש, גדול
בחכמה וביראה,
מפואר בפאר
המעלות והמדות,
חסיד מפורסים וכו'
כש"ת מוה' יודא נ"י
קאין, יושב בשבת
תחכמוני בק"ק
עגורבעגי יצ"ו...
הק' הלל הלוי
הרוויץ".

ובשורת "וישאל שאל" (אה"ע סי' א') [להגה"ק רבי שאל בראך זצ"ל אבד"ק קאשווי ומקודם קראלי, י"ל בשנת תשנ"ד], מופנית אליו תשובה "בענין נסיעה לצדיק בשנה ראשונה", מיום "ג' האזינו תער"ב לפ"ק", וכנראה שחתונתו היתה בסוף שנת תרע"א, בחודש אב או אלול, וז"ל התשובה:

"ג' האזינו תער"ב לפקה"י קראלי יע"א, שוכט"ס להרבני המופלג, מו"ה הלל הלוי שליט"א האראוויטץ, קבלתי יקרתו ואשר שאל שרצונו ליסע לקבל פני גדול הדור, וחותנו שיושב על שולחנו מיחה בו שנקי יהיה לביתו שנה ראשונה. - מעולם לא נמנעו מלקבל פני גדול הדור גם בשנה ראשונה, וכן בדין, דאפילו לדעת החינוך (מצוה תקפ"ב) שכתב שבכלל המצוה שלא יסע חוץ לעיר לשבת זולתה ימים רבים, אין כוונתו כמו בלשון תורה דג' ימים נקראים ימים רבים, רק כוונתו על זמן רב בלשון בני אדם, וכן יוצא מטעם המצוה שכתב שם, וכן ממה שכתב בסוף המצוה שהרוצה לצאת לדבר מצוה או לשמוח עם רעיו על דעת שישבו לימים מועטים, מן הדומה שאין בזה ביטול מצוה, ויש אומרים שבמחילתה מותר עכ"ל, מבואר דגם לדבר הרשות מותר לצאת על איזה ימים, וכל שכן שאין לך מצוה גדולה מקבלת פני גדול הדור, ובשאר הפוסקים אין זכר מזה, כמו שעורר המנחת חינוך שם. ובכל זאת, היות שגם בכל אדם מצוה מדברי קבלה לכבד חמיו (כדאי' בשו"ע יו"ד סימן ר"מ סכ"ד), וכל שכן המחזיק חתנו על התורה שהוא מן השרידים, ודאי מן הראוי שלא לעשות נגד רצונו, על כן הטוב לפניו ליסע על יום הקדוש הבא עלינו ולחזור לביתו על חג הסוכות..."

מקום מגוריו של הג"ר הלל הורוויץ היה ב"מאראשאווואר", ומוזכר בשמות החותמים שבסוף ספר "גבורת אריה" ש"ל בשאמלוי תרפ"ד.

עוד תשובה אל הג"ר הלל ז"ל, נדפס בשו"ת "משפטיך ליעקב" (יו"ד סי' ע') [י"ל מכת"י בשנת תשל"ז], מהגה"ק רבי יעקב יחזק'י גרינוואלד זצ"ל אבד"ק ליקוב, צעהלים, באנפי הוניאד, ולאחרונה בקהל עד"י פאפא ובעמח"ס "ויגד יעקב", בהגה"ק בעל "ערוגת הבשם" זצוק"ל:

"ה' דסליחות תרצ"ב לפ"ק פאפא יע"א, שלו' וברכה כוח"ט בספרן של צדיקים לחיים טובים ומתוקים לכבוד אהובי ידידי הרב החו"ב גדול ומהולל בתשבחות חסיד ישר ונאמן כקשמ"ה הלל האראוויטץ הלוי נ"י..."

רצוף צילום (בעמ' הבא) של דף שער ספר "אהל יעקב" [להמגיד מדובנא זצ"ל ש"ל בשנת תרכ"א], עליו רשום בין היתר: הק' משה שפיטצער נ"י. זה [הספר אהל יעקב] שייך לי לשמי ב"ה הק' הלל הורוויץ הלוי נכד הרב הגה"צ מוה"ר משה שפיטצער זללה"ה. בק"ק ב'הוניאד יצ"ו?.

*

אודות בנו מוה"ר יצחק יעקב הלוי הורוויץ הנ"ל, עקב היותו יתום מאמו כנ"ל, התגורר אצל זקיניו אבי אמו רבי יהודה קאין זצ"ל הנ"ל בעגערבעג. אח"כ נסע ללמד

בישיבתו של הגה"ק בעל "ויגד יעקב" מפאפא זצוק"ל [בנו של בעל "ערוגת הבושם", רבו של אביו רבי הלל כנ"ל].

בשנת תרצ"ז התארס עם האשה מרת מאטיל גראס ע"ה הי"ד [אחותו של הרה"ח הגביר הנודע רבי דוד יהושע גראס ז"ל שהיה ראש הקהל בסאטמאר, וחותן הגה"צ רבי ישראל משה דושינסקיא זצוק"ל גאב"ד העדה החרדית בירושלים]. בירחון "לקט ששנ"ה" (תמוז תרצ"ז, שנה ד' גליון י') מובאים ברכות לאירוסיו, מאת גיסיו:

אברך בברכת מז"ט לכבוד המול"ג [- המיועד להיות גיסין] הב' החתן למעלות התורה ויראה החרוף ובקי מו"ה יצחק יעקב הורוויטץ נ"י מקלוזש לארוסיו עם אחותי היקרה תי' יה"ר שיהי' בשעטרו"מ,

חתמות ר' משה שפיטצער ור' הלל הורוויץ

זלמן גראס טארדא, מרדכי שווארץ.

גדי' יאה, וברכתא טבא, לאהובי ידידינו המול"ג הב' החתן המהולל בתשבחות חו"ב טובא מו"ה יצחק יעקב הורוויץ נ"י. זווגו יעלה יפה ולבנין עדי עד. האחיים טובי' ליפא, יצחק, יוסף גראס, סאטומארע.

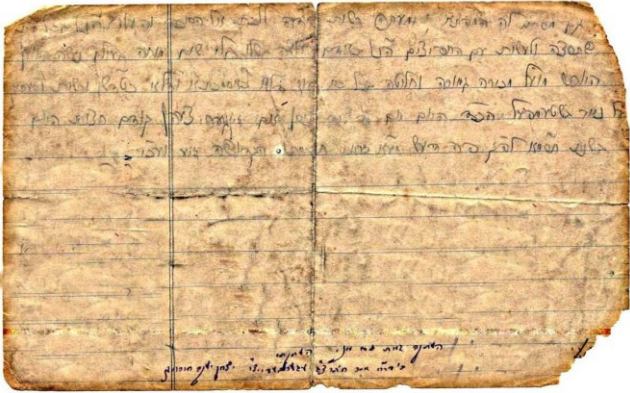
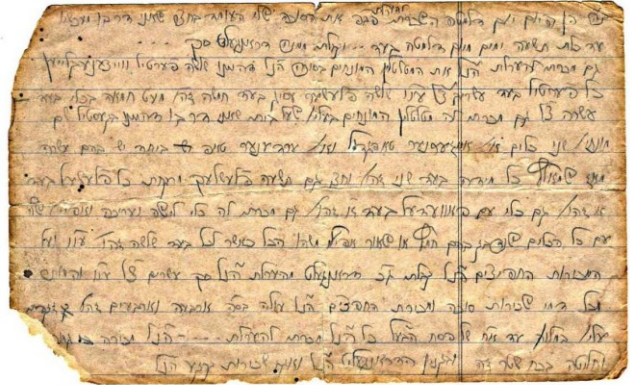
לר' יצחק יעקב נולדו חמשה בנות, והגדולה הי' שמה חי' עטיל (כנראה ע"ש אמו) [ממכתב דו"ר הרה"ח רבי אברהם יהושע פעדער ז"ל מירושת"ו]. הי' דר בעיר סאטמאר, והיה בין מתפללי בית מדרשו של הגה"ק מפאפא בעל "יוחי יוסף" זצוק"ל [בהגה"ק בעל ויגד יעקב הנ"ל] בעת היותו עדיין דומ"ץ בעיר הנ"ל [מפי זקיני הרה"ח רבי שלמה זלמן פעדער ז"ל מעגערבעג - בני-ברק, שהיה מאד בידידות עמו, ואף היה אוכל על שולחנו בתדירות בעת לומדו בסאטמאר]. נעקד"ה בין גולי סאטמאר יחד עם ילדיהם, הי"ד.

להלן העתק "מכירת חמץ" מאחד מאדמו"רי דעש זצוקל"ל, שהעתיק לעצמו כנראה זקיני הרה"ג רבי שלמה זלמן פעדער זצ"ל מבארגא-פרונד, ובסוף ימיו בקלוזיענבורג, [אבי זקיני רבי חיים פעדער זצ"ל מעגערבעג - בני-ברק, אבי זקיני רבי שלמה זלמן הנ"ל], ועליו רשימתו של מוה"ר יצחק יעקב הורוויץ הנ"ל:

"ב"ה, הן היום יום דלמטה השכרתי להערלת פב"פ את הסוכה שלי העומד בחצר שאני דר בו מעכשיו עד כלת תשעה ימים מיום דלמטה בעד ... וקבלתי ממנה דראנגעלט סך ..., גם מכרתי להערלת הנ"ל את המטלטלין המונחים בסוכה הנ"ל דהיינו שלשה

פ'ערטיל ווייצענעקלייען כל פ'ערטול בעד עשרים צ"ל ע"ו שלשה פלעשער עסיג בעד חמשה זהו מעט חמאה בכלי בעד עשרה צ"ל גם מכרתי לה מטלטלין המונחים בעלי' שעל בית שאני דר בו דהיינו בקעסטיל שם מונחי' שני כלים א' אייזערנער טאפגדיל וא' ערדענער טאפ ביחד יש בהם עשרה מאז שמאלץ כל מידה בעד שני זהו' וחצי גם תשעה פ'לעשלעך מרקחת כל פ'לעשעל בעד א' זהו' גם כלי עם פאוועדעל בעד א' זהו' גם מכרתי לה כלי לישה ועריכה ואפי' שלי עם כל הכלים שנדבק בהם חמץ או שאור אפילו משהו הכל כאשר לכל בעד שלשה זהו' ע"ו ועל המכירות החפיצים הנ"ל קבלתי ג"כ דראנגעלט מהערלת הנ"ל סך עשרים צ"ל ע"ו והמותר מכל דמי שכירות סוכה ומכירת

החפיצים הנ"ל עולה בס"ה ארבעה וארבעים זהו' זקפתי עלי' במלו' עד אח' של פסח הבע"ל כל הנ"ל מכרתי להערלת ... הנ"ל מכירה גמורה וחלוטה בכח שטר זה ובקנין הדראנגיעליט הנ"ל ואגב שכירות קרקע הנ"ל, גם מסרנו לה המפתח, ומעתה רשות בידה ללכת אל הסוכה והעלי' הנ"ל בכל עת שתרצה ולעשות עם החפיצים הנ"ל כאדם עושה בשלו בלא שום מוחה בעולם נעשה באופן היותר מועיל מכירה גמורה וחלוטה בכל כח ועוד דלא כאסמכתא ודלא כטרד"ש ורשות להעתיק על נייר בשטעמפיעל, הכ"ד היום יום י"ד ניסן אם זייגער צעהן קודם חצות היום בשנת תרמ"א לפ"ק פה דעש יע"א וע"א, חתימתו הקדושה זי"ע

ועכ"י."

ובשולי הדף (ראה צילום) רשום:

"העתקה זאת גם אני העתקתי ב' דר"ח אייר ה'תרצ"ג עגערבעדי יצ"ו יצחק יעקב הורוויץ".

בן ציון גרינפעלד - ברוקלין נ"י

לעלה 26 - משפחת פיין / ברילל

ראיתי בעלה 26 מאמרו הנפלא של ש"ב האברך מוה"ר שמואל צבי שפיטצער הי"ו אשר פעל נמרצות למען הצלת ושמירת הביה"ח בעיר האבות קאוואטשהאזא יע"א, ווכעת ערך ופרסם מאמר נפלא על תולדות המשפחה. תשואות חן חן לו.

הזכיר במאמרו בדף מ"ה כי זקיני מוה"ר שלמה זלמן ברילל ז"ל מקאוואטשהאזא, חתנו של מוה"ר אליעזר פיין ז"ל, היה בנו של מוה"ר מרדכי ברילל ע"ה מווערבוי, ור' שלמה זלמן נתייתם מאביו מנעוריו. אני זכיתי לאחרונה בעז"ה לגלות מצבתו של זקיני מוה"ר מרדכי ע"ה בווערבוי, רצ"ב צילום. לא ידוע במשפחתינו שום פרטים על הוריו של מוה"ר מרדכי ז"ל ועל מקום מגורם, אף גם שמותיהם לא ידוע לנו, כי על מצבת ר' מרדכי לא נחרטו שמותיהן, גם לא ידוע לנו אם היה לר' מרדכי אחים ואחיות. בעיר פרעשבורג היה משפחה ברילל ואיני יודע אם יש להם קשר למשפחתינו, אבקש מהקוראים החשובים שיש להם איזה ידיעה בזה, שיודיענו נא בין עלי הגליון הנכבד הזה.

זקיני מוה"ר מרדכי ברילל ז"ל מווערבוי נפטר ביום ד' אדר ב' שנת תרמ"ט, וזה נוסח מצבתו:

מרדכי ברילל / נפטר ד' אדר שני שנת תרמ"ט / לפ"ק / ת' נ' צ' ב' ה'

זוגתו מרת גיטל ע"ה העתיקה את מושבה מעיר ווערבוי לקאוואטשהאזא אחר נישואי בנה זקיני מוה"ר שלמה זלמן ז"ל עם בתו של מוה"ר אליעזר פיין ז"ל, ושם מנוחת כבודה. על מצבתה נחרט: פ'נ' / האשה החשובה והצנועה / והיקרה מרת / גיטל / בת כ"ה משה נפטרה בשם טוב / ביום ב' דר"ח אלול תרסח / לפ"ק / ת'נ'צ'ב'ה'

סיפר דודי מוה"ר דוד ברילל ע"ה, כי פעם בבחירתו נסע עם דודו ורבו הג"ר אהרן דוד רובינשטיין זצ"ל אבדק"ק קאוואטשהאזא לעיר הבירה פעסט, בעת שרבו הצטרך להתעכב שם קצת בבית החולים, ובא' הימים בא הג"ר קאפל רינד זצ"ל אבדק"ק פעסט, ומלפנים אבדק"ק ווערבו, לבקר את הגרא"ד בבית החולים, ובתוך השיחה שאל את הגרא"ד על ר' דוד שנוכח שם מיהו, והשיב כי זה תלמידו דוד ברילל, בן גיסו ר' שלמה זלמן. ור' קאפל השיב בהתפעלות, הכרתי את זקיניו ר' מרדכי ברילל בווערבו, והיה א אמת'ער ערליכער בעה"ב.

כן אביא רשימה מהשמות של צאצאי זקיני ר' מרדכי ברילל ז"ל מווערבו שנקברים בקאוואטשהאזא, הרשימה והצילומים קבלתי מש"ב הרב שמואל צבי שפיטצער ה"ו הנ"ל, תשוח"ח לו:

1. זוגתו מרת גיטל ברילל ע"ה ב"ר משה ווייס ע"ה. נפטרה בת ס' שנים ביום ב' דר"ח אלול תרס"ח. [צילום ונוסח המצבה הובא למעלה].

2-3. בנו אא"ז מוה"ר שלמה זלמן ברילל ע"ה. וזוגתו מרת שיינדל ברילל ע"ה בת הרה"ח מוה"ר אליעזר פיין ז"ל. [עליהם ועל צאצאיהם, וכן צילום מצבותיהן במאמרו של ש"ב הנ"ל בעלי זכרון 26 עמ' מה-מז].

4. כלתו מרת אסתר ברילל ע"ה אשת בנו מוה"ר שמואל ברילל ז"ל הי"ד. בת הרה"ח מוה"ר יצחק רובינשטיין ז"ל. [לא היה להם זש"ק. עליה וצילום מצבתה במאמרו של ש"ב הנ"ל על משפ' רובינשטיין בעלי זכרון 23 עמ' לד-לה].

5. כלתו מרת מרים ברילל ע"ה אשת בנו מוה"ר יצחק ברילל ע"ה, בת מוה"ר נח האקער ע"ה (כפי אשר שמענו מסורת במשפחה נולד ר' יצחק לזקינינו ר' מרדכי מזיווג"ר שלו, איני יודע פרטים עליה), נפטרה בת ס"ו שנים ביום כ"ח אדר תר"ץ.

6. נכדו מוה"ר מרדכי ברילל ע"ה ב"ר יצחק ומרים ע"ה הנ"ל. נשא את זוגתו בת מוה"ר יודא שאלאמאן ע"ה מקאוואטשהאזא ושם מנוח"כ, נפטר בן נ"ג שנים (כנראה בתוך שנה של פטירת זקיניו ר' מרדכי ע"ה מווערבו, ונקרא על שמו) ביום ה' כסלו תש"ב.

7. נכדו ICELE [יוסף יצחק] ב"ר מרדכי ב"ר יצחק ומרים ברילל ע"ה הנ"ל. נולד בשנת תר"פ לפ"ק. דר בקאוואטשהאזא עד פטירתו ביום ט' טבת תשנ"ה ללא זרע. לפי זה יש לנו ידיעה על שלשה בנים מזקיני מוה"ר מרדכי ברילל ע"ה מווערבוי. הלא המה: 1. זקיני ר' שלמה זלמן ז"ל. 2. דר"ז ר' שמואל ז"ל הי"ד שלא השאיר זרע. שני בנים אלו הן מזיווג"ש שלו ה"ה זקינתי מרת גיטל ע"ה הנ"ל. 3. ודר"ז ר' יצחק ז"ל, שנולד מזיווג"ר של ר' מרדכי, איני יודע אם יש כהיום צאצאים ממנו.

שמואל ב"ר אברהם ברילל - ברקלין יצ"ו

לעלה 26 - ר' פייש פישמן, ר' דוד אלימלך וילנר

ברצונינו להוסיף כמה זוטות על מאמר הנפלא לתולדות הגה"צ רבי שרגא פייש פישמאן זצ"ל, ערוך ביד אמן בידי הרב שמחה בונם יוסף סיימון שי', מה שעלתה במצודתינו במסגרת עבודתינו במכון 'זכרון בספר' השוקד בימים אלו לה"ל מתורתו ופרקי תולדותיו של הגה"צ רבי שבתי שעפטייל ווייס זצ"ל אבדק"ק שימאני - תלמידו החביב של רבינו.

מש"כ רש"ש "הגם שנדפס במ"ע נטעי בחורים", המכוון על סדרת מאמרים 'שרטוטים מבית סופר בפרעסבורג' כתובים בידי ר' שמואל מילער ז"ל מפרעסבורג, שהופיעו במשך שנת תרס"ז בגליון 'נטעי בחורים', שיצא לאור ע"י הג"ר אביגדור קאטצבורג ז"ל, ע"ש ותמצא הרבה נחת.

ובמש"כ "כי כמעט הרגו אותו אשר היה לו לזכרון בין עיניו" נראה כוונתו שנשאר לו סימן ורושם בין עיניו ממכת חרב שקיבל ר"ל בעת שהשליך נפשו מנגד להציל נפש חמיו, כמתואר בספר 'אור שרגא' עמ' 18 ע"ש.

רש"ש היה מתחקה תמיד אחרי הליכות קדשו של מורו ורבו - רבי פייש - לדעת את הדרך ילך בה ואת המעשה אשר יעשה, דוגמא מאלפת ניתן לראות באגרת שכתב רבינו לבן אחיו רבי משה יעקב ווייס ז"ל שהאריך שם לבאר בטעם שנהגו חסידים ואנשי מעשה לעשות את יום 'שושן פורים' כיום משתה ושמחה, ובתוך דבריו כתוב לאמור: "הנה אם לא ראיתי אצל מורי רבי פייש ז"ל שעשה ג"כ משתה ושמחה, לא הייתי נותן על דעתי כלל, אבל באשר מורי ורבי נהג יום משתה ושמחה, נתתי אל לבי לחקור ולעמוד על שרשן של דברים..."

אגב, נבקש אם יש בידי מישהו בירור מי היה רבי דוד אלימלך ז"ל, תלמיד חכם, יליד לטביה, שאיקלע לפ"ב בשנות תר"ל-מ, וכפי עדות נכדיו היה גם הוא מרבותיו של רש"ש ווייס זצ"ל.

יעקב בער הכהן פישער - ברקלין נ"י.

בשולי המכתב: רבו של הרב משימאני, רבי דוד אלימלך, שהיה מלמד בפרשבורג תקופה מסוימת בבואו לקבץ כסף לנדונית בתו שהגיעה לפרקה (ראה עליו באהל

עולמים עמ' נב), מסתבר שאינו זהה לרבי דוד אלימלך וילנער יליד גליציה, שכנראה הגיע לפרשבורג בשנות מלחמת העולם הראשונה, ונפטר בפרשבורג כנשוי בן ע"ד שנה ביום י"ד תמוז תרע"ה. מנר"כ שם בבית החיים החדש בין רבי שמואל סג"ל ליטש רוזנבוים אב"ד יערגן ורבי ישראל פראנקל אב"ד שוטלסדארף.

על גדלותו וחשיבותו ניתן להיווכח מהשורות הבאות שנחרטו על מצבתו:

האבן הזאת / אשר שמתי מצבה זכרון לדור אחרון כי פה הניח / את ראשו ה"ה הרב המופלג בחכמתו ויראתו ומפורסם / בחסידותו ופרישותו תורת ה' אומנתו זכה וברורה / עבודתו ובכל מקום אתה מוצא ענותנותו בית ועד / לחכמים ה' ביתו ומעורב עם הבריות היתה על דעתו: / מוה"ר / דוד אלימלך ווילנער / ע"ה / גביר נכבד מכפר ווילקעס אצל ברעזוב בגאליציא /

נמלט משאון המלחמה הרועשת במחוזו ויבא עד פה / ק"ק פ"ב המעטירה ברצותו להיות גולה למקום תורה / ומקוה טהורה ויצאה נשמתו בטהרה בש"ק י"ד תמוז בשנת תרע"ה לפ"ק ולמחרתו הובל למנוחת עולמים / ד"ך אמונה בחר ובו הלך עד תמו / וי' בכל דרכיו משכיל אל דל וה' עמו / ד'בקה נפשו באהבת ת"ח ותלמידיהם / א'ץ ומיהר לכל דבר שבקדושה ופרישה / י'דיו תמיד ה' פרושות מנחה להגישה / מוקיר רבנן וצדיקים ומהנם מנכסו / ל'כל מבקש עזרה ה' פתוח ביתו / כ'ח מעשיו יגידו כל חוסי צל קורתו / שם אביו גרשון ואמו אסתר

נזכר ברשימת מעות קדימה לספר שפתי צדיקים (פרעמישלא תרמ"ג), וטעמי מצות (פרעמישלא תרמ"ח): ברעזאב, הגביר דוד אלימלך ווילנער, בנו ה"ר אלעזר, אחיו ה"ר יוסף.

לעלה 17, 22 - ר' יחזקאל יואל זינגער

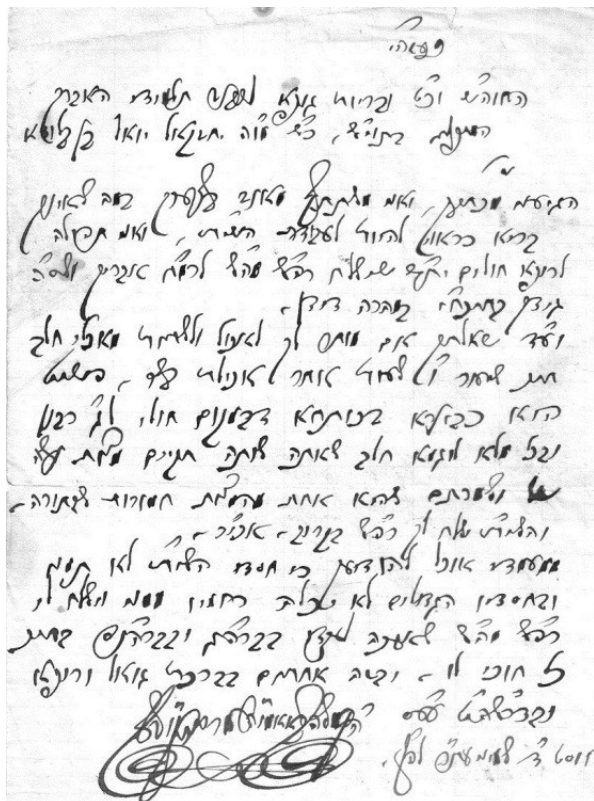
נשאלתי ממחותני הרב שמעון הלוי ראטה שליט"א, לברר זהותו של ר' יחזקאל יואל זינגער ז"ל המופיע בין תלמידי הערוגת הבשם ('עלי זכרון' גליון 17, רשימה ג אות קלג). היות שמצאו בעזבון דודו זקיננו הג"ר ישראל חיים סאמעט הי"ד מקליינאווארדיין מח"ס 'שמע ישראל' כמה ספרים עם חתימות "יחזקאל יואל זינגער".

הנה ברשימה שם העתקנו מ'ספר הזכרון' של תלמידי הערוה"ב "יחזקאל יואל זינגער מה' נאנאש", ונרשם בגליון שנפטר שנת תר"ע באוהעל. [ובהקדמת ספר ליקוטי צבי (להג"ר צבי הירש הכהן אב"ד דרעטשקע, עמ' 16) כתב: "בחורף ש' תרס"ו הייתי דר בביתו [של הערוה"ב]... והמשמש בקודש הי' אז הב' יחזקאל יואל זינגער ע"ה". אגב, מהעובדא שנפטר באוהעל אין ראוי שמקום מגורו שם הי', כפי ששמעתי מהרב יואל יעקב מייזליש שבביה"ח באוהעל נמצא הרבה מצבות מנפטרים משאר עיירות, שנפטרו בבית החולים שם. הרב מייזליש גם ערך חיפוש בין רשימות המצבות באוהעל ולע"ע לא מצא מצבתו שם].

לפי"ז יש להוסיף ולשער שאליו נערך מכתבו של הערוה"ב הנדפס בספר 'תולדות ערוגת הבשם' החדש ח"ב פרק כז מכתב קו (עמ' תתרד), בתאריך ד' שמיני עת"ר:

"החווה"ש וכ"ט ובריות גופא, לכבוד תלמידי האברך המופלג בתו"ש כ"ש מו"ה יחזקאל יואל בן גיטא... ואני משתתף מאוד בצערך במה שאינך בריא בראוי להיות לעבודת השי"ת, ואני תפילה לרופא חולים ית"ש שישלח רפ"ש מה"ש לרמ"ח אבריק ושס"ה גידך בתשח"י במהרה דידן..."

אך בעלי זכרון' גליון 22 עמ' 30 כתב הרב סיימון, לכאורה

ר' יחזקאל יואל הנ"ל הוא בנם של ר' שמעון יוסף ב"ר יחזקאל זינגער מנאנאש וזוגתו מרת שרה בת ר' שמעון סאמעט מנאנאש וזו' מרת רחל בת רבי מיכאל גליקליך מנאנאש. ומעתה לא זהה שם אמו להשם "גיטא" המופיע ב'תולדות ערוה"ב' שם.

פניתי להמסדר והמו"ל הרב אהרן ישעי' ראזנער שליט"א דומ"ץ סאמבאטהעלי לברר אם אין כאן טעות סופר, והשיב שתחת ידו נמצא צילום המכתב בכת"ק שנכתב איזה חדשים לפני פטירתו לכה"ע, ומהכת"י נראה שנכתב בידיים רותתים מתוך יסורים גדולים בערוב ימיו בימי חליו, ומסר לנו צילום המכתב הרצ"ב [שקיבל מהרב יצחק האגער ממאנסי].

ואכן נתברר שיש כאן טעות המעתיק, וכתב שם: "מו"ה יחזקאל יואל בן בלומא נ"י". [לגבי כתיבת השם 'בלומא' או 'בלימא' נמצא אריכות בספרי האחרונים, וראה מה שאסף בזה בשו"ת 'מאזני צדק' ח"ג סי' כח]. ואכן נתברר שם אמו "בלומא", אבל עדיין לא נתברר התעלומה ולא זהה להשם "שרה" שכתב הרב סיימון עפ"י המופיע ברישום המאטריקל בנאנאש.

שוב פניתי להרב זושא קינסטליכער שליט"א לברר אצל הרב סיימון על מקור השערות, וזה אשר השיב: לפי מה שיוצא מהרישומים בנאנאש עולה שהר"ר שמעון יוסף זינגר נשא בתחילה את מרת בלימא בת ר' יצחק סאמעט ואח"כ נשא את אחותה מרת שרה, בתחילה חשבת שלפי השנים מתאים יותר שר' יחזקאל יואל הוא מהשניה, אך לפי"ז כנראה שהוא מהראשונה. הסיבה שאני משער שהוא בנו, כי אבי הר"ר שמעון יוסף היה שמו יחזקאל [ואולי אפי' יחזקאל יואל], וכן השם יואל לבד ישנו כמ"פ במשפחת סאמעט המורחבת, וגם הצירוף 'יחזקאל יואל' [הר"ר יחזקאל יואל סאמעט מפעטראוועסעלא], הגם שאיני יודע מה הקשר בין כל משפחות 'סאמעט'. עכ"ד.

מנחם מאיר יאקאבאוויטש - ברוקלין

לעלה 25 - ערים מוסוות בחת"ס

כהמשך למאמר בעלה 25 אודות ערים באירופה מוסוות בשו"ת חת"ס מחמת אימת מלכות. כיוצא בזה מצינו בדרושי הצ"ח, שבהקדמת המו"ל (מהדורת ביתר עילית תשס"ב) תמה שמזכיר המחבר הרבה את גלות ישמעאל שבה אנו נמצאים (עי' שם רשימה), על אף שלא היו ישמעאלים במקומו. ופשוט שגם הוא מאימת המלכות הוא שכתב כן. ולראי' עי' דרוש כב אות יב שהביא מאמר חז"ל כל העוסק בתורה ובגמ"ח כו' מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם, ובמקום אומות העולם כתב ישמעאלים.

ישראל אברהם גרינבוים

בעזהש"ת

היות שאנו מתכוננים להוציא לאור אי"ה בקרב הימים
הספר "חומת אש" חידושי סוגיות ותשובות ותולדות
מהגאון המפורסם מוה"ר מנחם א"ש זצ"ל אב"ד
אונגוואר, מתוך כתי"ק הנדפס לראשונה, וגם ליקוט ממה
שנדפס כבר ומתוך שאר ספרים המביאים חידושים בשמו,
לכן פונים אנו אל כל מי שיש לו ידיעה על איזה חידושים
או תשובות או כתבים מהגאון הנ"ל לפנות אלינו, ואי"ה
נשתדל להדפיסם וזכות הרבים יהיה תלוי בו.

יודא צבי הכהן געלב

קרית יואל מאנרא נוא יארק

TEL: 845-783-8452 – FAX: 845-782-6828

CELL: 845-325-2124

E-MAIL: chomaseish@gmail.com

נערך ע"י

הרב משה אלכסנדר זושא קינסטליכער

מאמרים, תגובות ורשימות יתקבלו ברצון

כל הזכויות שמורות